

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ของจิตสำนึกผู้บริหารกับการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 โดยค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียน
3. คุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารการศึกษา
4. จิตสำนึกในการบริหาร
5. การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศไทย
 - 6.2 งานวิจัยในต่างประเทศซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวทางในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย ทั้งในด้านสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างเสมอภาคกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึง การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักการสำคัญดังกล่าว ตรงกับแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาเพื่อทุกคนทุกฝ่าย (Education for all) และทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการศึกษา (All for education) อันเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก

การปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะเน้นการปฏิรูประบบและกระบวนการจัดการศึกษาแล้วยังเน้นในส่วนที่เป็นแนวทาง หลักการ โครงสร้าง และระบบบริหารให้เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือคุณภาพการศึกษา ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงกำหนดสาระการปฏิรูป ให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เป้าหมาย และหลักการ สิทธิและโอกาส ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา โครงสร้างการบริหารจัดการ คุณภาพและ มาตรฐานการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ขอบประมาณทางการศึกษา และสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็น การปฏิรูปเพื่อให้มีเอกภาพ ด้านนโยบาย มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยยึดหลักการกระจาย อำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนด มาตรฐาน การศึกษาและการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา ยึดหลักการ ส่งเสริมมาตรฐานและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากร ทางการศึกษา ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา

1. อำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ด้วยเหตุที่คณะกรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับสำนักงาน คณะกรรมการ จำเป็นต้องรู้อำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งตามมาตรา 37 ของพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องแบ่ง ส่วนราชการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดอำนาจหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

1.1 จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้ สอดคล้องกับนโยบายมาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ ความต้องการของท้องถิ่น

1.2 วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และ หน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและแจ้งการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้น รับทราบ รวมทั้ง กำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว

1.3 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขต พื้นที่การศึกษา

1.4 กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่ การศึกษา

1.5 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

1.6 ดำเนินการจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา

1.7 พิจารณาแบ่งส่วนราชการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

1.8 พัฒนางานด้านวิชาการ จัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

1.9 ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

1.10 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

1.11 ดำเนินการและประสาน ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

1.12 รับผิดชอบงานเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและประสานงาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการ และคณะทำงานด้านการศึกษา

1.13 ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ในเขตพื้นที่การศึกษา

1.14 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของหน่วยใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2. การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นส่วนราชการสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่บริหารและจัดการศึกษา (Manage) ในเขตพื้นที่การศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ โดยมีการแบ่งส่วนราชการภายในออกเป็นกลุ่มตามงานที่ปฏิบัติในลักษณะกำกับ ดูแล ประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่กล่าวแล้วข้างต้น รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานของคณะกรรมการและสถานศึกษา ดังนี้

2.1 กลุ่มอำนวยการ มีขอบเขตภารกิจเกี่ยวกับงานบริหารทั่วไป งานประชาสัมพันธ์ การประสานงาน และงานบริหารการเงินและสินทรัพย์

2.2 กลุ่มบริหารงานบุคคล มีขอบข่ายภารกิจเกี่ยวกับ การวางแผนอัตรากำลังและ กำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การบำเหน็จความชอบและทะเบียนประวัติ การ พัฒนาบุคลากร งานวินัยและนิติการ และงานเลขานุการ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

2.3 กลุ่มนโยบายและแผน มีขอบข่ายภารกิจเกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ งานนโยบายและแผน การวิเคราะห์งบประมาณ การติดตามประเมินผลและรายงาน และงาน เลขานุการคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

2.4 กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา มีขอบข่ายภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพ การจัดการศึกษา การส่งเสริมกิจการนักเรียน การส่งเสริมสวัสดิการ การส่งเสริมกิจการพิเศษ และ ส่งเสริมการจัดการศึกษาของเอกชน

2.5 กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล มีขอบข่ายภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและ ประสานงานพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การศึกษา การส่งเสริมและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา การนิเทศ ติดตามและ ประเมินผลระบบบริหารและการจัดการศึกษา การส่งเสริมพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ การศึกษาและงานเลขานุการคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา

2.6 กลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา มีขอบข่ายภารกิจเกี่ยวกับการ การศึกษาการวิเคราะห์ วิจัย และพัฒนานวัตกรรมการบริหาร การประสานการตรวจราชการ และ การสร้างองค์ความรู้และเทคนิควิชาชีพในการบริหารจัดการ

สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามีหน่วยตรวจสอบภายในทำหน้าที่ตรวจสอบการเงิน และบัญชีและตรวจสอบการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สำหรับเขตพื้นที่การศึกษาที่มีลักษณะพิเศษหรือมีเหตุผลและความจำเป็น อาจแบ่ง ส่วนราชการภายในเพิ่มเติมจากที่กล่าวมาข้างต้นได้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่ง กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องการแบ่งส่วนราชการสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 43 แห่ง มีกลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชนเพิ่มอีก 1 กลุ่ม

กลุ่มงานทุกกลุ่มต้องปฏิบัติงานรองรับและสนับสนุนสำนักงานและคณะกรรมการ เขตพื้นที่การศึกษา และองค์คณะบุคคลอื่นตามกฎหมายให้สามารถกำกับ ดูแล ประสานส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยกลุ่ม ที่ต้องปฏิบัติงาน ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาด้วย คือ กลุ่มนโยบายและ แผน ซึ่งจะต้องดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการ จัดเตรียมข้อมูล สารสนเทศอย่างชัดเจน ครบถ้วน ให้คณะกรรมการ จัดทำและแจ้ง รายงานการประชุมและรายงานผลการดำเนินงานต่างๆ ของสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษารับทราบ รวมทั้งการดำเนินงานอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมายตามขอบข่ายหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

3. แผนยุทธศาสตร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 ประจำปี 2550-2553

วิสัยทัศน์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 จะเป็นองค์กรชั้นนำของประเทศในการบริหารจัดการและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณธรรมนำความรู้ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

1. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. พัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ
3. สร้างความเข้มแข็งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
4. ยกระดับขีดความสามารถของผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ มีคุณธรรมนำความรู้สู่

มาตรฐานสากล

เป้าประสงค์

1. ขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึง
2. ยกระดับคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีระบบบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน
4. พัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีคุณธรรม และสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล

กลยุทธ์

1. เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2. ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง
3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ
4. สร้างความเข้มแข็งให้เขตพื้นที่และกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษา

5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

อาศัยอำนาจตามความมาตรา 5 และมาตรา 37 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กับ มาตรา 8 มาตรา 33 วรรคสอง และมาตรา 36 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปฏิบัติหน้าที่สภาการศึกษา จึงกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 175 เขต

เขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 ประกอบด้วยท้องที่เขตภาษีเจริญ เขตบางแค เขตบางขุนเทียน เขตบางบอน เขตทุ่งครุ เขตราชพฤกษ์ เขตจอมทอง เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตทวีวัฒนา เขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ และเขตหนองแขม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 ตั้งอยู่ที่ เขตภาษีเจริญ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3, 2552)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน

1. การบริหารโรงเรียน

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรต่างๆ สามารถเรียนรู้และพัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้ เพราะการศึกษาคือการพัฒนาทรัพยากรทุกด้านให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรนั้นได้นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ หน่วยงานที่ให้ความรู้ในการพัฒนาสิ่งต่างๆ และผลิตทรัพยากรมนุษย์ ก็คือโรงเรียนหรือสถานศึกษา เมื่อกล่าวถึงโรงเรียนจะพบได้ว่า โรงเรียนแต่ละแห่งได้มีการก่อตั้งมานานและยังคงดำรงอยู่ได้ โรงเรียนบางแห่งได้รับความนิยมจากผู้ปกครองในการนำบุตรหลานเข้าศึกษาต่อสิ่งนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียนนั้น ดังนั้นโรงเรียนแต่ละแห่งจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำการบริหารเข้ามาช่วยในการพัฒนาโรงเรียนให้มีความก้าวหน้าและประสบความสำเร็จสูงสุด และยังเป็นการทำให้โรงเรียนได้เป็นที่ยอมรับและโรงเรียนต่างๆ เหล่านี้ย่อมผลิตทรัพยากรทางการศึกษาที่ดีได้ เพราะการบริหารโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเต็มศักยภาพ ทำให้ทรัพยากรทางการศึกษาอยู่ในสังคมได้อย่าง เป็นคนที่เก่ง ดี และอยู่อย่างมีความสุข

2. ความหมายของการบริหาร

การบริหารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ในทุกองค์กรและทุกสังคม เปรียบแล้วเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ โดยที่การบริหารมีจุดประสงค์เพื่อให้องค์กรนั้นทำงานได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ไว้หลายแนวคิด ดังนี้

ธีรรัตน์ กิจจักษ์ (2542, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากรการศึกษา (Administration resource) มาประกอบตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2543, หน้า 33) ได้บันทึกว่า การบริหาร หมายถึง การร่วมมือกันทำงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการบริหารมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ เป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป

1. กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม
2. ทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
3. ทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์กร โดยอาศัย “หน้าที่การบริหาร” ที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดการองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

พรหมเมศวร์ คำผาบ (2549, หน้า 9) สรุปไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการที่ใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ ที่จะทำให้งานต่างๆ ลุล่วงหรือสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารต้องอาศัยทั้งอำนาจหน้าที่ ภาวะผู้นำ ทักษะ และความรู้ทางการบริหาร มาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล

สมคิด บางโม (2544, หน้า 153) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาประชากรของประเทศสำคัญยิ่ง เป็นหน่วยงานที่ใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ จำนวนมาก หากการจัดการบริหารงานในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ผลผลิตของโรงเรียน คือนักเรียนที่สำเร็จออกไปย่อมมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งส่งผลไปถึงการพัฒนาประเทศย่อมจะล่าช้าตามไปด้วย

เกียรติยศ เอี่ยมองเอก (2546, หน้า 8) สรุปไว้ว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึงการบริหารการศึกษาของกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะส่งเสริมให้การบริหารงานโรงเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ผล มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ส่วนสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา

การบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานกิจการนักเรียน บริหารอาคารสถานที่ และบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชน

ธงชัย สันติวงศ์ (2539, หน้า 1) ให้ความหมายของการบริหารคือ งานของหัวหน้า หรือผู้นำที่จะต้องกระทำ เพื่อให้กลุ่มต่างๆที่มีคนหมู่มากมาอยู่ร่วมกัน และร่วมกันทำงาน เพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ

จากการที่มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารโรงเรียนไว้ อย่างหลากหลาย จึงสรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ปฏิบัติ เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการทำงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่โรงเรียนตั้งไว้ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับจากภายนอกและภายในอย่างแท้จริง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน

การบริหารงานของโรงเรียน เป็นภาระงานของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนับตั้งแต่คณะครู อาจารย์ นักการภารโรง ตลอดจนผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนที่จะต้องมีส่วนร่วมที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนในที่สุด โดยมีภารกิจหลัก คือ งานเกี่ยวกับการเรียนการสอนหรืองานวิชาการ และมีภารกิจรองคือ งานสนับสนุนการเรียน การสอน การจัดครูเข้าสอนได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เป็นต้น และงานภายในโรงเรียน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องการจัดการดูแลและควบคุมเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยงานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริหารการศึกษา งานบริหารทั่วไป งานธุรการ งานการเงิน และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน (สมเดช สีแสง, 2544, หน้า 310)

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 9-23) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษามุ่งหมายที่จะให้การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้องมีการกระจายอำนาจ และให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และเป็นไปตามหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งให้มีการจัดระบบโครงสร้างและ

กระบวนการจัดการศึกษาของไทยมีเอกภาพเชิงนโยบาย และมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ดังปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 39 ที่ว่า

“มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง”

การกระจายอำนาจดังกล่าว ทำให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระในการบริหารจัดการและเป็นไปตามหลักการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School based management: SBM) ซึ่งจะเป็นการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษา สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานและสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การที่สถานศึกษาจะดำเนินการต่างๆ ได้ต้องอยู่ในกรอบของอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายและวัตถุประสงค์การจัดตั้งสถานศึกษาเท่านั้น ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการนั้น ๆ โดยได้กำหนดให้มีผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการ และมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

2.2 คุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา

คุณธรรม จริยธรรมเป็นเสมือนบทบัญญัติของความดีและความงามของจิตใจ ที่ส่งผลให้บุคคลประพฤติดีประพฤติชอบ คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการประกอบวิชาชีพ ดังจะเห็นได้จากการที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้กำหนดให้จริยธรรมเป็นคุณลักษณะร่วมประการหนึ่งที่ข้าราชการพลเรือนไทยทั้งระบบจะต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาและทางการศึกษาจึงต้องแสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งไม่ใช่เพียงความถูกต้องตามหลักกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องภายในกรอบของคุณธรรมและจริยธรรมที่คนในสังคมโดยทั่วไปยอมรับได้ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรม จริยธรรม เหมาะสมกับวิชาชีพ จะก่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อถือ และความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจสำคัญในการสร้างความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจร่วมใจในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน

คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญมากสำหรับผู้บริหารทุกคน ทุกระดับ จะต้องมีความโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อช่วยให้การบริหารงานในสถานศึกษาราวรื่น บรรลุจุดมุ่งหมาย ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาขาดคุณธรรมและจริยธรรมจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ได้บังคับบัญชา ขาดความศรัทธาในตัวผู้บริหาร การบริหารงานจะต้องยึดกฎระเบียบของทางราชการ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เราสามารถพัฒนาได้ด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อเป็นบันไดสู่ความสำเร็จในชีวิต มีความมั่นคงใน

อาชีพ มีความเป็นอยู่ที่สบายกว่าคนอื่น ได้รับการยกย่องนับถือ (อนันตชัย พงศ์สุวรรณ, 2547, หน้า 14)

2.2.1 ความหมายคุณธรรม

คุณธรรม แปลจากภาษาอังกฤษว่า Virtue ซึ่งแปลมาจากคำในภาษากรีกว่า Arete โดยทั่วไป หมายถึง คุณสมบัติที่มีคุณค่าพิเศษ (พินิจ รัตนกุล, 2547)

คุณธรรม คือความดีงามในตัวบุคคล อันมาจากการศึกษาและการถูกปลูกฝังอบรมทางจิตใจให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น (จิรศักดิ์ สงวนชีพ, 2544, หน้า 10)

คุณธรรม คือ คุณความดีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ถือเป็นค่านิยมที่บุคคลใช้ยึดเหนี่ยวหรือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลหรือสังคม (กมล ฉายาวัฒน์, 2549, หน้า 189)

Good, (1973, p. 72) กล่าวถึงความหมายคุณธรรมไว้ 2 ประการ คือคุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชินประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คุณธรรมหมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและบรรทัดฐานของสังคมที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

จากข้อจำกัดความข้างต้นสามารถสรุปได้ดังนี้ คุณธรรม คือ คุณลักษณะความดีงามและความจริงใจที่มีอยู่ในตัวบุคคล เกิดจากการปลูกฝังอบรมทางจิตใจให้ประพฤติหรือแสดงออกแต่สิ่งที่มีประโยชน์ มีความยุติธรรม การเสียสละ ความมีน้ำใจ ต่อตนเองและผู้อื่น และเป็นที่ยอมรับของบุคคลหรือสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของสังคม

2.2.2 ความหมายจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงประสงค์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความรุ่งเรืองในสังคมการที่ปฏิบัติเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักว่า สิ่งใดผิดสิ่งใดถูก ดังนั้นการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม จึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึทางจิตใจ และการปฏิบัติทางกายอันสอดคล้องกับความรู้สึทางจิต (พนัส หันนาคินทร์, 2526, หน้า 44)

จริยธรรมนับเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ถ้าคนในสังคมใดมีจริยธรรมสูง สังคมนั้นก็มีแต่ความเจริญ ผู้มีจริยธรรมสูงจะประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีและบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าอันพึงประสงค์ (กรมวิชาการ, 2541, หน้า 43)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 อ้างถึง ใน ศิณิพร อัสววิไลพร, 2547, หน้า 12-13) ได้กล่าวถึงลักษณะต่างๆของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม หรือ องค์ประกอบของจริยธรรมไว้ 4 ประการพอสรุปได้ดังนี้

2.2.2.1 องค์ประกอบด้านความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึงการที่ผู้บริหารมีความรู้ว่ในสังคมของคนนั้นยอมรับหรือไม่ยอมรับในการกระทำชนิดใดอันเป็นเครื่องกำหนดว่าการกระทำชนิดใดเป็นสิ่งที่ควรกระทำ การกระทำใดไม่ควรกระทำควรเว้น ความรู้เชิงจริยธรรมที่มีในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับอายุและระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่บุคคลจะได้รับจากการปลูกฝังค่านิยม

2.2.2.2 องค์ประกอบด้านเจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบ หรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด จะรวมถึงการมีความรู้สึกในเรื่องจริยธรรมเข้าด้วยกัน เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นแต่สำหรับบุคคล บางคนในสภาพการณ์ปกติอาจจะมีเจตคติที่แตกต่างกันไปจากค่านิยมของสังคมได้ นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ด้วย

2.2.2.3 องค์ประกอบด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือก หรือไม่เลือกที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงมูลเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ตลอดจนพัฒนาการด้านอื่นๆ ของบุคคล โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางอารมณ์ด้วย

2.2.2.4 องค์ประกอบด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือดเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือ ค่านิยมในสังคมนั้นๆ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่คนในสังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ด้วยเหตุผลที่ว่า การกระทำที่ดีหรือเลว จะส่งผลต่อความสงบสุขของบุคคลและสังคมโดยตรง

จากการศึกษาความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า คำว่า “คุณธรรม” โดยความหมายแล้วจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “จริยธรรม” ซึ่งหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ที่เป็นความดีความงาม เป็นสิ่งที่ควรกระทำ โดยปกติเรามักจะคิดอย่างคนทั่ว ๆ ไป ว่า “จริยธรรม” และ “คุณธรรม” เป็นสิ่งเดียวกันคือ เป็นความดีความงามเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ คำสองคำนี้จึงใช้ทดแทนกันในบางครั้ง อย่างไรก็ตามเมื่อนำคำ 2 คำนี้ไปเทียบเคียงกับภาษาอังกฤษ จะพบว่า คำว่า คุณธรรม จะตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Virtue” ส่วนคำว่า จริยธรรม จะตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Ethics” เมื่อพิจารณาจากความหมายตามคำ “Virtue” เป็น คุณสมบัติภายในของบุคคลแต่ละคน ในทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา “คุณธรรม” เป็นสภาวะที่บุคคลมีอยู่ในตนโดยกำเนิดและโดยการขัดเกลาทางสังคม ที่เป็นสภาวะโดยกำเนิด หมายถึงคุณสมบัติทางจิต ที่บุคคลมีอยู่ตามพื้นฐานของจิต ในทางพุทธศาสนา พื้นฐานของจิตมนุษย์ 2

ลักษณะมักจะถูกกล่าวอ้างบ่อยครั้ง คือ จิตที่ใฝ่ดี กับจิตที่ใฝ่ต่ำ “คุณธรรม” เป็นสภาวะใฝ่ดีของจิต สำหรับ จริยธรรม นักสังคมวิทยาจะมองเป็นบรรทัดฐานประเภทหนึ่ง ที่ถูกสร้างขึ้นมาแล้วนำไปใช้กับบุคคลเป็นแนวทางที่คนในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นความดี ความงามเป็นสิ่งที่กระทำแล้วคนอื่นเกิดประโยชน์ มีความสุขสงบเกิดขึ้นแก่คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างควมมีคุณธรรมให้กับบุคคล กล่าวคือ เป็นแนวทางที่ผู้ปฏิบัติปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดสภาวะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น “จริยธรรม” และ “คุณธรรม” จึงเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกันในหน้าที่ แต่มีความต่างกันในที่มา

คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารที่เป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการบริหารสถานศึกษายุคโลกาภิวัตน์ เพราะคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติของบุคลากรในองค์กร หากผู้บริหารมีคุณธรรมองค์กรก็จะมีวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณธรรม บุคลากรในองค์กรก็จะถูกหล่อหลอมให้มีคุณธรรมไปด้วย และเมื่อองค์กรเป็นองค์กรที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ผู้เกี่ยวข้องกับองค์กร หรือ Stakeholder's ขององค์กรก็จะมีแต่ความศรัทธา เชื่อมั่น และความจงรักภักดีต่อองค์กร ให้การสนับสนุนต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ความยั่งยืนขององค์กรนั่นเอง

ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมจริยธรรมนั้นต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง หูกว้าง ตากว้าง หมั่นสอดส่องดูแลความทุกข์สุขของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเสมอหน้ากัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณธรรมจริยธรรมดังนี้

1. ความละเอียดใจในการทำชั่ว ทุจริตทั้งปวง
2. มีความเกรงกลัวในการกระทำชั่วและทุจริตประต่างๆ ต่อตนเอง ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อนักเรียนและบุคคลทั่วไป
3. มีความอดทน รู้จักอดกลั้นต่อความยากต่างๆ มีความอดทนต่อความยากลำบากของงาน ความอดทนต่ออุปสรรคทั้งหลายตลอดความเข้าใจผิดและความไม่สุจริตต่างๆ ที่คนอื่นมีต่อตน
4. มีความสงบเสงี่ยม ความอ่อนน้อมถ่อมตน
5. มีสติสัมปชัญญะ ตลอดเวลาต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ไม่มีการลืมหิวหรือละเลยต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตน
6. รู้จักอุปการะคือทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น นึกถึงประโยชน์ของบุคคลอื่นเป็นที่ตั้งพร้อมที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่คนอื่นในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน
7. ไม่มีอคติใดๆ ในการปฏิบัติตนต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อนักเรียน และต่อบุคคลทั่วไป อคติที่ควรละเว้น ได้แก่

- 7.1 ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ
 - 7.2 การลำเอียงเพราะความไม่ชอบ ไม่พอใจ
 - 7.3 การลำเอียงเพราะเวลา
 - 7.4 การลำเอียงเพราะกลัวภัยต่างๆ
8. การทำงานให้สำเร็จนั้น ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมที่ทำให้สำเร็จความประสงค์ ได้แก่

- 8.1 ความพอใจในงานของตน
- 8.2 ความผูกพันในการประกอบกิจกรรม
- 8.3 ความเอาใจใส่ในงานไม่ทอดทิ้ง
- 8.4 ความหมั่นไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลและวิธีการทำให้การงานเจริญก้าวหน้า

9. มีพรหมวิหาร 4 คือคุณสมบัติอันประเสริฐของผู้บริหาร
- 9.1 เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรีต้องการช่วยให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข
 - 9.2 กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ที่จะบำบัดความทุกข์ใจที่จะบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง
 - 9.3 มุทิตา ความเบิกบานยินดี คือ เมื่อคนอื่นอยู่มีความสุขมีใจแจ่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จงอกงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีด้วย
 - 9.4 อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ วางจิตราบเรียบ สม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรง มองเห็นการที่บุคคลจะรับผลดีชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยง

10. มีความรอบรู้ หมั่นศึกษาหาความรู้รอบตัวเพื่อให้เป็นบุคคลที่ทันต่อเหตุการณ์ และทันต่อปัญหา (พิทฐ มลิวัดย์, 2525, หน้า 102)

สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีความดีงามอยู่ในตัว โดยความดีงามนั้น เกิดจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักธรรมมาปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัย

จิตสำนึกในการบริหาร

จิตสำนึกเป็นภาวะทางจิต ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมที่บ่งบอกภาวะจิตสำนึกของบุคคลนั้นๆ มีคำอื่นๆ ที่มีความหมาย

ใกล้เคียงและใช้แทนคำว่าจิตสำนึก เช่น ความสำนึก ความรู้สึกและความตระหนักเป็นต้น ในทุกๆ องค์กรรมมีความต้องการที่ให้ผู้คลากรทุกคนมีจิตสำนึกอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับหน้าที่การงานเพื่อส่งผล ทำให้หน่วยงานประสบความสำเร็จ

1. ความหมายของจิตสำนึก

จิตสำนึก คือ ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสได้ (คณะกรรมการข้าราชการครู, 2544, หน้า 14)

จิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจที่คนรู้สึกนึกคิดอยู่ในแต่ละขณะ (มาโนช หล่อตระกูล, 2542, หน้า 3)

จิตสำนึก หมายถึง ภาวะที่จิตตื่นและรู้สึกตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัสได้ด้วยกาย(ราชบัณฑิตยสถาน,2525, หน้า 23)

จิตสำนึก หมายถึง ผลที่ได้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งมีฐานอยู่ที่ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเห็นและความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ Feldman (1996, หน้า 144) ว่าเป็นชีวิตภายในของบุคคล ความตระหนักความคิด ทัศนคติ อารมณ์ แรงจูงใจและความรู้สึกที่ได้รับจากประสบการณ์ในขณะนั้น (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว , 2531, หน้า 60)

จิตสำนึก หมายถึง มิติหนึ่งของเจตคติซึ่งมิตินี้จะมองว่าเจตคติอยู่ในภาวะจิตสำนึกหรือจิตไร้สำนึก หรืออยู่ในสำนึกบางส่วน จึงอาจกล่าวได้ว่า จิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ทางจิตใจซึ่งเกิดขึ้นก่อนการเกิดพฤติกรรม โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้านคือ การรู้ (Cognition) ความรู้สึกทางจิตใจ (Affection) และพฤติกรรม (Behavior) (ศักดิ์ สุทรเสณี,2537, หน้า 7)

จิตสำนึก หมายถึง ส่วนของจิตใจ ที่ควบคุมการทำงานของร่างกาย (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2539 หน้า 6)

จิตสำนึก หมายถึง การแสดงพฤติกรรมในรูปแบบของความรู้ความเข้าใจ การวิเคราะห์ การให้เหตุผลการประเมินค่า และความมุ่งมั่นจะยึดถือเป็นแนวทางการแสดงพฤติกรรมในอนาคต (คณะกรรมการวิจัยสหวิทยาลัยพุทธชินราช, 2535, หน้า 4)

จิตสำนึก หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่สามารถตอบโต้ต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว ตระหนักรู้สัมผัสความรู้สึกความคิดและการต่อสู้ดิ้นรนของตนเองได้หรืออธิบายง่าย ๆ คือ ลักษณะของบุคคลที่ทำอะไรลงไปอย่างรู้ตัว ไม่ใจลอย หรือไม่ทำลงไปในขณะที่ขาดสติยับยั้ง (ศัลวิธานนิเทศ, 2531, หน้า 249)

จิตสำนึก หมายถึง สภาวะหรือสภาพของการมีจิตสำนึก เป็นความรู้สึกหรือท่าท่าย ความรวมถึงการมีทัศนคติ ความคิดเห็นและความรู้สึก หรือการมีความคิดของบุคคลหรือกลุ่มซึ่งเรียกว่าจิตสำนึกสากล (Freire, 1973, p 17)

จิตสำนึก หมายถึง ความคิดของมนุษย์ เป็นความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและสามารถใช้ความคิดได้ด้วยตนเองเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ (Harre,2001, p 1)

จิตสำนึก (Consciousness) เป็นคำที่ยากต่อการอธิบายที่แน่นอนลงไป เพราะความสำนึกไม่มีตัวตน แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์และสัตว์จะต้องมีอยู่เสมอขาดเสียมิได้ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทางจิตวิทยาและสังคมศาสตร์ว่า จิตสำนึก มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องของพฤติกรรม (หลวงวิเชียร แพทยาคม, 2505 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 7)

ความสำนึกนี้เป็นสมบัติที่เกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์แต่สามารถพัฒนาและอบรมกล่อมเกลาได้ โดยกระบวนการปลูกฝังทางวัฒนธรรมหรือผ่านกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น โรงเรียนและครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด จึงมีหน้าที่ร่วมกันในการให้ความรู้ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ การพัฒนาความคิดและสติปัญญา การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมให้อยู่ในวิถีทางที่ถูกที่ควร การสร้างทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง การสร้างมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เรียน เป็นการพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ทั้งการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2542 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 7)

พจนานุกรมของ Webster's ได้ให้ความหมายว่า จิตสำนึก (Consciousness) หมายถึง ความตระหนัก หรือการรับรู้ที่เข้ามาภายในจิตใจ หรือในจิตวิญญาณ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคล เป็นความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง : Awareness or perception of an inward psychological or spiritual fact : intuitively perceived knowledge of something in one's inner self (Grove.(Ed.), 1967, 428 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 8)

ส่วนสารานุกรมบริเทนิกา (Goet, 1981, 92 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 8) ให้ความหมายจิตสำนึก (Consciousness) ไว้ว่าเป็นการมองเห็น การรับรู้ที่ผ่านเข้ามาในจิตใจ รู้สึกเป็นห่วง สนใจต่อสถานการณ์ ความจริงหรือวัตถุภายนอก

Kaffka, (1978, p 212 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกไว้ว่า หมายถึง สภาวะจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดและความปรารถนาต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้ มีความหมายเหมือนคำว่า ตระหนัก (Awareness) ซึ่งใกล้เคียงกับโทมัส เนลสัน (Nelson, 1967,pp. 41-42) ซึ่งกล่าวว่า จิตสำนึก เป็นสภาวะที่บุคคลได้รับความรู้ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วมีการประเมินค่า และตระหนักถึงความสำคัญที่ตนเองมีต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของสภาวะตื่นตัวทางจิตใจ ส่วนเบนจามิน เอส บลูม (Bloom, 1971, p.273 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 8) กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นขั้นต่ำสุดของอารมณ์และความรู้สึก จิตสำนึกเกือบคล้ายกับความรู้และจิตสำนึกไม่เป็นลักษณะของสิ่งเร้า จิตสำนึกจะเกิดขึ้น เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิด

Raj (1996, p. 605) กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นคำที่ไม่สามารถให้คำจำกัดความได้ชัดเจน แต่สามารถอธิบายที่ใกล้เคียงได้ 2 แนวทาง ซึ่ง แนวทางแรกเป็นความคิดที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง และแนวทางที่สอง หมายถึงจิตสำนึกของบุคคล เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีอยู่ตลอดเวลา แม้ช่วงช่องว่างของเวลา เช่น การนอนหลับ

สำหรับนักวิชาการไทยได้มีผู้กล่าวถึงจิตสำนึกไว้ว่า จิตสำนึกเป็นคุณลักษณะของจิตที่มีทั้งความตระหนัก (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility) (วราพร ศรีสุพรรณ, 2535, 79) อ้างถึงใน ธานี วิสูตรธนาวิทย์, 2548, หน้า 9) ส่วน ระเบียบ สาคริก (2533 : 45) ได้กล่าวว่า ความรู้สึกสำนึกเป็นสิ่งที่อยู่ในรากฐานของจิตใจของแต่ละคน และพื้นฐานสิ่งนี้เองที่เรียกว่า ความรักแท้สำหรับนายแพทย์ประเวศวาศลี (2533, หน้า 29) กล่าวว่า จิตสำนึกนี้จะเปรียบเสมือนเข็มทิศชี้้นำให้เด็กมีความคิด ความรัก และห่วง ในสิ่งแวดล้อม

จิตสำนึก (Consciousness) หรือความตระหนัก (Awareness) หมายถึง การตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและตัดสินใจเลือกสนองตอบต่อสิ่งนั้นในทางที่ถูกต้อง ตามกฎระเบียบ กฎหมาย กฎระเบียบของสังคม จาริตประเพณี (ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์, 2552, หน้า 33)

จิตสำนึก หมายถึง การตระหนักต่อเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าในสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการตระหนักในปรากฏการณ์ของการรับรู้ทั้งด้านความจำ ความคิดและความรู้สึกโดยได้สรุปความหมายจิตสำนึกใน 3 ลักษณะดังต่อไปนี้ (Solso, 1991, p 145)

1.1 จิตสำนึก คือ ความตระหนัก เป็นภาวะของความรู้สึกส่วนตัวที่ตระหนักอยู่ตลอดเวลาทั้งภายในตัวเองหรือภายนอก ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึง การรับรู้ ความคิด ความรู้สึก และการแสดงออก

1.2 จิตสำนึก คือ การตื่นตัว การรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา มีการรับรู้ว่าจะขณะนี้ตนเองกำลังทำอะไร อยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างไร มีความตื่นตัวในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม

1.3 จิตสำนึก คือ การควบคุมตนเองเป็นภาวะของการตัดสินใจและการปฏิบัติด้วยความสมัครใจ

ผู้มีจิตสำนึกควรมีคุณธรรม 3 ประการดังต่อไปนี้ (สมพร เทพสิทธิ์า, 2551, หน้า 5)

1.3.1 สติสัมปชัญญะ

1.3.1.1 สติได้แก่ ความระลึกได้ คิดได้ การคุมใจไว้กับตัวหรือคุมจิตใจไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการที่ทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้

1.3.1.2 สัมปชัญญะ ได้แก่ ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนัก ความรู้ชัดเข้าใจชัด

1.3.2 ปัญญา

ปัญญา ได้แก่ ความรอบรู้ รู้ในสัจธรรมความจริง รู้ในกุศล อกุศล ในบาป บุญ คุณโทษ ประโยชน์ อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

1.3.3 อปปรมาทธรรม

อปปรมาทธรรม ได้แก่ ความไม่ประมาท ความเป็นอย่างไม่ขาดสติ ความไม่เลินเล่อเหลวสستی ความไม่ปล่อยปละละเลย ความระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหายและไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงามและความเจริญ

จากความหมายและคำนิยามของจิตสำนึกดังกล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า จิตสำนึกเป็นภาวะทางจิตใจที่มีความตระหนักในความคิด ความรู้สึกและการกระทำของตนเอง มีสติสามารถตัดสินใจที่จะปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายของตนได้

สำหรับทฤษฎีของกลุ่มจิตวิทยาบุคลิกภาพ (Individual psychology) ของ อัลเฟรด เอเดลอร์ (Alfred Adler) จิตสำนึก (Consciousness) เป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพ บุคคลรู้ว่าเขากำลังทำอะไรอยู่ และโดยทั่วไปแล้วมนุษย์จะระมัดระวังผลที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมของเขา เขารู้สึกในความบกพร่องต่าง ๆ และรู้จุดหมายที่เขาแสวงหา มากไปกว่านั้น มนุษย์ยังมีความสำนึกในตน (Self conscious) ซึ่งสามารถที่จะวางแผนและชี้นำการกระทำของเขาด้วยความระมัดระวังอย่างเต็มที่ในวิถีทางที่จะตระหนักในตนเอง (Self-realization)

องค์ประกอบของจิตสำนึก ประกอบด้วย 3 ส่วน (หลวงวิเชียร แพทยาคม, 2505 อ้างถึงใน ธานี วิสูตรนาวิทย์, 2548, หน้า 10) ดังนี้

1. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรับรู้ หรือเกิดความรับรู้ของสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้ (Perception) ความทรงจำ (Memory) ความมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect)
2. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affection) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็่สิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของสำนึก ที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลทั้งในด้านบวกและด้านลบ เป็นต้น
3. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านการปฏิบัติ หรือการกระทำ (Conation) เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิบัติตอบสนอง เมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

จิตสำนึกของผู้บริหาร

ผู้บริหาร นับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผนการดำเนินงาน แนวการปฏิบัติ และเป็นตัวอย่างให้กับ

ผู้อื่นที่อยู่ภายในองค์กร หากผู้บริหารเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกในการวางนโยบายและชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม อีกทั้งรู้จักการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และมีคุณธรรม ย่อมส่งผลมายังองค์กรและสังคมโดยรวม(ชาติชาย อุทัยพันธ์,2552)

ปัจจุบันสังคมได้ให้ความสำคัญวัดมากกว่าคุณค่าทางจิตใจและคุณธรรม จริยธรรม ทำให้ผู้นำหรือผู้บริหารทุกระดับต้องปรับกระบวนการทัศนคติและวิถีคิดใหม่ เนื่องจากปัจจัยสิ่งแวดล้อม อาจส่งผลทำให้การเสริมสร้าง และพัฒนาจิตสำนึกในด้านคุณธรรมและจริยธรรมขาดความสมบูรณ์ ซึ่งการปลูกฝังหรือสร้างจิตสำนึกในด้านคุณธรรมนั้น จะต้องมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (ชาติชาย อุทัยพันธ์, 2552)

นักบริหารหรือผู้นำที่มีคุณธรรมนั้น ควรมีลักษณะที่สำคัญยิ่ง 3 ประการ ดังนี้

1. มีความรู้และเป็นผู้มองการณ์ไกล สามารถวางแผนงานให้เหมาะสม รู้จักงาน รู้จักตนเอง และผู้อื่น ใช้ได้กับบุคคลต่าง ๆ ในทุกสถานภาพ ผู้บริหารระดับสูงต้องมีสติปัญญา
2. มีความเชี่ยวชาญ แม่นยำ มั่นคงต่องานที่ตนบริหารอยู่
3. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถผูกใจคนได้ทั้งผู้ร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ การมีมนุษยสัมพันธ์นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความจริงใจให้เกียรติทั้งต่อหน้าและลับหลัง ผู้บริหารที่มีความพร้อมในด้านนี้ จะสามารถบริหารกิจการได้อย่างราบรื่น เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย นับว่าคุณธรรมข้อนี้สำคัญมาก จะต้องอยู่ในตัวผู้นำทุกระดับไม่ว่าระดับสูง กลาง หรือระดับพื้นฐาน (วิไลวรรณ ลายถมยา อ้างถึงในชาติชาย อุทัยพันธ์, 2552)

สำหรับผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ หมายถึง การบริหารงานจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดนั้น จะต้องมีความประพฤติปฏิบัติด้วย แยกความสำคัญและรายละเอียดเป็น 4 ข้อ ดังนี้ (ชาติชาย อุทัยพันธ์, 2552)

1. นักบริหารต้องมีความรอบรู้ รอบรู้ถึงงานในหน้าที่ ตลอดถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง นักบริหารต้องเริ่มต้นบริหารตนเอง บริหารคน และบริหารงานให้เป็น ต้องเป็นคนอ่านมาก ฟังมาก เกาะติดกับสถานการณ์รอบด้าน เมื่อได้ข้อมูลสิ่งใดมาต้องรู้จักวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ได้ยินได้รู้มานั้นมีความถูกต้องแค่ไหน ต้องมีใจที่หนักแน่นไม่เอนเอียง ไม่มีอคติ คือ ตัวเองต้องเป็นคนที่มีความยุติธรรมประจําใจนั่นเอง

การมีปัญหารอบรู้ดังกล่าวยังไม่พอเพียง ถ้าไม่รู้จักนำความคิด นำความรู้มาปฏิบัติให้เกิดความชำนาญ เมื่อมีปัญหาใด ๆ ประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้สามารถแก้ไขได้ในทันที

2. ความขยันหมั่นเพียรและกำลังใจเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน คนมีปัญหาแต่ขาดกำลังใจในการทำงาน งานก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะความที่ไม่กล้าตัดสินใจ ผู้บริหารควรกล้าคิด และกล้าทำงานใดที่หากมีอุปสรรคมากเพียงใดก็ไม่ท้อถอย เมื่อลงมือทำสิ่งใดแล้วเกิดมีอุปสรรคย่อย ๆ ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา ใช้กำลังใจ ความมุ่งมั่น เพียรพยายาม สิ่งใดที่คิดว่ายาก ลำบาก จะเบาบางลง ที่คิดว่าต้องใช้เวลานาน สิ่งเหล่านี้จะหมดไปในที่สุด ผลที่ตามมา คือความเชี่ยวชาญและผลสำเร็จได้ชื่อเสียงเกียรติยศเป็นกำลังใจให้ทำความดีต่อไป

3. การจะเป็นนักบริหารที่สังคมยอมรับ ไม่ควรจะมีจุดด่างพร้อยในชีวิต ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม นักบริหารหลายคนหมดอนาคตในความเป็นผู้นำเพราะถูกจับได้ว่าทุจริตต่อหน้าที่หรือบางคนควรได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่ในระดับสูง แต่เพราะได้มีการทำผิดพลาดเพียงเล็กน้อย แม้ไม่ได้ตั้งใจก็ทำให้ต้องเสียตำแหน่งให้ผู้อื่นที่มีคุณสมบัติในการทำงานดีกว่า แต่ประวัติส่วนตัวไม่ต่างพร้อย เป็นต้น

4. นักบริหารต้องมีจิตใจเอื้อเฟื้อ พร้อมที่จะให้การสงเคราะห์กับเพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา การให้จะผูกใจคนอื่นไว้ได้ การให้ในที่นี้รวมไปถึงการให้คำแนะนำ ถ่ายทอดวิชาความรู้ หรือเคล็ดลับในการทำงานต่าง ๆ อย่างไม่ปิดบัง ให้อภัยเมื่อมีการผิดพลาดในการทำงานหรือมีการกระทบกระทั่งลงเินกันจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม เมื่อมีการให้อภัยก็ย่อมได้รับมิตรภาพคืนมา ยิ่งถ้าเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน พูดแต่สิ่งดีงาม ไพเราะ อ่อนหวาน มีความจริงใจ และเป็นคนเสมอต้นเสมอปลายก็สามารถมัดใจได้ดีเช่นกัน หรือการทำตัวให้เป็นประโยชน์ในทางหนึ่งทางใด เช่น ให้การช่วยเหลือเมื่อได้รับการร้องขอ หรือการสงเคราะห์ด้วยความเมตตา การกระทำเหล่านี้ ควรทำอย่างสม่ำเสมอจึงจะได้ชื่อว่าเป็น “ผู้มีมนุษยสัมพันธ์ยอดเยี่ยม”

นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา และสิ่งที่จะเพิ่มคุณภาพของผู้บริหารที่ดีอีกประการหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ การมีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งการมีบุคลิกดีนั้นเกิดได้ภายใน คือ จากใจเป็นบุคลิกส่วนตัวทางหนึ่ง และภายนอก คือ การแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสม การระมัดระวังกิริยา มารยาท เหล่านี้จะเป็นส่วนเสริมให้ผู้บริหารได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและคุณภาพอย่างแน่นอน (ปนัดดา ดิศกุล อ้างถึงในชาติชาย อุทัยพันธ์,2552)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ “ข้าราชการ” จะต้องมิวิสัยทัศน์ และร่วมกันดำรงความมั่นคงรุ่งเรืองของบ้านเมือง โดยมีวิจาร์ณญาณ มีคุณธรรม มีความเสียสละ และมุ่งมั่นปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ตามแนวทางที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ องค์ปฐมเสนาบดี
กระทรวงมหาดไทย ทรงตรัสไว้ว่า “ข้าราชการมิใช่อภิสิทธิ์ชน หากแต่จะต้องบำเพ็ญตนให้เป็น
แบบอย่างที่ดีแก่สังคม” ให้เป็นอนุสติเตือนใจถึงคุณค่าแห่งความเป็นข้าราชการ
ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเป็นหลักเกียรติศักดิ์ที่ยั่งยืนแก่สถาบันข้าราชการสืบไป

อย่างไรก็ตามในมาตรการสร้างคุณธรรมนั้น องค์กรจะต้องพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มี
จิตสำนึก มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกสรรบุคคลที่พร้อมจะรับการพัฒนา
ในขณะเดียวกันจะต้องพิจารณาระดับสติปัญญา ลักษณะบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และระดับ
จิตสำนึกพื้นฐานที่ได้รับการปลูกฝังมา นอกจากนี้ยังจะต้องเป็นผู้ที่พร้อมที่จะยอมรับข้อบกพร่อง
ของตัวเอง มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะรับการพัฒนาตนเองควบคู่ไปกับการยอมให้ความร่วมมือให้
ผู้อื่นพัฒนาไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ร่วมกันส่งเสริมให้เกิดการสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมแก่ผู้บริหาร
ให้เกิดความมั่นคงขึ้นในสังคมไทยต่อไป

สมชาย พุกผล กล่าวไว้ในบทความ “การสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร
” (สมชาย พุกผล, 2552) ว่า

ประการที่ 1 ผู้บริหาร ที่ดีนั้นควรมี หลักธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหาร 4 (Holy Abiding)
ได้แก่

1.1 เมตตา (Living Kindness) แปลว่า ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี
โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

1.2 กรุณา (Compassion) แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้
ผู้อื่นพ้นทุกข์ สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลัง
ทรัพย์

1.3 มุทิตา (Sympathetic Joy) แปลว่า มีจิตอ่อนโยน หมายถึง จิตที่ไม่มีความอิจฉา
ริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา

1.4 อุเบกขา (Neutrality) แปลว่า ความวางเฉย นั่นคือ มีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มา
กระทบ และทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง

ประการที่ 2 ผู้บริหาร ที่ดีนั้นควรมีธรรมะที่เรียกว่าสังคหวัตถุ 4 (Base of sympathy) ซึ่ง
เป็นธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่น หรือธรรมเพื่อให้คน เป็นที่รัก ของคนทั่วไป อันได้แก่

2.1 ทาน (Giving offering) คือการให้ เสียสละ แบ่งปันแก่ผู้อื่น

2.2 ปิยวาจา (Kindly speech) คือ พูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ นุ่มนวล เหมาะแก่ บุคคล เวลา สถานที่ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดในทางสร้างสรรค์ พูดให้เกิดเกิดพลังใจ

2.3 อุตถจริยา (Useful conduct) ทำคนให้เป็นประโยชน์ ตามกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ กำลังทรัพย์ และเวลาที่มี อย่างไม่เป็นที่เดือนแก่ตน หรือผู้อื่น

2.4 สمانัตตดา (Even and equal Treatment) คือวางตนให้เสมอต้น เสมอปลาย วางตนเหมาะสมกับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุข สม่่าเสมอ คือ เราควรจะเป็นคนที่ “โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ปวงชน วางตนได้เหมาะ”

ประการที่ 3 ผู้บริหาร ที่ดีนั้นควรจะมี จริยธรรม (Ethics) มีมาตรฐานของการกระทำ และพฤติกรรม อันเป็นเครื่องบ่งบอกให้เห็นถึงการเป็นผู้ทรงเกียรติ ที่สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูก หรืออะไรที่ผิด โดยใช้ดุลยพินิจพิจารณาในเชิงศีลธรรม คือ

1 มีบุคลิกภาพการเป็นผู้มีจริยาที่ดี ทั้งการแต่งกาย การพูดจา การแสดงออกทั้งทาง กายจริยา (กาย) วจีจริยา (วาจา) และมโนจริยา (ใจ) ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ โดยต้องอยู่ใน พื้นฐานของการให้เกียรติ (Honorific) ผู้อื่นเสมอ

1.1 กายจริยา หมายความว่า การปฏิบัติการทำงานซึ่งต้องใช้กายเป็นสำคัญ โดย ต้องรักษาระเบียบแบบแผน ถือเอาเหตุผลเป็นสำคัญขณะเดียวกันต้องไม่ถ่วงเวลาผู้อื่น ไม่ละเลย งานในหน้าที่ และต้องทำงานให้ลุล่วงทั้ง "ต่อหน้าและลับหลัง"

1.2 วจีจริยา หมายความว่า การปฏิบัติการทำงานด้วยคำพูดเป็นสำคัญ ต้อง นำเชื่อถือได้ ต้องถือหลักว่า "เสียชีพอย่าเสียสัตย์"

1.3 มโนจริยา หมายความว่า ตั้งจิตใจมั่นในการปฏิบัติงานทุกอย่างซึ่งเป็น หน้าที่ของตน ปักใจลงในการทำงานนั้นเห็นว่าการงานดีทั้งหลายรู้ได้เมื่อทำเสร็จ มิใช่รู้ได้เมื่อกำลังทำ หรือก่อนทำปักใจลงในการทำงานอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิบัติทางใจด้วยดี โดยต้องทำงานด้วยใจสัตย์ มีมานะในการทำงานไม่เกียจคร้าน ไม่หวังพึ่งพาผู้อื่น ต้องรู้จักแบ่งเวลาในการทำงานและเวลา พักผ่อนโดยสมควร รักษาความเป็นระเบียบแบบแผน รู้รักษาหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ ต้องทำจริง ไม่ตั้ง ดันในสิ่งที่ผิด ต้องคอยหมั่นตรวจสอบการงานอยู่เสมอเพื่อป้องกันการผิดพลาดอันเป็นการรองรับ สถานการณ์ที่ อาจเปลี่ยนแปลงได้ทุกเวลา

2. มีความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างเป็นกระบวนการ
3. อุดมทุน สุขุม เยือกเย็น รู้จักควบคุมอารมณ์
4. ปฏิบัติต่อผู้อื่น อย่างถูกต้องและยุติธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
5. ไม่หลงอำนาจ ไม่ระแวงสงสัย หรือแสดงการดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น
6. รู้จักให้อภัย กล้ารับผิด รับชอบ

7. ไม่ปกป้องตนเอง และปกป้องพรรคพวกเพื่อนพ้องในทางผิด
8. รู้จักการระงับโทสะ โมหะ อย่างมีสติและมีเหตุผล
9. คำสั่งต้องชัดเจนบนพื้นฐานความถูกต้องของกฎหมายบ้านเมือง และไม่ขัดต่อวัฒนธรรม
10. มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ ประกอบไปด้วยความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ได้ไม่ทำอะไรที่ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพ ต้องรักษาความลับ ไม่ทำอะไรที่ขัดหรือเสียดต่อผลประโยชน์ขององค์กร

ดังปรากฏเป็นแผนภูมิดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงจิตสำนึกด้านคุณธรรมของผู้บริหาร

ทีมา (สมชาย พุกผล, 2552)

2. แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกผู้บริหารด้านจิตใจ (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550, หน้า 2-37) ประกอบด้วย

2.1 พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมประจำใจอันประเสริฐของผู้เป็นใหญ่และผู้บังคับบัญชาทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นเสมือนด้วยพรหม

พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมของผู้ใหญ่ ซึ่งหมายถึง ผู้ประเสริฐ คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่ หรือยิ่งใหญ่ด้วยคุณธรรมความดีงาม ผู้ที่มีพรหมวิหารคือผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่จึงเป็นผู้นำที่ดี เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดี ดังนั้นผู้บริหารจึงควรมีหลักธรรมนี้ ได้แก่

2.1.1 เมตตา: ความรัก ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขเกิดจากมิตรภาพ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

2.1.2 กรุณา: ความสงสาร ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่ง que เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

- ทุกข์โดยสภาวะ หรือเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และความตายสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์

- ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

2.1.3 มุทิตา: ความพลอยยินดี ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตใจริษยา ความริษยา คือ ความไม่สบายใจ ความโกรธ ความฟุ้งซ่านซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน เช่น เห็นเพื่อนแต่งตัวเรียบร้อยแล้วครุชมเขยก็เกิดความริษยาจึงแกล้งเอาเศษชอล์ก โคลน หรือหมึกไปป้ายตามเสื้อกางเกงของเพื่อนนักเรียนคนนั้นให้สกปรกเลอะเทอะ เราต้องหมั่นฝึกหัดตนให้เป็นคนที่มีมุทิตา เพราะจะสร้างไมตรีและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง

2.1.4 อุเบกขา: ความมีใจเป็นกลาง การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดียอมได้ดี ใครทำชั่วยอมได้ชั่ว ตามกฎแห่งกรรม คือ ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

2.2 ทศพิธราชธรรม 10

ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมของพระราชาและนักปกครอง

ทศพิธราชธรรม 10 ประการ ทศพิธราชธรรมเป็นธรรมปฏิบัติ 10 ประการ ของผู้ที่เป็นราชาที่ดี ตามแนวบริหารในยุคปัจจุบัน อาจนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติที่พึงประสงค์ 10 ประการ สำหรับการเป็นผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี แนวปฏิบัติทั้ง 10 ประการ มีดังนี้

2.2.1 ทาน คือการให้ การให้ในที่นี้หมายถึงให้วัตถุภายนอกเป็นของสิ่งต่างๆ โดยต้องมีผู้รับโดยตรง จึงเป็นการให้ที่เรียกว่า ทานัง คือทาน ซึ่งให้แล้วมีผลเป็นความผูกพัน เป็นการสร้างสรรค์ความสงบสุข

2.2.2 ศีล คือภาวะปกติ ภาวะปกติไม่มีอะไรวุ่นวาย รวมถึงการปฏิบัติเพื่อให้เกิดภาวะเช่นนั้นด้วย

2.2.3 บริจาค คือ บริจาค เป็นการให้ภายในทางจิตใจไม่ต้องมีผู้รับก็ได้ จึงแตกต่างจากทานัง เป็นการบริจาคตสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน อะไรไม่ควรมีอยู่ในตน บริจาคออกไปเป็นการบริจาคตที่เรียกว่า สละสิ่งที่ไม่ต้องมีผู้รับ ไม่จำกัดคำว่าทาน

2.2.4 อาชชวะ คือ ความซื่อตรง ความเปิดเผย ไม่เกิดโทษเกิดภัย ไม่เกิดอันตรายใดๆ เป็นที่ไว้วางใจได้ ซื่อตรงตั้งแต่ตนเอง คือความเป็นมนุษย์ของตนเอง และซื่อตรงต่อผู้อื่น ซึ่งเกี่ยวข้องโดยสรุปคือความซื่อตรงต่อหน้าที่ ที่ต้องทำทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ให้ซื่อตรงให้เพียงพอให้เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์

2.2.5 มัททวะ คือ ความอ่อนโยนภายนอกคืออ่อนโยนภายนอกคืออ่อนโยนต่อบุคคลซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย เป็นการสร้างสรรค์ซึ่งความรัก ความสามัคคี ส่วนความอ่อนโยนภายในคือ ความอ่อนโยนของจิตใจ จิตที่อบรมไว้ดีแล้วมีความถูกต้องเหมาะสมอ่อนโยน พร้อมทั้งจะทำหน้าที่ใดๆ ก็ได้ เหมือนจี๊ผึ่งอ่อนดีแล้ว จะปั้นเป็นอะไรก็ได้ จิตใจที่อ่อนโยนแล้ว เหมาะสมที่จะปฏิบัติธรรมอันสูงขึ้นไปทุกอย่างทุกประการจนสำเร็จประโยชน์

2.2.6 ทบะ โดยปกติหมายถึงวิริยะ ความพากเพียร ความบากบั่น ความก้าวหน้า ความไม่ถอยหลัง ความไม่หยุดอยู่กับที่ มีคุณสมบัติเผผลาญกิเลสและความชั่วทั้งปวง ในที่นี้ระบุไปยังอิทธิบาท 4 ก็ได้ เป็นตบะเผผลาญกิเลส

2.2.7 อักโกธะ ไม่โกรธ หรือไม่กำเริบ ไม่มีความกำเริบภายใน คือ กลุ่มอยู่ในใจ ไม่มีความกำเริบภายนอกอันจะทำให้ประทุษร้ายคนอื่น ไม่กำเริบทั้งภายใน ไม่กำเริบทั้งภายนอก เรียกว่า อักโกธัง

2.2.8 อวิหิงสา ไม่มีการกระทำอันเบียดเบียนอันกระทบกระทั่งตนเองหรือผู้อื่น การเบียดเบียนตนเอง คือการทำตนให้ลำบาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำ ไม่จำเป็นต้องทำให้

ตนเองลำบาก เหมือนที่ทำกันเกินกว่าเหตุ ทำแต่พอดีก็ไม่ต้องมีความลำบาก ถึงจะมีความลำบากก็
ไขว่หาเป็นความลำบากที่หลีกเลี่ยงหนานหรือจะกระทำได้

2.2.9 ขันติ คืออดทน รอได้ คอยได้ คำนี้บางทีก็แปลว่า ความสมควร เพราะ
ความอดทนได้ คอยได้ ก็สมควรแก่ความเป็นผู้ที่ทำอะไรได้สำเร็จ ถ้าไม่อดทน รอไม่ได้ คอย
ไม่ได้ ก็เป็นบ้าตลอดเวลา ยิ่งเป็นผู้ใหญ่เท่าไรยิ่งต้องอดทนเท่านั้น

อย่าเข้าใจว่าจะต้องเอาความอดทนหรือการจำต้องอดทนนั้น ไว้ให้แก่ผู้น้อย
เพราะไม่ถูก ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ก็ยิ่งต้องอดทนต่อความโง่ของผู้น้อย เพราะผู้น้อยมักจะเป็นคน โง่ เป็นคน
โง่ที่ไม่สมประกอบหรือไม่สามารถใดๆ ทำให้เกิดปัญหาขึ้น ฝ่ายผู้ใหญ่จึงต้องอดทน

ความอดทนจึงเป็นเรื่องของฝ่ายผู้ใหญ่ ไม่ใช่ฝ่ายผู้น้อย ยิ่งเป็นผู้ใหญ่มาก
เท่าไรยิ่งต้องอดทนมากขึ้นเท่านั้นมิฉะนั้นไม่ประสบความสำเร็จ

2.2.10 อวิโรธนะ แปลว่า ความไม่มีอะไรพิรุณ คือคิดไปจากทางที่ควรจะเป็น
คำว่าไม่มีอะไรพิรุณนี้อาจขยายความออกไปเป็นความถูกต้อง 10 ประการ ได้แก่ อริยมรรค ซึ่งมี
องค์ 8 คือความถูกต้องในความคิดเห็น ถูกต้องในความปรารถนา ถูกต้องในการพูดจา ถูกต้องใน
การทำงาน ถูกต้องในการดำรงชีพ ถูกต้องในการพากเพียร ถูกต้องในการมีสติควบคุมตัว ถูกต้องใน
ความมีสมาธิ คือจิตอันมั่นคงและในที่สุดก็มีความถูกต้องในเรื่องของความรู้ขั้นสุดท้าย และถูกต้อง
ในผล คือความหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างถูกต้อง

คำว่าไม่มีอะไรพิรุณ มีความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ทุกอย่างทุกประการ เป็น
ความจำเป็นและมีความสำคัญที่สุดในข้อนี้ (กมล ฉายาวิวัฒนะ, 2549, หน้า 42 - 44)

2.3 สัจวัตถุ 4

สัจวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนและประสานหมู่ชนไว้
สามัคคี สัจวัตถุ 4 เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี
เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และประสานหมู่ชนไว้ด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญ แสดงน้ำใจต่อกัน
ระหว่างคนทั่วไป มี 4 ประการ ได้แก่

2.3.1 ทาน: การให้ปัน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ
ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะ
ช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่าทรัพย์สินสิ่งของที่เรามาได้ มิใช่สิ่ง
จริงจังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

2.3.2 ปิยวาจา: พูดอย่างรักกัน คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน
พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น

2.3.3 อัตถจริยา: ทำประโยชน์แก่เขา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

2.3.4 สมานัตตา: เอาตัวเข้าสมาน คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านปัญญา

ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่ประสานกันไปและอิงอาศัยการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านปัญญาประกอบด้วย

3.1 ศาสตร์การบริหาร

ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

การศึกษา เป็นระบบที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพของบุคคล จากคนที่ด้อยความสามารถให้มีความสามารถตามศักยภาพที่มี จากคนที่ด้อยความดีให้เป็นคนดี จากคนที่ด้อยในการเข้าถึงความงามให้เข้าถึงความงามอย่างมีความหมาย

การศึกษา เป็นระบบที่ซับซ้อน ต้องมีการทำงานร่วมกันทั้งการศึกษาที่มีการจัดในระบบโรงเรียน (Formal education) นอกโรงเรียน (Nonformal education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal education) ที่ทุกคนเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้ทุกคนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) พร้อมๆ กับการมีการป้องกันรักษาสุขภาพร่วมกับระบบอนามัยและสาธารณสุข ช่วยให้เห็นคุณภาพสูงสุด

การศึกษา เป็นระบบงานหลักของทุกสังคม การดำเนินการ และผลงานเกี่ยวข้องกับทุกส่วนงานไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม กระบวนการยุติธรรม การป้องกันประเทศ การต่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งก็หมายถึงต้องเกี่ยวข้องกับศาสตร์ทุกศาสตร์ โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และผู้บริหาร ผู้นำทางการศึกษาจะต้องเข้าใจ และตระหนัก อย่างไม่รู้แก่ใจตาม ในกระบวนการศาสตร์ทั้งหลายนั้น นอกเหนือจากวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นฐานของศาสตร์การบริหารในยุคแรกๆแล้ว สิ่งที่ผู้นำทางการศึกษาจะต้องเรียนรู้ ตอบสนอง และใช้ประโยชน์ประกอบด้วย

3.1.1 ประชากรศาสตร์ (Demography)

เป็นศาสตร์ที่หลักสูตรพัฒนานักบริหารการศึกษามักจะเลย มักไม่มีการจัดการเรียนการสอน แต่ในความเป็นจริง ศาสตร์ด้านนี้มีความสำคัญต่อผู้นำทางการศึกษามาก เพราะประชากรแต่เกิดจนตายต้องมีการศึกษา โดยเฉพาะ ประชากรศาสตร์ให้ประโยชน์ดังนี้

3.1.1.1 ทราบจำนวนผู้เข้าเรียนในระดับการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1.1.2 ช่วยให้เห็นสามารถวางแผนการศึกษาระดับประถมศึกษาเชิงปริมาณได้อย่างแม่นยำ

3.1.1.3 เป็นฐานองค์ความรู้ด้านประชากร และการวางแผนครอบครัวในหลักสูตรต่างๆ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา

3.1.1.4 เป็นฐานข้อมูลเพื่อการบริการชุมชนของสถานศึกษา ประชากรศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้นำทางการศึกษาควรต้องศึกษา ดังนี้

- 1) ขนาดของประชากร
- 2) การกระจายตัวของประชากร เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นเข้า หรือการย้ายถิ่นออกด้วยเหตุผลภูมิหลังต่างๆ กัน
- 3) องค์ประกอบของประชากรด้านอายุ เพศ ถิ่นที่อยู่อาศัย การสมรส เสรีธุรกิจ การศึกษา เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา
- 4) การเปลี่ยนแปลงประชากร ซึ่งเป็นผลมาจาก การเจริญพันธุ์ ภาวะการตาย และการย้ายถิ่น
- 5) การลด/เพิ่มการเจริญพันธุ์ การลดการตาย การควบคุมการย้ายถิ่น
- 6) กำลังแรงงาน และนโยบายประชากร

ประชากรศาสตร์นี้เป็นกรอบองค์ความรู้ที่ผู้บริหารการศึกษาจะต้องไปหาคำตอบด้านประชากรทุกด้านในเขตบริการที่หน่วยงานรับผิดชอบ โดยเฉพาะเพื่อการวางแผนการศึกษา และการจัดการบริการทางการศึกษาในความรับผิดชอบได้อย่างแม่นยำ และมีประสิทธิภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลงสถานการบริหารจัดการแบบทำให้เสร็จไปเป็นวันๆ เป็น การจัดการการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นเอง

3.1.2 พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral sciences) ซึ่งประกอบด้วย

3.1.2.1 จิตวิทยา (Psychology)

เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรในการบริหารทุกด้าน โดยเฉพาะการบริหาร

การศึกษาจิตวิทยาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารนับแต่มีการเคลื่อนไหวด้านมนุษยสัมพันธ์ ภายหลังจากที่ได้มีการเริ่มทฤษฎีการบริหารงานเชิงวิทยาศาสตร์มาระยะหนึ่ง และมีบทบาทมากขึ้น ตามลำดับในทุกมิติของการบริหาร โดยมีสาระความรู้ที่สำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร คือ

- 1) พัฒนาการมนุษย์จากเกิดจนตาย
- 2) ธรรมชาติ และกิจพัฒนาการในแต่ละวัย
- 3) การเรียนรู้
- 4) การสอน
- 5) มนุษยสัมพันธ์
- 6) ภาวะผู้นำ ผู้นำ ลักษณะผู้นำ การพัฒนาผู้นำ
- 7) จิตวิทยาองค์กร
- 8) ขวัญกำลังใจ
- 9) การจูงใจ การให้แรงเสริม
- 10) การประสาน การสื่อสาร
- 11) การประเมินการปฏิบัติ
- 12) ทีมงาน การสร้างทีมงาน การแก้ข้อขัดข้อง
- 13) การประชาสัมพันธ์ การตลาด จิตวิทยามวลชน
- 14) การจัดการความขัดแย้ง
- 15) การวัดผลการศึกษา

ผู้บริหารที่ขาดองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาจะไม่เข้าใจมนุษย์ จะไม่สามารถบริหารงานได้อย่างเข้าถึงจิตใจของเพื่อนร่วมงาน ไม่สามารถสร้างขวัญกำลังใจ และความภาคภูมิใจได้ และจำเป็นต้องปล่อยงานให้เป็นไปตามยถากรรม การใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรม หรือเต็มไปด้วยความขัดแย้ง และนำองค์กรไปสู่ความเสื่อมในที่สุดจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารทุกคน จะต้องแสวงหาความรู้ทางจิตวิทยาไว้เสมอ โดยเฉพาะในประเด็นที่กล่าวถึงไว้แล้ว

3.1.2.2 สังคมวิทยา (Sociology)

คือศาสตร์ที่ว่าด้วยการรวมกลุ่มของมนุษย์ มนุษย์ธรรมชาติเป็นสัตว์สังคมที่ผู้นำจะต้องรู้ธรรมชาติ แม้ทางจิตวิทยาจะได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์มาระดับหนึ่ง แต่เพื่อให้เข้าใจเรื่องการรวมกลุ่มที่ดี ผู้นำจะสามารถใช้ความเข้าใจนี้จัดการให้เกิดสังคม และบรรยากาศที่ดีในการบริหารจัดการ

สาระความรู้ที่เกี่ยวข้องที่ผู้นำทางการศึกษาจะต้องศึกษา ได้แก่

- 1) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม

สังคม

2) การพัฒนาหลักสูตรทางการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการทาง

3) การกล่อมเกลாத่างสังคม

4) ศาสนา ศิลปะ เอกลักษณ์ วัฒนธรรม อุดมการณ์

5) เกณฑ์ ค่านิยม ปทัสถานทางสังคม

6) ชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน

7) สถาบันทางสังคม

8) การจำแนกทางสังคม

9) วิถีชีวิต และชั้นทางสังคม

10) การพัฒนาเมือง ชานเมือง

11) การพัฒนาชนบท การพัฒนาชุมชน

สังคมวิทยาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมซึ่งมีการศึกษาเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งการเข้าใจสังคม จึงเป็นการเข้าใจองค์รวม และเข้าใจมิติต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกัน โดยเฉพาะจะทราบว่าการศึกษามีส่วนให้และรับกับส่วนอื่นๆอย่างไร ผู้บริหารจะต้องทราบความจริงตามกรอบของสังคมวิทยาในเขตบริการอย่างแม่นยำเป็นเบื้องต้น และต้องทราบความรู้ทางสังคมนอกเขตบริการตามไปด้วย ถ้าทำได้จะมีการบริหารการพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ต่อไป

3.1.2.3 เศรษฐศาสตร์ (Economics)

เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการผลิตผลผลิตและบริการ และการกระจายผลผลิตและบริการเพื่อการบริโภค ทั้งนี้สาระขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจการเมืองระบบใด(ทุนนิยม สังคมนิยม ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์) ปัจจุบัน เศรษฐกิจแบบทุนนิยมแพร่หลายมาก และเป็นแบบที่ประเทศไทยเป็นอยู่ มีสาระที่เกี่ยวข้องที่ผู้นำทางการศึกษาควรทราบ คือ

1) การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2) ทุนมนุษย์ การลงทุนมนุษย์

3) การวางแผนการศึกษา

4) การงบประมาณ

5) ประสิทธิภาพการผลิต

6) การศึกษาเพื่อการสร้างผลผลิต

7) ความคุ้มทุน การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน

8) ระบบการผลิต การขนส่ง การเงิน บัญชี

9) การวิเคราะห์ผลตอบแทน

จะเห็นได้ เศรษฐศาสตร์อธิบายเกี่ยวกับการจัดการปัจจัยการผลิตเพื่อการผลิต การขนส่ง การบริโภค นับเป็นการอธิบายความเกี่ยวพันขององค์ประกอบต่างๆ ในสังคมที่การศึกษาสามารถรับ และให้ประโยชน์ได้ หากผู้บริหารเข้าใจความจริงเกี่ยวกับเศรษฐกิจ จะช่วยให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

3.1.2..4 รัฐศาสตร์ (Political science)

เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการของการปกครองและการเมืองเกี่ยวกับหน้าที่และรูปแบบของการปกครอง การจัดระบบการปกครองระดับต่างๆ ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง การพัฒนาทางการเมือง ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับ การได้มาซึ่งอำนาจ และการใช้อำนาจของบุคคล หรือหมู่คน โดยจำแนกสาขาได้ เช่น การเมืองและพรรคการเมือง พลเมือง รัฐประศาสนศาสตร์ มติมหาชน กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายเพื่อการบริหาร ทฤษฎีการเมืองและปรัชญา รัฐศาสตร์การทูต เป็นต้น

สาระที่เกี่ยวข้องกับการบริหารที่ผู้นำทางการศึกษาควรทราบ คือ

- 1) การศึกษาเพื่อการพัฒนาทางการเมือง
- 2) การเข้าสู่ตำแหน่ง และการได้มาซึ่งอำนาจ
- 3) การงบประมาณ
- 4) การบริหารงานบุคคล
- 5) การจัดการปกครอง และการบริหาร
- 6) การประสานงาน การสร้างเครือข่าย
- 7) การเจรจาต่อรอง
- 8) วัฒนธรรมทางการเมืองและประชาธิปไตย
- 9) การจัดการความขัดแย้ง
- 10) การสร้างความเป็นธรรม
- 11) การสร้างความเสมอภาค

ความเข้าใจในศาสตร์ด้านนี้ ไม่เพียงทำให้มีการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น หากแต่ช่วยให้สามารถจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทางการเมืองและสังคมได้อย่างชัดเจนอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549, หน้า 13 -17)

3.2. จิตวิทยา

จิต หมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิดการทำงานของจิตใจ เราต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึก (Consciousness) ซึ่งมีอยู่ 4 ระดับ คือ

3.2.1 จิตสำนึก (Conscious) คือทุกสิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดมาสู่โลก ถูกบันทึกไว้ในสำนึก และมีเพียง 10% เท่านั้นที่เราสามารถจำได้ การทำงานของสำนึก มีกฎอยู่ 2 ข้อ คือ

3.2.1.1 กฎแห่งอิสรภาพ คือมันสามารถคิดอะไรก็ได้ อย่างอิสระ เช่นมีอะไรเกิดขึ้นเมื่อ 2 ปีก่อน

3.2.1.2 กฎของการเลือก จิตใจสามารถเลือกสิ่งที่ยอมรับได้ และจะสนใจเฉพาะสิ่งนั้น ซึ่งมันจะทำงานเหมือนกับตรรกะ คือมีเหตุมีผล

3.2.2 จิตใต้สำนึก (Sub-conscious) มันอยู่ลึกกว่าจิตสำนึก แต่อาจจะแสดงออกมาอย่างชัดเจนในบางครั้ง เช่นในขณะที่เรากำลังอาบน้ำ ฟ่อนคลาย หรือขับรถอยู่บนถนน เปลี่ยนโดยลำพัง เราอาจคิดว่า เราเคยเห็นอะไรหรือเคยทำอะไรมาก่อน

การเปลี่ยนจิตสำนึกบางครั้งจิตใต้สำนึก สามารถทำให้เราทำในสิ่งที่จิตสำนึกไม่อยากจะทำ บัดนี้เราได้ค้นพบว่า การฝึกสมาธิเป็นการขจัดความโกรธ ซึ่งได้ผลดี เป็นอย่างยิ่ง แต่ถ้าเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น ทำไมเราไม่สามารถควบคุมอารมณ์โกรธได้ อะไรเกิดขึ้น? จิตสำนึก ต้องการที่จะควบคุมให้ได้ แต่สิ่งที่สะสมไว้ในจิตใต้สำนึกนั้น มันตรงกันข้าม ดังนั้นจิตใต้สำนึกทำให้เราโมโห จิตใต้สำนึก เป็นแหล่งที่มีพลังมาก ซึ่งมันถูกควบคุมโดยกฎ 2 ข้อคือ

3.2.2.1 กฎของการยอมรับ มันจะยอมรับทุกอย่างที่เราพูด มันเหมือนกับบ่าวที่เซื่อง ไม่เคยเถียง

3.2.2.2 กฎแห่งสัจจะ มันจะเก็บทุกอย่างไว้ จิตใต้สำนึกมันจะไม่คิด ไม่เถียง ไม่ต้องมีตรรกะ (เหตุผล) แล้วมันทำอะไร มันทำงานที่ทุกอย่างจะถูกพิมพ์ไว้ในจิตใต้สำนึก และทำงานคล้ายบ่าวที่เซื่อง ถ้าต้องการเปลี่ยนจิตใต้สำนึก เราต้องติดต่อกับมัน โดยผ่านสภาวะที่ผ่อนคลายและสมาธิ เราจะเข้าไปพิมพ์ทุกสิ่งที่คุณ พูด จะถูกพิมพ์ไว้ ถ้าเราไม่เข้าไปกฎนี้ เราจะพิมพ์สิ่งที่คุณเข้าไปในจิตใต้สำนึกมีตัวอย่าง

3.2.3 จิตไร้สำนึก (Unconscious) จะอยู่ลึกกว่าจิตใต้สำนึก จะไม่แสดงออกเป็นสำนึก แต่จะเป็นเรื่องราวของอดีตชาติ จิตใต้สำนึก และจิตไร้สำนึก จะควบคุมจิตสำนึก บ่อยครั้งเรามีประสบการณ์ว่า เราต้องกระทำบางสิ่ง แต่เราไม่สามารถทำได้ ซึ่งเกิดจากจิตใต้สำนึก ที่ดึงเรากลับจากการเดินไปข้างหน้า ดังเช่น บางคนไม่เคยตื่นตอนตี 4 แต่มีวันหนึ่งจำเป็นต้องตื่นเพื่อให้ทันรถไฟ หรือเที่ยวบิน เขาปลุก นาฬิกา ตี 3 แต่เขากลับตื่นสาย อะไรเกิดขึ้น ทั้งๆ ที่นาฬิกาตีปลุก แต่เขาปิดมันและนอนต่อ นี่เป็น เพราะอิทธิพลของ จิตใต้สำนึก นั่นเอง

3.2.4 จิตเหนือสำนึก (Supra-conscious) เป็นชั้นที่อยู่ลึกที่สุด ไม่มีจิตจำกัด และมีการสร้างที่ไม่มีที่สิ้นสุด มันคล้ายๆ กับการหลับไหล ของนางฟ้า จิตเหนือสำนึก จะไม่ถูกปลุกได้โดยง่าย มีเพียงแค่ 1% เท่านั้นที่จะปลุกได้ ในขณะที่ 99% ของจิตสำนึกและจิตสลับถูก

ได้ มีน้อยคนที่จะปลุกจิตเหนือสำนึกได้ ดังเช่น คานธี บราห์มาบาบา ในการฝึกสมาธิที่ลึก ๆ จนสามารถสืมร่างกายทั้งหมด ซึ่งไม่ง่าย แต่ถ้าฝึกเป็นประจำ เราจะสามารถอยู่เหนือจิตและโลกได้ (NovaAce, 2551)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic theory)

ฟรอยด์ (Freud, 1856-1939) เป็นชาวออสเตรีย มีความเชื่อว่า บุคลิกภาพของผู้ใหญ่ที่แตกต่างกันเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละคนเมื่อเวลาอยู่ในวัยเด็ก และขึ้นอยู่กับว่าเด็กแต่ละคนแก้ปัญหาของความขัดแย้งของแต่ละวัยอย่างไร โดย 5 ปีแรกของชีวิตจะมีความสำคัญมาก ฟรอยด์ได้แบ่งจิตของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ คือ จิตสำนึก (Conscious) จิตก่อนสำนึก (Pre-Conscious) และจิตไร้สำนึก (Unconscious)

นอกจากนี้ฟรอยด์ยังได้กล่าวว่ามีสัญชาตญาณติดตัวมาแต่กำเนิดและได้แบ่งสัญชาตญาณออกเป็น 2 ชนิด คือ สัญชาตญาณเพื่อการดำรงชีพ (Life instinct) และสัญชาตญาณเพื่อความตาย (Death instinct) สัญชาตญาณบางอย่างจะถูกเก็บกดไว้ในจิตไร้สำนึก ได้ตั้งสมมติฐานว่า มนุษย์เรามีพลังงานในตัวตั้งแต่เกิดเรียกพลังงานนี้ว่า "Libido" เป็นพลังงานที่ทำให้คนเราอยากมีชีวิตอยู่ อยากสร้างสรรค์และอยากมีความรัก มีแรงขับทางด้าน เพศหรือกามารมณ์ (sex) เพื่อจุดเป้าหมายคือความสุขและความพึงพอใจ (Pleasure) โดยมีส่วนต่างๆ ของร่างกายที่ไวต่อความรู้สึกและได้เรียกส่วนนี้ว่า Erogenous zones แบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1. **ขั้นปาก (Oral stage) 0-18 เดือน** ฟรอยด์เรียกขั้นนี้ว่าเป็นขั้น oral เพราะความพึงพอใจอยู่ที่ช่องปาก เริ่มตั้งแต่เกิด เป็นวัยที่ความพึงพอใจเกิดจากการดูดนมแม่ นมขวด และดูดนิ้ว เป็นต้น ในวัยนี้ความคับข้องใจจะเกิดขึ้น ถ้าเด็กหิวแต่แม่ไม่ให้นมเลยหรือให้นมแต่ไม่พอ ถ้าหากเด็กเกิดความคับข้องใจจะทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า “การติดตรึงอยู่กับที่” (fixation)

2. **ขั้นทวารหนัก (Anal stage) 18 เดือน – 3 ปี** เด็กวัยนี้ได้รับความพึงพอใจทางทวารหนัก คือ จากการขับถ่ายอุจจาระ ในระยะซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและความคับข้องใจของเด็กวัยนี้ เพราะพ่อแม่มักจะหัดให้เด็กใช้กระโถนและต้องขับถ่ายเป็นเวลา เนื่องจากเจ้าของความต้องการของผู้ฝึกและความต้องการของเด็กเกี่ยวกับการขับถ่ายไม่ตรงกัน ของเด็กคือความอยากที่จะถ่ายเมื่อไรก็ควรจะทำให้ เด็กอยากจะขับถ่ายเวลาที่มีความต้องการ

3. **ขั้นอวัยวะเพศ (Phallic stage) 3-5 ปี** ความพึงพอใจของเด็กวัยนี้อยู่ที่อวัยวะสืบพันธุ์ เด็กมักจะต้องลูบคลำอวัยวะเพศ ระยะนี้ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กผู้ชายมีปมเอดิปุส (oedipus complex) โดยอธิบายการเกิดของปมเอดิปุสว่า เด็กผู้ชายติดแม่และรักแม่มาก และต้องการที่จะเป็นเจ้าของแม่แต่เพียงคนเดียว แต่ขณะเดียวกันก็ทราบว่ามีแม่และพ่อรักกัน และก็รู้ว่าตนคือยกว่าพ่อทุกครั้งทั้งด้านกำลังและอำนาจ ประกอบกับความรักพ่อและกลัวพ่อ ฉะนั้น เด็กก็พยายามที่จะ

เก็บกดความรู้สึกที่อยากเป็นเจ้าของแม่แต่คนเดียว และพยายามทำตัวให้เหมือนกับพ่อทุกอย่าง ส่วนเด็กหญิงมีปมอีเล็คตรา (Electra Complex) เหมือนกันปมเอดิพิส แรกทีเดียวเด็กหญิงก็รักแม่มากเหมือนเด็กชาย แต่เมื่อโตขึ้นพบว่าตนเองไม่มีอวัยวะเพศเหมือนเด็กชาย จึงคิดว่าแม่เป็นคนรับผิดชอบเพราะแม่เป็นคนใกล้ชิดที่สุด และโกรธแค้นว่าเป็นคนที่ทำให้ตนไม่มีอวัยวะเพศเหมือนเด็กชาย อัจฉาผู้ที่มีอวัยวะเพศชาย แต่เมื่อทำอะไรไม่ได้ก็ยอมรับและโกรธแค้นมาก ถอนความรักจากแม่มารักพ่อที่มีอวัยวะเพศที่ตนปรารถนาจะมี แต่ก็รู้ว่าแม่และพ่อรักกัน เด็กหญิงจึงแก้ปัญหาด้วยการใช้กลไกป้องกันตน โดยเก็บความรู้สึกความต้องการของตน (Repression) และเปลี่ยนจากการโกรธเกลียดแม่มาเป็นรักแม่ (Reaction Formation) ขณะเดียวกันก็อยากทำตัวให้เหมือนแม่ จึงเลียนแบบ สรุปได้ว่าเด็กหญิงมีความรักพ่อแต่ก็รู้ว่าแข่งพ่มาจากแม่ไม่ได้จึงเลียนแบบแม่

4. **ขั้นแฝง (Latency stage)** เด็กวัยนี้อยู่ระหว่างอายุ 6-12 ปี เป็นระยะที่ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กเก็บกดความต้องการทางเพศหรือความต้องการทางเพศลดลง (quiescence period) เด็กชายมักเล่นหรือจับกลุ่มกับเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงก็จะเล่นหรือจับกลุ่มกับเด็กหญิง

5. **ขั้นสนใจเพศตรงข้าม (Genital stage)** วัยนี้เป็นวัยรุ่นเริ่มตัวแต่อายุ 12 ปีขึ้นไป จะมีความต้องการทางเพศ วัยนี้จะมีความสนใจในเพศตรงข้าม ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นของวัยผู้ใหญ่ ฟรอยด์กล่าวว่า ถ้าเด็กโชคดีและผ่านวัยแต่ละวัยโดยไม่มีปัญหาก็จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพปกติ แต่ถ้าเด็กมีปัญหาในแต่ละขั้นของพัฒนาการก็จะมีบุคลิกภาพผิดปกติ ซึ่งฟรอยด์ได้ตั้งชื่อตามแต่ละวัย เช่น **Oral Personalities** เป็นผลของ Fixation ในวัยทารกจนถึง 2 ปี ถ้า Fixation เกิดในระยะที่ 2 ของชีวิต คือ อายุราวๆ 2-3 ปี จะทำให้บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพแบบ Anal Personality ซึ่งอาจจะมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

5.1 เป็นคนเจ้าสะอาดมากเกินไป (Obsessively clean)

5.2 อาจจะมีลักษณะตรงข้ามเลย คือ รุงรัง ไม่เป็นระเบียบ

5.3 อาจจะเป็นคนสุรุษสุร้าย หรือตระหนี่ก็ได้

ฟรอยด์เชื่อว่า จริยธรรมของคนเราพัฒนาขึ้นในระหว่างที่มีการพัฒนาบุคลิกภาพ บุคลิกภาพของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และ ซุปเปอร์อีโก้ (Superego)

อิด (Id) เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด แต่เป็นส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก มีหลักการที่จะสนองความต้องการของตนเองเท่านั้น เอาแต่ได้อย่างเดียว และจุดเป้าหมายก็คือ หลักความพึงพอใจ (Pleasure principle) อิดจะผลักดันให้ อีโก้ (Ego) ประกอบในสิ่งต่างๆ ตามที่อิด ต้องการ ถือว่าอิดเป็นแหล่งพลังงานทางจิตเบื้องต้น และเป็นที่ตั้งแห่ง

สัญชาตญาณซึ่งมีอยู่ก่อน ที่เราจะมีประสบการณ์กับโลกภายนอก เป็นความต้องการแสวงหาสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนเอง ที่เรียกว่า สันดานดิบ ที่มีความปรารถนารุนแรง ทุกอย่างปราศจากการกลั่นกรอง

อีโก้ (Ego) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่พัฒนามาจากการที่ทารกได้ติดต่อกับหรือมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นส่วนที่จะตอบสนองความต้องการของ อิด แต่อีโก้จะตอบสนองอิดก็ต่อเมื่อสิ่งที่จะกระทำนั้นไม่ขัดกับหลักแห่งความจริง (Reality principle) หมายความว่า เป็นสิ่งที่ทำได้จริง ไม่ใช่การใฝ่ฝันอย่างลมๆ แล้งๆ ซึ่งทำให้คนเรามีความขี้เกียจ เพราะต้องใช้สมองหาเหตุผลหรือกำหนดการรับรู้ อีโก้จึงเกิดจากการเรียนรู้ ทำให้คนฉลาดขึ้น สามารถเป็นนายเหนือความอยากที่เกิดจากอิด

ซูเปอร์อีโก้ (Superego) เป็นส่วนของมโนธรรม (Conscience) ที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม มิได้ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่จะพัฒนาขึ้นเมื่อเด็กอายุประมาณ 5 ขวบ ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กเริ่มเรียนรู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีตามความเข้าใจของตนเอง โดยเด็กจะเริ่มลอกเลียนแบบหรือถอดแบบ (Identification) จากผู้ใหญ่ ซูเปอร์อีโก้จึงเป็นส่วนของความมีคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ที่คอยเหนี่ยวรั้งไม่ให้คนเรากระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความละอายใจ และต้องกระทำในสิ่งดีที่สังคมยอมรับ และละเว้นสิ่งเลวที่สังคมไม่ยอมรับ เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ตั้งมาตรการของพฤติกรรมให้แก่แต่ละบุคคล โดยรับค่านิยมและมาตรฐานจริยธรรมของบิดามารดาเป็นของตน โดยตั้งเป็นมาตรการความประพฤติ มาตรการนี้จะเปรียบเสมือนบิดา มารดา คอยบอกว่าจะอะไรควรทำ หรือไม่ควรทำ มาตรการของพฤติกรรมโดยมากได้มาจากกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่พ่อแม่สอนและมักจะเป็นมาตรฐานจริยธรรมและค่านิยมของพ่อแม่

Superego แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ Conscious ซึ่งคอยบอกให้หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา และอีกอันหนึ่งคือ Ego ideal ซึ่งสนับสนุนให้มีความประพฤติดี ส่วน Conscious มักจะเกิดจากการชู้ว่าจะทำโทษ เช่น ถ้าทำอย่างนั้นเป็นเด็กไม่ดี ควรจะละอายแก่ใจที่ประพฤติเช่นนั้น ส่วน Ego ideal มักจะเกิดจากการให้แรงเสริมบวกหรือการยอมรับ เช่น แม่รักหนูเพราะหนูเป็นเด็กดี

3.3 ศาสนา

ศาสนาทุกศาสนาที่ถือกำเนิดขึ้นมาในโลกนี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ มุ่งที่จะให้มนุษย์เราดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี มนุษย์จึงได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาเพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดีงามและมีความเป็นคนสมบูรณ์แบบ หรือการเป็นคนโดยสมบูรณ์ (the perfect one) คำว่า “คนสมบูรณ์แบบ” ในทัศนะของแต่ละศาสนามีความหมายแตกต่างกัน คือ

3.3.1 ในทัศนะของศาสนาอิสลาม คนสมบูรณ์แบบ ได้แก่ คนที่มีคุณลักษณะ เช่นเดียวกับพระอัลเลาะห์ซึ่งเป็นศาสดาของศาสนา เช่น มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ฟังตนเอง ให้ อภัยผู้อื่น ให้เกียรติผู้อื่น ให้ความสุขแก่ผู้อื่น ฯลฯ

จากพระคัมภีร์อัลกุรอาน เล่ม 1 ฉบับแปลเป็นไทย ภาค 1-5 โดย ชัยนูล อาบิดิน ฟินดี (2542, หน้า 20) ชูเราะห์ ที่ 128 กล่าวว่า “โอ้พระผู้อภิบาลของพวกเรา ได้โปรด แต่งตั้งศาสดาคนหนึ่ง – ท่านศาสดามุฮัมมัด – ที่มาจากพวกเขาแก่พวกเขา เขาจะได้สาธยาย โองการ ต่าง ๆ ของพระองค์แก่พวกเขา สอนคัมภีร์ และวิทบัญญัติแก่พวกเขา และขัดเกล้าตัวของพวกเขาให้ สะอาดบริสุทธิ์ – ทั้งร่างกาย และจิตวิญญาณ – แท้จริงพระองค์ทรงอำนาจเด็ดขาด และทรงปรีชา ญาณ” จากข้อความดังกล่าวหมายความว่าองค์ศาสดาคือ ท่านนบีมุฮัมมัด เป็นครูที่องค์อัลเลาะห์ แต่งตั้งมาจากมนุษย์ให้ทำหน้าที่สอนมนุษย์เพื่อให้มนุษย์มีวิทบัญญัติ และขัดเกล้าตัวเองทั้งร่างกาย และจิตวิญญาณ

เราไม่สามารถจะเห็นอัลเลาะห์ได้ แต่อัลเลาะห์ทรงเห็นเราตลอดเวลา ให้ เราเตือนตัวเองอย่างนี้เสมอๆ เมื่อเรามีความรู้สึกเช่นนี้แสดงว่าเรามีคุณธรรมสูงสุดในอิสลาม ท่านบี (ช.ล.) ตรัสว่า

“คุณธรรมคือ การที่เธอปฏิบัติกรรมนัสการต่ออัลเลาะห์คล้าย ๆ กับว่าเธอ เห็นพระองค์ ถึงแม้เธอจะไม่เห็นพระองค์ก็ตาม แต่พระองค์ทรงเห็นเธอตลอดเวลา”

3.3.1.1 มารยาท

ทุกคนมีหน้าที่ต้องประพฤติทั้งที่เกี่ยวกับตัวเองต่อสังคม และต่อ องค์อัลเลาะห์ หน้าที่สำคัญเบื้องต้นที่ต้องรักษาไว้อย่างเคร่งครัด มีดังต่อไปนี้

1) มารยาทต่ออัลเลาะห์

หน้าที่ของบุคคลพึงแสดงออกและรู้สึกต่อพระผู้เป็นเจ้านั้น เป็น หน้าที่สำคัญยิ่ง เป็นอันดับแรก และความสำเร็จในการประพฤติตนตามหน้าที่ดังกล่าว จะเป็น เครื่องหมายแสดงถึงความสำเร็จในหน้าที่อื่นๆ ด้วย

หากบุคคลไม่ยอมเคร่งครัดในหน้าที่ของตนเองต่อพระผู้เป็นเจ้า แล้ว เขาจะเคร่งครัดในหน้าที่ต่อบุคคลอื่นๆ ได้อย่างไร

หน้าที่ต่อพระผู้เป็นเจ้ามีมากมาย และที่สำคัญยิ่งจะต้องรักษาไว้ อย่าง น้อยให้ครบ 14 ประการ คือ

1.1) ให้ลดสายตาผู้เบื้องต่ำและเดิน นั่ง นอน ในท่าที่อัน

ถ่อมตนด้วยความรู้สึกนอบน้อมในพระผู้เป็นเจ้า และสำนึกว่าตนเป็นทาสของพระองค์

1.2) หมั่นระลึกถึงมหาอำนาจและอาณาภาพของอัลเลาะห์ที่ได้ทรงบันดาลทรงประทาน ทรงบริหาร ทรงควบคุม

1.3) อย่าพุดจาเพื่อเจือไว้สาระ หรือพุดมาก ควรจะเลือกพุดเฉพาะที่เห็นว่ามีคุณประโยชน์ โดยแท้จริง เวลาส่วนใหญ่ควรให้ใช้กับความสงบเสงี่ยม

1.4) ให้สงบเสงี่ยมสำรวจอวัยวะแต่ละส่วน ไม่เคลื่อนไหวเช่นมือเท้าให้ใช้ไปในทางที่เป็นประโยชน์ จะเป็นประโยชน์ทางร่างกาย หรือทางจิตใจก็ตาม

1.5) คำสั่งใช้ของอัลเลาะห์ให้รับประพาศเมื่อถึงเวลา

1.6) สิ่งใดที่อัลเลาะห์ห้ามไว้ จะต้องห่างไกลอย่างรับถ้วน อย่าเข้าไปใกล้เป็นอันขาด

1.7) อย่าคิดค้านอำนาจของอัลเลาะห์ ยามเมื่อพบเห็นพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ใดๆ อุบัติขึ้นกับตนเองและผู้อื่น สิ่งใดอุบัติขึ้น สิ่งนั้นจะต้องถือว่าเป็นไปโดยการกำหนดของอัลเลาะห์ทั้งสิ้น

1.8) หมั่นระลึกถึงอัลเลาะห์อยู่เสมอๆ

1.9) หมั่นไตร่ตรองถึงอำนาจและอาณาภาพของอัลเลาะห์ พร้อมกับตั้งจิตสมาธิของตัวเองต่อพระองค์ตลอดเวลาไม่เคยลืมพระองค์

1.10) ต้องมีความสำนึกว่า อัลเลาะห์มีความสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น

1.11) อย่ายึดถือสิ่งอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์ ให้ยึดถือว่าไม่มีอาณาภาพที่จะบันดาลสิ่งใดให้แก่ตัวเองได้ นอกจากอัลเลาะห์เพียงพระองค์เดียว

1.12) มีความนอบน้อมต่อมตัวเป็นนิสัยถาวร ซึ่งความนอบน้อมนั้นเกิดจากความเกรงกลัวในอำนาจบารมีของพระองค์อัลเลาะห์ หากเกิดจากความกลัวบุคคลใดๆ ไม่

1.13) มีความละเอียดต่ออัลเลาะห์ จนจิตใจมีความละมุน ละม่อมอ่อนโยนอย่างแท้จริง

1.14) วางเฉยต่อการเข้าวนของผลประโยชน์ใดๆ ด้วยความยึดมั่นในพระเมตตาธิคุณอัลเลาะห์และมีความมอบหมายต่อพระองค์

2) มารยาทของผู้รู้

ผู้รู้เป็นบุคคลที่มีเกียรติ ดังอัลเลาะห์ (ซ.บ.) รับรองไว้ในอัลกุรอานว่า “อัลเลาะห์ทรงยกย่องผู้มีศรัทธา และผู้มีความรู้หลายระดับชั้น”

ผู้รู้เป็นผู้สืบทอดความรู้ของสังคม จึงเป็นบุคคลที่บำเพ็ญประโยชน์
ต่อสังคม ซึ่งทุกคนจะต้องระลึกถึงบุญคุณ

ผู้รู้เป็นครูของมนุษยชาติ บุคคลใดได้ความรู้ใดๆ ไปเขาก็คือศิษย์
แม้ตัวเองจะอยู่คนละยุคสมัยก็ตาม

หน้าที่ของผู้รู้ พอลงกำหนดหัวข้อกว้างๆ ได้ 16 ประการ คือ

2.1) มีความอดทนต่อสภาพการต่างๆ อันประสบแก่ตัวเอง จาก
หน้าที่การงานของตนเอง

2.2) มีความสุขุมคัมภีรภาพและเยือกเย็น ไม่ว่าจะกระทำการ
สิ่งใดต้องกระทำด้วยความมั่นใจ

2.3) การนั่งให้นั่งด้วยท่าทางอันแสดงออกถึงความมั่นคงและ
สำรวมโดยแท้

2.4) เว้นการแสดงท่าทางและคำพูดอันตระหงาย หยิ่งจองหอง
ทับถมผู้อื่น

2.5) แสดงความนอบน้อมถ่อมตน เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้คน งดการ
แสดงออกใดๆ ที่จะทับถม หรือการยกตัวอย่างข่มผู้อื่น

2.6) เว้นการหยอกเย้า กระทบเข้าเหย้า ต่อบุคคลอื่น

2.7) มีความเมตตากรุณาต่อศิษย์ ผู้รับวิชาความรู้ทุกคน โดยเสมอ
ภาคและเท่าเทียมกัน และให้มีความอ่อนโยนทางบุคลิกแสดงออกต่อศิษย์ ไม่แข็งกร้าว และก้าวร้าว
ผู้ใดทั้งสิ้น

2.8) ให้เอาใจใส่ต่อคำถามของคนปัญญาอ่อน หรือคนที่สมองทึบ
ประดุจเดียวกับการเอาใจใส่ต่อคนอื่นๆ โดยปกติธรรมดา

2.9) ช่วยปรับปรุงแก้ไขและชี้แนะคนโง่เขลาทั้งหลายให้เข้าสู่หนทาง
อันดีงามด้วยการสร้างความเข้าใจที่ดีในพระธรรมต่างๆ ของศาสนา

2.10) ผู้รู้จะต้องไม่อายที่จะพูดว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้” ในประเด็นที่ตนยัง
สงสัยและยังไม่เข้าใจ

2.11) ก่อนที่จะตอบปัญหาใดๆ แก่ผู้ถาม ผู้รู้หรือครู จะต้องทำความเข้าใจกับคำถามนั้นๆ ให้ถ่องแท้เสียก่อน

2.12) บางครั้งครูอาจจะแสดงทัศนคติในเรื่องหนึ่งๆ ที่ขัดแย้งกับผู้อื่น
หรือแม้แต่ศิษย์ของตัวเองก็ตาม หากผู้นั้นนำหลักฐานที่ถูกต้องมาแสดง ครูก็จะต้องยอมรับใน
หลักฐานดังกล่าวโดยคุณิ

2.13) หากผู้รู้ได้ผิดพลาดในการแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาใดๆ ผู้รู้นั้นจะต้องยอมรับในความผิดของตัวเองทันทีและพร้อมที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง

2.14) ผู้รู้จะต้องห้ามปรามศิษย์ มิให้ศึกษาหาความรู้ใดที่ทำให้โทษแก่ตัวเองและสังคม

2.15) อย่าพึ่งสอนวิชาความรู้ใดๆ ที่ยังห่างไกลต่อความประพฤติ หรือที่ยังไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของผู้เรียนจะต้องประพฤติ จนกว่าจะสอนให้เขาได้เข้าใจในวิชาความรู้ที่เป็นหน้าที่โดยตรงของเขาให้เขาได้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน

2.16) ผู้รู้จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับความรู้ของตนเอง เมื่อสอนสิ่งใดแก่ผู้อื่นก็ต้องปฏิบัติสิ่งนั้นด้วย อย่าปฏิบัติตรงข้ามกับความรู้และคำสอนของตนเองเป็นอันขาด

3) มารยาทของผู้เรียน

การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะจากคำสอนของท่านศาสดา นบีมุฮัมมัด (ช.ล.) ได้สอนให้ทุกคนเรียนรู้จนตลอดชีวิต トラบใดที่เรายังมีชีวิตอยู่ในโลก เขาจะต้องเรียนรู้ ซึ่งท่านศาสดานบีมุฮัมมัด (ช.ล.) ได้ตรัสไว้ว่า

“จงศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมศพ”

การเรียนรู้จะต้องอาศัยความพากเพียร มานะ พยายาม และเสียสละแม้จะอยู่ห่างไกลขนาดไหน ก็พึงคืบคั้นไปเรียนรู้ความรู้นั้นให้ได้ ดังคำตรัสของท่านศาสดานบีมุฮัมมัด (ช.ล.) ความว่า

“จงศึกษาเถิด แม้ความรู้นั้นจะอยู่ถึงเมืองจีนก็ตาม”

หน้าที่ของผู้เรียนอันพึงแสดงต่อผู้สอนมีอยู่มากมาย แต่สรุปไว้ได้กว้างๆ 11 ประการ ดังต่อไปนี้

3.1) เมื่อพบกับครู จะต้องกล่าวสวัสดีแก่ครูก่อน โดยกล่าวว่า “อัซสลามูอะลัยกุม” หรือเพิ่มต่อไปว่า “วะเราะฮ์มะตุลลอฮ์” หรือเพิ่มขึ้นไปอีกว่า “วะบะรอกาตุฮ์”

3.2) เมื่ออยู่ต่อหน้าครู อย่าพูดมากจนเกินไป ให้พูดเฉพาะเท่าที่จะเป็นเท่านั้น

3.3) หากครูไม่ถาม ก็อย่าได้พูด ให้เป็นที่รำคาญแก่ครู

3.4) เมื่อจะถามสิ่งใดจากครู ต้องขออนุญาตจากครูเสียก่อน เมื่อท่านอนุญาตให้แล้วศิษย์จึงจะถามได้

3.5) อย่าขัดแย้งคำพูดของครู โดยอ้างถึงความคิดเห็นของผู้อื่น และนำความคิดเห็นนั้นมาโต้แย้งกับคำพูดของครู

- 3.6) อย่าแสดงที่ท่าใดๆ ขัดแย้งกับคำอธิบายของครู แล้วคิดว่าตัวเอง
เก่งกว่าครู หรือถูกต้องกว่าครู
- 3.7) เมื่ออยู่ต่อหน้าครู อย่ากระซิบกระซาบกับผู้อื่น
- 3.8) เมื่ออยู่ต่อหน้าครู อย่าหันซ้ายหันขวา แต่ต้องนั่งในอาการสงบ
เสีี่ยม ก้มศีรษะด้วยความคารวะ
- 3.9) เมื่อครูแสดงออกถึงความเบื่อหน่าย อย่าซักถามสิ่งใดๆ จากครู
- 3.10) เมื่อครูลุกขึ้นยืน ศิษย์จะต้องยืนตาม เพื่อแสดงการยกย่องแก่
ครู
- 3.11) จะต้องมีความศรัทธาที่ดีต่อครูของตนเอง อย่ามีอคติต่อท่านเป็น
อันขาด

4) มารยาทต่อพ่อแม่

คนเราทุกคนต้องเกิดมาจากพ่อแม่ ทุกคนจึงเป็นลูกด้วยกันทั้งนั้น แต่
คนทุกคนยังไม่แน่ว่าจะเป็นพ่อหรือแม่ได้ บางคนได้เป็น บางคนอาจไม่ได้เป็น ดังนั้นสถานะ
ทางการเป็นลูก จึงเป็นสถานะถาวรอันสืบเนื่องตั้งแต่แรกเกิดไปจนตลอดชีวิต ส่วนความป็นพ่อ
หรือแม่เป็นสถานะที่อุบัติขึ้นทีหลังหรือไม่มีโอกาสอุบัติขึ้นเลยก็ได้

การปฏิบัติตนในฐานะลูก จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ไม่
มีวาระใดที่ลูกจะต้องขอลาจากหน้าที่ของตนเองได้ และศาสนาอิสลามได้กำหนดหน้าที่ของลูกไว้
อย่างชัดเจน โดยได้บัญญัติที่มีปรากฏในโองการแห่งพระคัมภีร์อัลกุรอาน และจากคำสอนของ
ท่านศาสดาบีญุฮัยมัมมัด (ซ.ล.) เช่น บทบัญญัติจากอัลกุรอาน ว่า

“และผู้อภิบาลของเจ้าได้บัญญัติไว้ให้พวกเจ้าทั้งหลาย อย่างนมัศการ
ผู้ใดนอกจากพระองค์ และพวกเจ้าพึงปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่ในกรณีที่ไม่

- หน้าที่ของลูกโดยละเอียด พอสรุปได้ 10 ประการ คือ
- 4.1) จะต้องเชื่อฟังคำ และปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่ในกรณีที่ไม่
ผิดต่อคำสั่งสอนของอิสลาม
- 4.2) เมื่อพ่อแม่ขึ้นขึ้นลูกจะต้องยืนเพื่อแสดงความเคารพ และยกย่อง
- 4.3) อย่าเดินนำหน้าพ่อแม่
- 4.4) อย่าพูดเสียงดังเกินกว่าเสียงของพ่อแม่ และอย่าขึ้นเสียงกับพ่อ
แม่เป็นอันขาด
- 4.5) เมื่อพ่อแม่เรียก จะต้องขานรับด้วยความคารวะ

4.6) ให้พูดและกระทำในสิ่งที่พ่อแม่พอใจ พร้อมกับแสดงความ
ถ่อมตนและอ่อนน้อมต่อท่าน

4.7) อย่าล้าเลิกบุญคุณกับพ่อแม่ แม้มันจะให้อะไรแก่พ่อแม่อย่าง
มากมายแต่ก็ยังไม่เท่ากับที่พ่อแม่เคยให้

4.8) อย่ามองพ่อแม่ด้วยสายตาแห่งความเจ็บแค้น หรือ โกรธเคือง
หรือดูถูก

4.9) อย่าแสดงความบึ้งตึงต่อพ่อแม่ ในสิ่งที่ตนเองไม่พึงพอใจ

4.10) อย่าออกนอกบ้านไปไหนๆ ก่อนที่จะได้รับอนุญาตจากพ่อแม่

5) มารยาทต่อเพื่อนฝูง

คนทุกคนเมื่ออยู่ในสังคมหนึ่ง จะต้องอยู่ร่วมกับคนเป็นจำนวนมาก
และบุคคลแวดล้อมในสังคม เราต้องถือเป็นพี่น้องของเรา จะถือเอาตัวเองเป็นใหญ่และสำคัญกว่า
ไม่ได้

ศาสนาอิสลามถือว่า ทุกคนที่อยู่รวมในสังคมเดียวกันเป็นพี่น้องกันดัง
ปรากฏในอัลกุรอานว่า

“แท้จริงผู้ศรัทธาทั้งหลาย ย่อมเป็นพี่น้องกัน”

และทุกคนในสังคมจะต้องว่าตัวเองเป็นสมาชิกแห่งสังคมที่มีความ
รับผิดชอบต่อกันและกัน เป็นประหนึ่งคน ๆ เดียวกัน ท่านศาสดาบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) ตรัสว่า

“มุสลิมต่อมุสลิม เปรียบได้ดังอาคารเดียวกัน ซึ่งต่างส่วนต่างก็ยึดกัน
ไว้”

หน้าที่ต่อเพื่อนในสังคมเดียวกัน พอจะแยกออกได้ 23 ประการ คือ

5.1) ให้คิดว่าเพื่อนมีความสำคัญต่อตัวเอง ความเดือดร้อนของเพื่อน
ก็ต้องถือเป็นความเดือดร้อนต่อตัวเองด้วย และพร้อมที่จะเอื้อเฟื้อแก่เพื่อน

5.2) การช่วยเหลือเพื่อน จะต้องกระทำโดยรีบด่วน โดยไม่ต้องรอ
ให้เพื่อนขอความช่วยเหลือเสียก่อน

5.3) ความลับต่างๆ ของเพื่อนในแต่ละด้าน จะต้องช่วยปิดบังไว้
ไม่นำไปเปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ

5.4) ช่วยปิดบังปมด้อยของเพื่อน

5.5) เมื่อได้ยินผู้อื่นพูดถึงเพื่อนให้ด้านร้าย จะต้องไม่นำไปบอกให้
เพื่อนทราบ อันจะทำให้เพื่อนเสียกำลังใจ

5.6) หากมีผู้ใดกล่าวคำพูดที่ไม่ดีงามต่อเพื่อน อย่ารับฟังเป็นอันขาด
จงหลีกเลี่ยงหรือห้ามปรามไว้

5.7) เมื่อได้ยินคำชมเชยหรือคำพูดในด้านดีเกี่ยวกับเพื่อนจะต้อง
นำไปบอกเล่าให้เพื่อนทราบ

5.8) เมื่อได้ยินข่าวคราวที่เกี่ยวกับตัวเพื่อน จะต้องตั้งใจฟังให้ดี

5.9) อย่าหาเรื่องขัดแย้ง หรือทะเลาะวิวาทกับเพื่อน

5.10) เมื่อเรียกขานเพื่อน ให้เรียกด้วยชื่อที่เพื่อนชอบ อย่าเรียกสร้อย
หรือสมญาที่เพื่อนเกลียด

5.11) เมื่อเห็นเพื่อนทำดี จงชมเชยเพื่อนด้วยจริงใจ และ โดยเปิดเผย

5.12) เมื่อเพื่อนทำดีต่อเรา เราต้องขอบคุณเพื่อน

5.13) คอยห้ามปรามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด กล่าวคำหยาบหรือประจานเพื่อน

5.14) จะต้องดักเตือนเพื่อน แนะนำเพื่อนด้วยความสุภาพ อ่อนโยน
และโดยทางอ้อม แบบจงใจ ไม่ใช่แนะนำแบบสอน

5.15) ให้อภัยแก่เพื่อนทันที เมื่อเพื่อนทำความผิดต่อเราจะโดยตั้งใจ
หรือไม่ก็ตาม

5.16) จะต้องหมั่นขอพรให้เพื่อน ทั้งเมื่อเพื่อนยังมีชีวิตอยู่และ
หลังจากเพื่อนเสียชีวิตไปแล้ว

5.17) จะต้องปฏิบัติดีต่อครอบครัวของเพื่อน และวงศ์ญาติของเพื่อน

5.18) อย่าทำให้เพื่อนหนักใจ ในความประสงค์ต่างๆ ของเพื่อน

5.19) แสดงความพอใจ และชื่นชมยินดี ในความสุขที่เพื่อนได้รับ
หรือที่เพื่อนสามารถ รอดพ้นจากสิ่งที่เขาชิงชัง

5.20) เมื่อพบกับเพื่อน ให้รีบกล่าวสวัสดีทักทายเสียก่อน

5.21) เมื่อเพื่อนเข้ามาสู่สถานที่เรานั่งอยู่แล้ว จะต้องขยับที่ให้เพื่อน
นั่งด้วย

5.22) เมื่อเพื่อนลากลับจากบ้านเรา เราต้องตามไปส่งเพื่อนถึงหน้า
ประตู

5.23) หากเพื่อนพูด เราต้องหยุดฟังด้วยความตั้งใจ จนกว่าเพื่อนจะ
พูดจบ เราจึงเริ่มพูดได้ และจงระมัดระวังอย่าได้พูดแทรกคำพูดของผู้อื่นเป็นอันขาด

5.1.1) ลักษณะของเพื่อนดี

เพื่อนที่เราจะคบค้าสมาคมด้วย ไม่ว่าจะเพื่อนนักเรียน เพื่อน อาชีพ เพื่อนเดินทาง หรืออื่นใดก็ตาม ให้เลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

5.1.1.1) เป็นบุคคลที่มีสติปัญญาฉลาดล้ำ อย่าเลือกคนโง่มาเป็นเพื่อน

5.1.1.2) เป็นบุคคล ที่มีบุคลิกดีมีนิสัยน่านิยมยกย่อง และมีมนุษยสัมพันธ์

5.1.1.3) เป็นผู้ประพฤติดี มีคุณธรรมสูงส่ง

5.1.1.4) เป็นผู้มีจิตใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เป็นคนบูชาทรัพย์สินหรือโลภจนไม่คำนึงถึงศาสนา

5.1.1.5) จะต้องเป็นบุคคลที่มีสัจจะ พูดจริงทำจริงไม่โกหกมดเท็จ

6) มารยาทต่อบุคคลทั่วไป

อันบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น เราพอจะจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

6.1) เพื่อน

6.3) คนรู้จักกัน

6.3) คนไม่รู้จักกัน

ซึ่งบุคคลทั้งสามประเภทนี้ ต่างมีสิทธิหน้าที่ต่อกันและกัน โดยแตกต่างกันบ้างตามฐานะของแต่ละคน อันหน้าที่ของบุคคลที่รู้จักกัน จะพึงแสดงออกต่อกัน พอสรุปได้ 24 ประการ คือ

1) อย่าดูถูกดูแคลนซึ่งกันและกัน บางทีคนได้รับการดูถูก อาจจะดีกว่าคนดูถูกก็ได้

2) อย่ายกย่องเพราะเห็นแก่ทรัพย์สิน หรือฐานะอันมั่งคั่งของผู้ใด เพราะที่แท้จริงแล้วทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของเขา ไม่ใช่ของเรา

3) เมื่อเขาโกรธเรา หรือขัดแย้งทะเลาะวิวาทกับเรา เราควรจะหาทางหลบหลีกอย่าได้ตอบโต้กับเขาเป็นอันขาด

4) อย่าแสดงความพอกพองใจในตัวเขา เพราะเขายกย่องเรา หรือสรรเสริญ เย็นนอเรา

- 5) หากเราได้รับคำตำหนิจากผู้ใด อย่าแสดงความแปลกงุนหรือ โกรธเขา เพราะที่จริงแล้วการตำหนิของผู้อื่นนั้นย่อมให้ประโยชน์แก่ตัวเรามากกว่าคำเขินยอมมากนั้
- 6) อย่าคิดม้กมากและละโมบในทรัพย์สินจากอำนาจบารมีตำแหน่งหรือการช่วยเหลือใดๆ จากผู้อื่น
- 7) อย่าเตือนหรือสอน หรือแนะนำผู้ใด นอกจากม่ั่นใจว่าเขาผู้นั้นพร้อมที่จะรับคำเตือนนั้น
- 8) เมื่อเห็นว่าม่ใครแสดงความเห็นผิดไปจากความเป็นจริง และตัวคนนั้นเขามีความเกลียดช้่งเราเป็นส่วนตัว เราจะต้องม่เตือนเขา
- 9) เมื่อเราเห็นเขาทำดีต่อเรา หรือยกย่องเรา เราต้องกล่าวขอบคุณอ้ลเถาะส้ และถ้าเขาทำร้ายเราหรือดูถูกเรา ก็ให้เรามอบหมายแก่อ้ลเถาะส้
- 10) เมื่ออยู่ร่วมกับคนอื่น ให้เราเลือกรับฟังแต่สิ่งที่ดีมีมงคล อ้ยยอมฟังคำพูดอันไร้สาระ หรือเรื่องอันน่าเกลียดน่าช้่งที่พวกเขาพูด
- 11) ให้เราพบปะกับบุคคลทั่วๆ ไป ม่ว่าจะเป็นผู้คนที่ดีรักเราหรือเกลียดเราก้ก็ตามด้วยไบหน้าอันยิ้มแย้ม ด้วยคำพูดอันสุภาพอ่อนโยน และด้วยทีท่าอันอ่อนน้อมถ่อมตน
- 12) อ้ยมองผู้อื่นด้วยหางตา อ้ยหันช้่านหันขวา และอ้ยยื่นปรากฏตัวเป็นผู้คนเด่นต่อน้าผู้อื่น
- 13) อ้ยอ้ยให้เป็นผู้คนเด่นต่อน้าผู้อื่น ในทำนองยกย่องตัวเอง และการกระทำอย่างอื่นที่ทำให้เสียบุคลิกภาพของเราเองต่อน้าผู้อื่น เช่น การแคะฟัน การส้่นขาหักนิ้ว แวงจุมูก ถ่มน้ำลาย ส้่นน้ำมูก หาว ไอ กระจ่อม เป็นต้น
- 14) ในการนั่งชุมนุมกันด้วยผู้คนจำนวนมาจ เราจะต้องทำตัวให้เป็นผู้คนในด้านความดีงาม แต่เพียงด้านเดียว
- 15) ให้เรารับฟัง บุคคลที่นำเรื่องที่ดีมาเล่าให้ฟัง
- 16) อ้ยเล่าให้ผู้อื่นฟัง ถึงผลงานอันดีเด่นของเรา เช่น การพูด การเขียน หรือการกระทำ ช้่งเรากระทำได้ดีกว่าคนอื่น
- 17) อ้ยแต่งตัวและแสดงนิสัยแบบลักเพศ และอ้ยทำตัวขอมช้อจนเกินไป
- 18) เมื่อม่มีความจำเป็นที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ก็อ้ยได้พิริ้พีไรขอช้่าขอชาก หรือขอจนคิดเป็นผู้คน

ผู้ใด

- 19) อย่าให้กำลังใจหรือสนับสนุนคนอื่นในการทุจริตแก่ผู้หนึ่ง
- 20) ให้รักษาศักดิ์ศรีของตัวเอง โดยอย่าพูดเล่น หยอกเย้า กระเซ้า หรือตลกโปกฮามากจนเกินไปนัก
- 21) จงระมัดระวังบุคคลที่เข้ามาทำตัวสนิทสนมในตอนสบายแต่ตีตัวออกห่างในยามลำบาก คนพวกนี้ไม่ใช่เพื่อนแท้ของเราหรอก ที่จริงเขาเป็นศัตรูของเรา
- 22) อย่าเห็นทรัพย์สมบัติ สำคัญกว่าศาสนา
- 23) อย่าวิพากษ์วิจารณ์คำพูดของคนอื่น
- 24) อย่าสนใจในความลับของคนอื่น

กิเลสตัณหา

คนเราทุกคนมีอารมณ์อันแตกต่างกัน บางคนอารมณ์ดี บางคนอารมณ์ร้าย บางคนขุ่นเคียว ซึ่งสิ่งที่กำหนดอารมณ์ของบุคคล ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความยึดมั่นในจิตใจเป็นประการสำคัญ

หากจิตใจหนาไปด้วยกิเลสตัณหา อารมณ์คนนั้นก็จะมีร้ายตลอด และถ้าจิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมที่ศาสนาสอนอารมณ์ของเขาก็ดีตลอดเช่นเดียวกัน

การเรียนรู้ถึงกิเลสตัณหา จึงเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับผู้นับถือศาสนาทุกคน และในคำสอนของอิสลามได้จำแนกรื่องของกิเลสตัณหาไว้มากมาย แต่ที่เป็นกิเลสหายาบ ๆ นั้น แบ่งออกเป็น 10 ประการ คือ

- 1) ความมักมากในการบริโภค
- 2) ความมักมากในการพูดจา
- 3) ความโกรธ
- 4) ความอิจฉาริษยา
- 5) ความตระหนี่
- 6) ความหลงเกียรติ
- 7) ความหลงโลก
- 8) ความยศโอ้อวด
- 9) ความลำพอง
- 10) ความโอ้อวด

3.3.2 ในทัศนะของคริสต์ศาสนา ศาสนาคริสต์กล่าวถึงความสมบูรณ์แบบของการเป็นคนว่า จะพบในพระเจ้าผู้เป็นต่อธารแห่งชีวิต เป็นต้นกำเนิดและจุดหมายปลายทาง ดังนั้นการเป็นคนสมบูรณ์แบบในอุดมคติ จึงได้แก่ การเป็นผู้บริบูรณ์เหมือนพระบิดาเจ้าสวรรค์

จากพระคริสตธรรมใหม่ และ เอกสารต่างๆ ในทางศาสนาคริสต์ผู้วิจัยได้ศึกษาสังเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก ได้พบรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระคริสตธรรมใหม่ (1999, หน้า ความนำ) กล่าวว่าพระคริสตธรรมคัมภีร์มี เรื่องพระประสงค์ของพระเจ้า สภาวะของมนุษย์ทางแห่งความรอด เครื่องกรรมของคนบาปและความผาสุกของผู้ที่เชื่อถือหลักธรรมก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง คำสอนก็ผูกพัน ประวัติศาสตร์ก็เป็นความจริงข้อตกลงไม่มีเปลี่ยนแปลง จงอ่านพระคริสตธรรมคัมภีร์จะได้เป็นคนฉลาด จงเชื่อถือเพื่อจะได้ความรอด จงประพฤติเพื่อจะได้เป็นคนบริสุทธิ์ผุดผ่อง มีแสงสว่างที่จะนำท่าน มีอาหารเพื่อค้าชูท่าน และมีคำเล่าโลมเพื่อให้ท่านชื่นใจ

พระคริสตธรรมคัมภีร์เป็นแผนที่เดินทาง เป็นไม้เท้าของผู้แสวงบุญ เป็นเข็มทิศของผู้นำร่องทาง เป็นดาบทหาร เป็นแผนผังของคริสเตียน ในหนังสือนี้ เมืองบรมสุขกลับสู่สภาพเดิม เมืองสวรรค์เปิดกว้างและปิดประตูนรก

ในเรื่องแนะนำในการตัดสินใจ พระคริสตธรรมใหม่ (1999, หน้า 905) กล่าวไว้ดังนี้

จดหมายของท่านยากอบ (The Letter of James) กล่าวไว้ว่า จากยากอบผู้รับใช้ของพระเจ้าและของพระเยซูเจ้า ถึงคนสิบสองเผ่าที่กระจัดกระจายอยู่นั้น

ความเชื่อและความถ่อมใจ

ดูก่อนพี่น้องของข้าพเจ้า เมื่อท่านทั้งหลายประสบความทุกข์ยากลำบากต่างๆ ก็จงถือว่าเป็นเรื่องน่ายินดี

เพราะท่านทั้งหลายรู้ว่า การทดลองความเชื่อของท่านนั้น ทำให้เกิดความหนักแน่นมั่นคง

และจงให้ความมั่นคงบรรลุผลอันสมบูรณ์ เพื่อท่านทั้งหลายจะได้เป็นคนที่ดีพร้อมมีคุณสมบัติครบถ้วนไม่มีสิ่งใดบกพร่องเลย

ถ้าผู้ใดในพวกท่านขาดสติปัญญาก็ให้ผู้นั้นทูลขอจากพระเจ้า ผู้ทรงโปรดประทานให้แก่คนทั้งปวงด้วย พระกรุณาและมีได้ทรงดำหนิ แล้วผู้นั้นก็จะได้รับสิ่งที่ทูลขอ

แต่จงให้ผู้นั้นทูลขอด้วยความเชื่อ อย่าสงสัยเลยเพราะผู้ที่สงสัยเป็นเหมือนคลื่นในทะเลซึ่งถูกลมพัดซัดไปมา

ผู้นั้นจงอย่าคิดว่าจะได้รับสิ่งใดจากพระเจ้าเลย

เขาเป็นคนสองใจไม่มั่นคงในบรรดาทางที่ตนประพฤตินั้น
ให้พี่น้องที่ค้าขายโอ้อวดในการที่พระเจ้าทรงเชิดชูเขา
และคนมั่งมีก็จ้องโอ้อวดเมื่อตกต่ำลง เพราะว่าเขาจะต้องถ่วงกลับไปจุดดอก
หญ้า

เพราะเมื่อตะวันขึ้น ความร้อนอันแรงกล้าก็กระทำให้น้ำเหือดแห้งไป
และดอกหญ้าก็ร่วงหล่น และความงามของมันสูญสิ้นไป คนมั่งมีก็จะสูญไปกลางคนเช่นกัน

การทดลองใจและล่อลวง

คนที่อดทนต่อการทดลองใจก็เป็นสุข เพราะเมื่อปรากฏว่าผู้นั้นทนได้
แล้วเขาจะได้รับมงกุฎแห่งชีวิต ซึ่งพระเจ้าได้ทรงสัญญาไว้แก่คนทั้งหลายที่รักพระองค์

เมื่อผู้ใดถูกล่อให้หลงอย่าให้ผู้นั้นพูดว่า “พระเจ้าทรงล่อข้าพเจ้าให้หลง”
เพราะความชั่วจะมาล่อพระเจ้าให้หลงไม่ได้ และพระองค์เองก็ไม่ทรงล่อผู้ใดให้หลงเลย

แต่ว่าทุกคนก็ถูกล่อให้หลง เมื่อกิเลสของตัวเองล่อและชักนำไปให้กระทำ
ตาม

ครั้นค้นหาเกิดขึ้นแล้วก็ทำให้เกิดบาป และเมื่อบาปเจริญเต็มที่แล้วก็
นำไปสู่ความตาย

พี่น้องที่รักของข้าพเจ้า อย่างหลงผิดไปเลย

ของประทานอันดีทุกอย่าง และของประทานอันเลิศทุกอย่างย่อมมาจาก
เบื้องบน และส่งลงมาจากพระบิดาแห่งบรรดาดวงสว่างในพระบิดาไม่มีการแปรปรวน หรือไม่มีเงา
อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลง

โดยทรงตั้งพระทัยแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงให้เราทั้งหลายบังเกิดโดยสัจจะ
วาตะเพื่อเราทั้งหลายจะได้เป็นอย่างผลแรกแห่งสรรพสิ่งซึ่งพระองค์ทรงสร้าง

การฟังและการประพฤติตามพระวาทะ

ดูก่อนพี่น้องที่รักของข้าพเจ้า จงทราบข้อนี้ จงให้ทุกคนไวในการฟัง
ซ้ำในการพูด ซ้ำในการโกรธ

เพราะว่าความโกรธของมนุษย์ไม่ได้กระทำให้เกิดความชอบธรรมแห่ง
พระเจ้า

เหตุฉะนั้นจงเลิกความ โสมมาทั้งหลายแหละ และการชั่วร้ายอันคดเคี้ยว
และจงน้อมใจรับพระวาทะที่ทรงปลุกฝังไว้แล้วนั้น ซึ่งสามารถช่วยจิตวิญญาณของท่านทั้งหลาย
ให้รอดได้

แต่ท่านทั้งหลายจงเป็นคนที่ประพฤติตามพระวาทะนั้น ไม่ใช่เป็นแต่เพียงผู้ฟังเท่านั้น ซึ่งเป็นการหลงตนเอง

เพราะว่าเมื่อผู้ใดฟังพระวาทะ และ ไม่ได้ประพฤติตาม ผู้นั้นก็เป็นเหมือนคนที่ดูหน้าของตัวในกระจกเงา

เพราะว่าเมื่อดูตัวเองแล้วก็ไป และ ก็ลืมในทันทีนั้นว่าตัวเองเป็นอย่างไร

แต่ผู้ที่พิจารณาอยู่ในวิสุทธิบัญญัติซึ่งเป็นพระบัญญัติแห่งเสรีภาพ และ ตั้งอยู่ในพระบัญญัตินั้นมิได้เป็นผู้ฟังแล้วก็หลงลืม แต่เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตาม ผู้นั้นก็จะได้รับความสุขเพราะการประพฤติปฏิบัติของตน

ถ้าผู้เข้าใจว่าตัวเป็นคนมีธัมมะและมีได้สงบปากคำ แต่หลงกลวงตัวเอง ธัมมะของผู้นั้นก็ไม่มีประโยชน์

ธัมมะที่บริสุทธิ์ไร้มลทินต่อพระพักตร์พระเจ้าและพระบิดานั้น คือ การเยี่ยงเยียนเด็กกำพร้าและหญิงม่ายที่มีความทุกข์ร้อน และการรักษาตัวให้พ้นจากราคีของโลก

ตักเตือนไม่ให้ล่าเอียง

ดูก่อนพี่น้องทั้งหลายของข้าพเจ้าด้วยเหตุที่ท่านมาความเชื่อในองค์พระเยซูเจ้าของเรา องค์พระผู้เป็นเจ้าแห่งพระสิรินั้น จงอย่าล่าเอียง

เพราะว่าถ้ามีคนหนึ่งสวมแหวนทองคำและแต่งตัวดีเข้ามาในที่ประชุมของท่าน และมีคนคนหนึ่งแต่งตัวชอมช่อเข้ามาด้วย

และท่านสนใจคนที่แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าอย่างดี และกล่าวโอภาปราศรัยกับเขาว่า “เชิญท่านนั่งที่นี่เถิด” ในขณะที่เดียวกันท่านก็พูดกับคนจนว่านั่น ว่า “แกจงยืนอยู่ที่นั่น” หรือ “จงนั่งแทมเท้าของเราเถิด”

ท่านมิแบ่งชั้นวรรณะ และวินิจฉัยด้วยใจชั่วหรือ

พี่น้องที่รักของข้าพเจ้า จงฟังเถิดพระเจ้าได้ทรงเลือกคนยากจนในโลกนี้ ให้เป็นคนมั่งมีในความเชื่อ และให้เป็นผู้รับมรดกแผ่นดินซึ่งพระองค์ทรงสัญญาไว้ แก่ผู้ที่รักพระองค์มิใช่หรือ

แต่ท่านทั้งหลายได้ดูถูกคนจนไม่ใช่คนมั่งมีหรือกดขี่ข่มเหงท่าน ไม่ใช่เขาเหล่านั้นหรือที่ลากตัวท่านไปขึ้นศาล

ไม่ใช่เขาเหล่านั้นหรือที่สบประมาทพระนามอันประเสริฐซึ่งใช้เรียกท่าน

ถ้าท่านทั้งหลายบำเพ็ญตนตามพระบัญญัติโดยแท้จริง ตามพระคัมภีร์ที่ว่า จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง แล้ว ท่านทั้งหลายก็ประพฤติดีอยู่

แต่ถ้าท่านทั้งหลายเถียง ท่านก็กระทำบาป และว่าตามธรรมเนียมปฏิบัติ
ท่านก็กระทำผิด

เพราะว่าผู้ใดรักษาราชการปฏิบัติได้ทั้งหมด แต่ผิดอยู่ข้อเดียว ผู้นั้นก็
เป็นผู้ผิดธรรมเนียมปฏิบัติทั้งหมด

ด้วยว่าพระองค์ได้ตรัสว่า เจ้าอย่าล่วงประเวณีฟัวเมียเขา ก็ได้ตรัสไว้ด้วย
ว่า เจ้าอย่าฆ่าคน แม้ท่านไม่ได้ล่วงประเวณีแต่ได้ฆ่าคน ท่านก็เป็นผู้ละเมิดธรรมเนียมปฏิบัติ

ท่านทั้งหลายจงพูดและจงกระทำเช่นผู้ที่ได้รับการพิพากษาด้วยกฎแห่ง
เสรีภาพ

เพราะว่าการพิพากษาข่อม ไม่กรุณาต่อผู้ที่แสดงความกรุณา แต่ความ
กรุณาข่อมมีชัยเหนือการพิพากษา

มีความเชื่อแต่ไม่ประพฤติตามก็ไร้ผล

ดูก่อนพี่น้องของข้าพเจ้า แม้ผู้ใดจะว่าตนมีความเชื่อ แต่ไม่ประพฤติตาม
จะได้ประโยชน์อะไร ความเชื่อของเขาจะช่วยให้รอดได้หรือ

ถ้าพี่น้องชายหญิงคนใดขาดสนเครื่องนุ่งห่มและอาหารประจำวัน

และมีคนใดในพวกท่านกล่าวแก่เขาว่า “เชิญเป็นสุขเถิด ขอให้อบอุ่นและ
อิ่มเถิด” และไม่ได้ให้สิ่งที่เขาขาดสนนั้นจะเป็นประโยชน์อะไร

ความเชื่อก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่ประพฤติตามก็ไร้ผล

แต่บางคนจะกล่าวว่า “คนหนึ่งมีความเชื่อแต่อีกคนหนึ่งมีความ
ประพฤติ” จงแสดงให้เห็นว่าความเชื่อของท่านที่ไม่มีการประพฤติตาม และด้วยการ
ประพฤติตามข้าพเจ้าจะแสดงให้เห็นความเชื่อของข้าพเจ้า

ท่านเชื่อว่าพระเจ้าทรงเป็นหนึ่ง นั่นก็คืออยู่แล้ว แม้พวกปีศาจก็เชื่อ และ
กลัวจนตัวสั่น

แน่ะคน โฉดเขลา ท่านต้องการให้พิสูจน์หรือว่า ความเชื่อที่ไม่ประพฤติ
ตามนั้นไร้ผล

เมื่ออับราฮัมบิดาของเราได้พาอิสอัคบุตรของท่านมาถวายบนแท่นบูชาจึง
ได้ความชอบธรรมเพราะการประพฤติไม่ใช่หรือ

ท่านทั้งหลายก็เห็นแล้วว่า ความเชื่อมี กำลังร่วมกับการ ประพฤติตาม
ของท่าน และความเชื่อนั้นจะบริสุทธิ์ด้วยการประพฤติ

และพระคัมภีร์ก็สำเร็จที่ว่า อับราฮัมเชื่อพระเจ้า และองค์ทรงถือว่าความ
เชื่อนั้นเป็นความชอบธรรมแก่ท่าน และท่านได้เชื่อว่า เป็นสหายของพระเจ้า

ท่านทั้งหลายก็เห็นแล้วว่า ผู้ใดจะเป็นคนชอบธรรมได้ ก็เนื่องด้วยการประพฤติและมีใจด้วยความเชื่อเพียงอย่างเดียว

เช่นเดียวกันราหับหญิงแพศยาก็ได้รับความชอบธรรมเนื่องด้วยความประพฤติมิใช่หรือ เมื่อนางได้รับรองผู้ส่งข่าวเหล่านั้น และส่งเขาไปเสียทางอื่น

เพราะการที่ปราศจากจิตวิญญาณนั้นไร้ชีพแล้วมันใด ความเชื่อที่ปราศจากการประพฤติตามก็ไร้ผลนั่นเอง

ปัญญาจากเบื้องบน

ในพวกท่านผู้ใดเป็นคนฉลาดและมีปัญญา ก็ให้ผู้นั้นแสดงการประพฤติของตนด้วยพฤติกรรมอันดี มีใจอ่อนสุภาพประกอบด้วยปัญญา

แต่ถ้าท่านรู้สึกขมขื่นเพราะมีใจริษยาและความมักใหญ่ใฝ่สูง ก็อย่าโอ้อวดและอย่าทรยศต่อความจริง

ปัญญาเช่นนี้ไม่เหมือนปัญญาที่มาจากเบื้องบน แต่เป็นปัญญาอย่างโลกและเป็นโลกีย์วิสัยและเป็นเช่นปีศาจ

เพราะว่าที่ใดมีความริษยาและความมักใหญ่ใฝ่สูง ที่นั่นก็รุ่มรวยและมีการกระทำชั่วช้าลามกต่าง ๆ

แต่ปัญญาจากเบื้องบนนั้นบริสุทธิ์เป็นประการแรก แล้วจึงเป็นความสงบสุข สุภาพและว่าง่ายเปี่ยมด้วยความเมตตาและผลที่ดี ไม่ลำเอียง ไม่หน้าซื่อใจคด

การเป็นมิตรกับโลก

อะไรเป็นสาเหตุของสงครามและอะไรเป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาทกันในพวกท่าน มิใช่กิเลสตัณหาของท่านหรือที่ทำให้ท่านต่อสู้กัน

ท่านทั้งหลายอยากได้ แต่ไม่ได้ ท่านก็ฆ่ากัน ท่านโลกแต่ไม่ได้ ท่านก็ทะเลาะและทำสงครามกัน ท่านไม่มีเพราะท่านไม่ได้ขอ

ท่านขอและไม่ได้รับ เพราะท่านขอผิด หวังได้ไปเพื่อสนองกิเลสตัณหาของท่าน

คนทูลจริตเอ๋ย ไม่รู้หรือว่า การเป็นมิตรกับโลกนั้นคือการเป็นศัตรูกับพระเจ้าเหตุฉะนั้นผู้ใดใคร่เป็นมิตรกับโลก ผู้นั้นก็ตั้งตัวเป็นศัตรูกับพระเจ้า หรือท่านคิดว่าเป็นสิ่งไร้สาระหรือที่พระคัมภีร์กล่าวว่า “พระองค์ทรงเป็นห่วงวิญญาณที่ได้ทรงประทานให้อยู่ในเราทั้งหลาย”

แต่พระองค์ก็ได้ทรงประทานพระคุณเพิ่มขึ้นอีก เหตุฉะนั้นพระคัมภีร์จึงกล่าวว่า พระเจ้าทรงต่อสู้ผู้ที่หยิ่งจองหองแต่ทรงประทานพระคุณแก่คนที่ใจถ่อม

เหตุฉะนั้นท่านทั้งหลายจงน้อมใจ ขอมพึ่งพระเจ้า จงต่อสู้กับมาร และมัน
จะหนีท่านไป

ท่านทั้งหลายจงเข้าใกล้พระเจ้า และพระองค์จะเสด็จมาใกล้ท่าน คนบาป
ทั้งหลายเอ๋ย จงชำระใจของตนให้บริสุทธิ์

จงเป็นทุกข์ โศกเศร้าและร้องไห้ จงให้การหัวเราะกลับกลายเป็นการ
โศกเศร้าและความปีติยินดีกลับกลายเป็นความเศร้าสลด

ท่านทั้งหลายจงถ่อมใจลงต่อองค์พระผู้เป็นเจ้า แต่พระองค์จะทรงยกชู
ท่านขึ้น

ตักเตือนคนมั่งมี

นี่แน่ะท่านผู้มั่งมี จงร้องไห้โอดครวญเพราะความวิบัติซึ่งจะเกิดกับท่าน
ทรัพย์สินสมบัติของท่านก็สูญไปแล้วและตัวแมลงก็กัดกินเสื้อผ้าของท่าน
ทองและเงินทองของท่านก็เกิดสนิม และสนิมนั้นก็จะเป็นพยานหลักฐาน
การกระทำของท่าน และจะเผาผลาญเลือดเนื้อท่านดูซิ ท่านได้สะสม สมบัติไว้แล้วสำหรับ
อวสานกาล

นี่แน่ะ คำจ้างของคนที่เกี่ยวข้องข้านั้น ได้ทรงทราบถึงพระกรรมของ
พระผู้เป็นเจ้าจอมฟ่องขึ้น และเสียงร้องทุกข์ของคนที่เกี่ยวข้องข้านั้น ได้ทรงทราบถึงพระกรรมของ
พระผู้เป็นเจ้าจอมโยธาแล้ว

ท่านมีชีวิตอยู่ในโลกอย่างฟุ่มเฟือยและสนุกสนาน ท่านได้บำเรอจิตใจ
ของท่านไว้รอวันประหาร

ท่านได้ตัดสินใจลงโทษ และได้ฆ่าคนชอบธรรม เขาก็ไม่ได้ต่อต้านท่าน

ความอดทนและการอธิษฐาน

เหตุฉะนั้นพี่น้องทั้งหลาย จงอดทนจนกว่าองค์พระผู้เป็นเจ้าจะเสด็จมาจง
ดูขบวนการคอยผลอันล้ำค่าที่จะได้จากแผ่นดิน เพียรคอยจนกระทั่งมีฝนดีและฝนชุกปลายฤดู

ท่านทั้งหลายก็จงอดทนเช่นนั้นเหมือนกัน จงตั้งอกตั้งใจให้ดี เพราะใกล้
จะถึงเวลาที่องค์พระผู้เป็นเจ้าจะเสด็จมาแล้ว

พี่น้องทั้งหลาย จงอย่าบ่นว่ากันและกัน เพื่อท่านจะไม่ต้องถูกทรง
พิพากษาจงดูองค์พระผู้พิพากษาทรงประทับยืนอยู่ที่ประตูแล้ว

พี่น้องทั้งหลาย จงเอาแบบอย่างในการทนทุกข์และการอดทนของผู้เผย
พระวจนะ ผู้ได้กล่าวความในพระนามขององค์พระผู้เป็นเจ้า

จงดู เราถือว่าผู้ที่อดทนก็เป็นสุขท่านได้รู้เรื่องความอดทนของโยบ และ
ได้เห็นแล้วว่าในที่สุดปลายนั้น องค์พระผู้เป็นเจ้าทรงเปี่ยมไปด้วยพระเมตตากรุณาสักเท่าใด

ดูก่อนพี่น้องของข้าพเจ้า ที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใดก็คือ จงอย่าสบถสาบาน
อย่างฟ้าสวรรค์หรือแผ่นดินโลก หรือสิ่งอื่นๆ แต่ที่ควรว่าใช่ก็จงว่าใช่ ที่ควรว่าไม่ก็จงว่าไม่ เพื่อ
ท่านจะไม่ถูกลงโทษ

มีผู้ใดในพวกท่านทนทุกข์หรือจงให้ผู้นั้นอธิษฐาน มีผู้ใดรำเริงยินดีหรือ
จงให้ผู้นั้นร้องเพลงสรรเสริญ

มีผู้ใดในพวกท่านเจ็บป่วยหรือ จงให้ผู้นั้นเชิญบรรดาผู้ปกครองของ
คริสตจักรมา และให้ท่านเหล่านั้นอธิษฐานเพื่อเขา และเจิมเขาด้วยน้ำมันในพระนามขององค์พระ
ผู้เป็นเจ้า

และการอธิษฐานด้วยความเชื่อจะช่วยให้ผู้ป่วยรอดชีวิต และองค์พระ
ผู้เป็นเจ้าจะทรงโปรดให้เขาหายโรคและถ้าเขาได้กระทำบาป พระองค์ก็จะทรงโปรดอภัยให้

เหตุฉะนั้นท่านทั้งหลายจงสารภาพบาปต่อกันและกัน และจงอธิษฐาน
เพื่อกันและกัน เพื่อท่านทั้งหลายจะพ้น โรคภัย คำอธิษฐานของผู้ชอบธรรมนั้นมีพลังที่ทำให้เกิดผล

ท่านเอลียาห์ก็เป็นมนุษย์ที่มีสภาพเหมือนกับเราทั้งหลาย และท่านได้
อธิษฐานด้วยความเชื่ออันแรงกล้าขอไม่ให้ฝนตก และฝนก็ไม่ตกต้องแผ่นดินถึงสามปีกับหกเดือน

และท่านได้อธิษฐานขออีกครั้งหนึ่งและฟ้าสวรรค์ได้ประทานฝนให้
และแผ่นดินจึงได้ผลิตพืชผลต่างๆ

พี่น้องของข้าพเจ้า ถ้าคนใดในพวกท่านหลงผิดไปจากความจริง และผู้ใด
ชักจูงเขาให้กลับใจเสียใหม่

จงให้ผู้นั้นรู้เถิดว่า ผู้ที่ช่วยคนบาปคนหนึ่งให้พ้นจากทางผิดของเขานั้นก็
ได้ช่วยจิตวิญญาณของเขาให้รอดพ้นจากความตาย และได้กำจัดบาปเสียมากมาย

จิตวิญญาณครูในศาสนาคริสต์

ซิสเตอร์ ยูเฟรเซีย ดรูมา มีสมกลิ่น และซิสเตอร์ เวอร์จิเนีย สุนันทา
หิรัญญการ (2549, หน้า 1-20) กล่าวถึงจิตวิญญาณครูในศาสนาคริสต์ไว้ดังนี้

ผู้ที่เป็นครูในศาสนาคริสต์ คือ องค์พระเยซูเจ้า พระองค์ทรงเป็นองค์
ศาสตราจารย์ที่มีศิษย์ติดตามเป็นจำนวนมาก ในบรรดาศิษย์ยังแยกออกเป็น อัครสาวก และสานุศิษย์
อัครสาวกมีอยู่ 12 องค์ เป็นผู้ที่ถูกเรียกเป็นพิเศษให้ติดตาม และใช้ชีวิตร่วมกับพระเยซูจนถึงนาที
สุดท้ายของชีวิตพระองค์และถูกส่งไปเพื่อสอนผู้อื่นต่อไป ส่วนสานุศิษย์ คือผู้ที่ติดตามคำสอนของ
พระองค์ พยายามปฏิบัติตามและเผยแผ่คำสอนของพระองค์ต่อไป

องค์พระเยซูเจ้า มีจิตวิญญาณครูที่แน่วแน่ คือ พระองค์ทรงรู้ว่าพระองค์ต้องทำอะไร สอนสิ่งใด และพระองค์ก็ทรงยึดมั่นในจุดหมายนั้น พระองค์ต้องการสอนให้มนุษย์รู้จักถึงความรักของพระบิดาทรงให้อภัย สุภาพ และทำตามน้ำพระทัยของพระบิดาจนถึงสิ้นชีวิต

พระวรสารนักบุญลูกา 23:26-43 การตรึงที่กางเขน (มก. 15:21-32 ยน. 19:17-27 มธ.27:32-44)

เมื่อเขาพาพระองค์ออกไปเขาเกณฑ์ซีโมนชาวไซรินที่มาจากบ้านนอก แล้วเอากางเขนวางบนเขาให้แบกตามพระเยซูไป มีคนเป็นอันมากตามพระองค์ไป ทั้งพวกผู้หญิงที่พิลาปและคร่ำครวญ เพราะพระองค์...มีอีกสองคนที่เป็นผู้ร้าย ซึ่งเขาได้พามาจะฆ่าเสียพร้อมกับพระองค์ เมื่อมาถึงตำบลหนึ่งที่เรียกว่ากระโหลกศิโยน เขาจึงตั้งพระองค์ไว้ที่กางเขนที่นั่นพร้อมกับผู้ร้ายสองคนนั้น ข้างขวาคนหนึ่ง ข้างซ้ายคนหนึ่ง ฝ่ายพระเยซูจึงอธิษฐานว่า “โอพระบิดาเจ้าข้า ขอโปรดอภัยโทษเขา เพราะว่าเขาไม่รู้ เขาทำอะไร” เขาก็เอาฉลองพระองค์จับฉลากแบ่งปันกัน คนทั้งปวงก็ยืนมองดู พวกขุนนางก็เยาะเย้ยพระองค์ด้วยว่า “เขาช่วยคนอื่นให้รอดได้ ถ้าเขาเป็นพระคริสต์ของพระเจ้าที่ทรงเลือกไว้ ให้เขาช่วยตัวเองเถิด” พวกทหารก็เยาะเย้ยพระองค์ด้วย เข้ามาเอาเหล้าองุ่นเปรี้ยวส่งให้พระองค์ แล้วว่า “ถ้าท่านเป็นกษัตริย์ของพวกยิว จงช่วยตัวเองให้รอดเถิด” และมีคำเขียนไว้เหนือพระองค์ว่า “ผู้นี้เป็นกษัตริย์ของพวกยิว” ฝ่ายคนหนึ่งของผู้ร้ายที่ถูกตรึงไว้จึงพูดหยาบซำต่อพระองค์ว่า “ท่านเป็นพระคริสต์มิใช่หรือ จงช่วยตัวเองกับเราให้รอดเถิด” แต่อีกคนหนึ่งห้ามปรามเขาว่า “เจ้าก็ไม่เกรงกลัวพระเจ้าหรือเพราะเจ้าเป็นคนถูกลงโทษเหมือนกัน และเราก็สมกับโทษนั้นจริง เพราะเราได้รับสมกับการที่เราได้กระทำ แต่ท่านผู้นี้หาได้กระทำผิดประการใดไม่” แล้วคนนั้นจึงทูลว่า “พระเยซูเจ้าข้า ขอพระองค์ทรงระลึกถึงข้าพระองค์เมื่อพระองค์เสด็จเข้าไปในแผ่นดินของพระองค์” ฝ่ายพระเยซูทรงตอบเขาว่า “เราบอกความจริงแก่เจ้าว่า วันนี้เจ้าจะอยู่กับเราในเมืองบรมสุขเกษม”

ในการยอมรับนี้มีหลักใหญ่ 4 ข้อ ที่ควรปฏิบัติ และเป็นแนวทางซึ่งองค์พระเยซูพระอาจารย์ทรงมีวิธีการในการเรียก และสอนบรรดาอัครสาวก และสานุศิษย์ของพระองค์พระเยซูทรงปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้น และผู้ที่ติดตามพระองค์ในลักษณะพระอาจารย์ดังนี้ คือ

1. ความเอื้ออาทร ห่วงใย รับฟัง อยู่กับเขา ให้ความรู้จกักตัญญู

ความเอื้ออาทร เห็นใจ ห่วงใย ของพระเยซู

จิตวิญญาณของพระเยซูในพระวรสาร

1.1 ความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ ห่วงใยของพระเจ้า พระเป็นเจ้าทรงลงมาอยู่กับมนุษย์โดย บังเกิดเป็นมนุษย์

จิตวิญญาณครูในทางปฏิบัติ

- การอยู่ด้วยกันเป็นเพื่อนกันในยามทุกข์

บทจดหมายของนักบุญเปาโลถึงชาวฟิลิปปี 2:6-7 การที่พระคริสต์ทรงถ่อมพระองค์ลงและทรงถุกยกขึ้น

ผู้ทรงสภาพของพระเจ้า แต่มิได้ทรงถือว่าการเท่าเทียมกับพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่จะต้องยึดถือ แต่ได้ทรงกลับทรงสละ และทรงรับสภาพทาส ทรงถือกำเนิดเป็นมนุษย์

พระวรสารนักบุญมัทธิว 1:18-24 พระกำเนิดของพระเยซูคริสต์ (ลก. 1:2-7)

เรื่องพระกำเนิดพระเยซูคริสต์เป็นดังนี้ คือมารีย์ผู้เป็นมารดาของพระเยซูนั้น เคิมโยเซฟได้สู่ขอหมั้นกันไว้แล้ว ก่อนที่จะได้อยู่กินด้วยกันก็ปรากฏว่า มารีย์มีครรภ์แล้ว ด้วยเดชพระจิตเจ้าแต่ โยเซฟผู้หมั้นของเขาเป็นคนมีธมมะไม่พอใจที่จะแพร่งพรายความเป็นไปของเธอ หมายถึงถอนหมั้นเสียลับ ๆ แต่เมื่อโยเซฟยังคิดในเรื่องนี้อยู่ ก็มีทูตองค์หนึ่งของพระเป็นเจ้า มาปรากฏแก่โยเซฟในความฝันว่า “โยเซฟ บุครดาวิด อย่ากลัวที่จะรับมารีย์มาเป็นภรรยาของเจ้าเลย เพราะว่าผู้ซึ่งปฏิสนธิในครรภ์ของเธอเป็น โดยพระจิตเจ้า เธอจะประสูติบุตรชาย แล้วเจ้าจงเรียกนามท่านว่าเยซู เพราะว่าท่านเป็นผู้ที่จะโปรดช่วยชนชาติของท่านให้รอดจากความผิดบาปของเขา” ทั้งนี้เกิดขึ้นเพื่อจะให้สำเร็จตามพระวาทะของพระเป็นเจ้า ซึ่งตรัสไว้โดยผู้เผยพระวาทะว่า คุณเกิดหญิงพรหมจารีคนหนึ่งจะตั้งครรภ์และคลอดบุตรชาย และเขาจะเรียกนามของท่านว่าอิมมานูเอล (แปลว่า พระเจ้าทรงอยู่กับเรา) ครั้น โยเซฟตื่นขึ้นก็กระทำตามคำซึ่งทูตของพระเจ้าสั่งนั้น คือได้รับมารีย์มาเป็นภรรยา แต่มิได้สมสู่กับเธอ จนประสูติบุตรชายแล้ว และโยเซฟเรียกนามของบุตรนั้นว่าเยซู

จิตวิญญาณของพระเยซูในพระวรสาร ทรงเป็นผู้รับใช้

- พระองค์ทรงสละทุกสิ่ง
- ทรงสุภาพถ่อมตน

จิตวิญญาณครูในทางปฏิบัติ

- การรับใช้ต่อเพื่อนมนุษย์
- ต้องสละตนเอง และน้ำใจ
- สุภาพ รับใช้ด้วยความชื่นชมยินดี

การเป็นผู้รับใช้

บทจดหมายของนักบุญเปาโลถึงชาวฟิลิปปี 2:8 การที่พระคริสต์ทรงถ่อมพระองค์ลงและทรงถุกยกขึ้น

และเมื่อทรงปรากฏพระองค์ในสภาพมนุษย์แล้ว พระองค์ก็ทรงถ่อมพระองค์ยอมเชื่อฟังจนถึงชีวิต กระทั่งยอมเสียชีวิตที่กางเขน

พระวรสารนักบุญยอห์น 13: 1 – 17 **พระเยซูทรงล้างเท้าของพวกเขา**
สาวก ก่อนถึงงานเทศกาลปัสกา พระเยซูทรงทราบว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะทรงจากโลกนี้ไปหาพระบิดา พระองค์ทรงรักพวกของพระองค์ที่อยู่บนโลกนี้ พระองค์ทรงรักเขาจนถึงที่สุด ขณะเมื่อรับประทานอาหารเช้าเย็น (มารได้คลายยูดาอิสคาริโอท บุตรของซีโมน ให้อายัดพระองค์ไว้ พระเยซูทรงได้ทราบว่าพระบิดาได้ประทานสิ่งทั้งปวงให้อยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ และทรงทราบว่าพระองค์มาจากพระเจ้า และจะกลับไปหาพระเจ้า พระองค์ทรงลุกขึ้นจากการรับประทานอาหารเช้า ทรงถอดฉลองพระองค์ออกวางไว้ และทรงเอาผ้าเช็ดตัวคาดเอวของพระองค์ แล้วทรงเทน้ำลงในอ่าง และทรงเอาน้ำล้างเท้าของพวกเขา และเช็ดด้วยผ้าที่ทรงคาดเอวไว้ นั่น พระองค์ทรงมาถึงซีโมนเปโตร และเปโตร ทูลพระองค์ว่า “พระองค์เจ้าข้า พระองค์จะทรงล้างเท้าของข้าพระองค์หรือ” พระเยซูตรัสตอบว่า “ถ้าเราไม่ล้างท่านแล้ว ท่านจะมีส่วนในเราไม่ได้” ซีโมนเปโตรทูลพระองค์ว่า “พระองค์เจ้าข้า มิใช่แต่เท้าของพระองค์เท่านั้น แต่ทรงโปรดล้างมือและศีรษะด้วย” พระเยซูตรัสกับเขาว่า “ผู้ที่อาบน้ำแล้วไม่จำเป็นต้องชำระล้างร่างกายอีก ล้างแต่เท้าเท่านั้น เพราะสะอาดหมดทั้งตัวแล้ว พวกท่านก็สะอาดแล้วแต่ไม่ใช่ทุกคน” เพราะพระองค์ทรงทราบว่าใครจะอายัดพระองค์ไว้ เหตุฉะนั้นพระองค์จึงตรัสว่า “ท่านทั้งหลายไม่สะอาดทุกคน” เมื่อพระองค์ทรงล้างเท้าเขาทั้งหมดแล้ว พระองค์ก็ทรงฉลองพระองค์ และประทับลงตรัสกับเขาว่า “ท่านทั้งหลายเข้าใจในสิ่งที่เรากระทำแก่ท่านหรือ ท่านทั้งหลายเรียกเราว่าพระอาจารย์ และองค์พระผู้เป็นเจ้า ท่านเรียกถูกแล้ว เพราะเราเป็นเช่นนั้นฉะนั้นถ้าเราผู้เป็นองค์พระผู้เป็นเจ้า และพระอาจารย์ของท่านได้ล้างเท้าของพวกเขา พวกท่านควรล้างเท้าของกันและกันด้วย เพราะว่าเราได้วางแบบ แก่ท่านแล้ว เพื่อให้ท่านทำเหมือนดังที่เราได้กระทำแก่ท่านด้วย เราบอกความจริงแก่ท่านว่าท่านจะเป็นใหญ่กว่านายไม่ได้ และท่านจะเป็นใหญ่กว่าผู้ที่ใช้เขาไปก็หามิได้ เมื่อท่านรู้ดังนี้แล้วท่านประพฤติตามท่านก็เป็นสุข

ความสุขที่สุดท้ายจะเป็นที่ฉัน

พระวรสารนักบุญลูกา 14:7 – 11 คำสอนสำหรับแขกและเจ้าของบ้าน
ฝ่ายพระองค์เมื่อเห็นคนทั้งหลายที่รับเชิญนั้น ได้เลือกเอาที่นั่งอันมีเกียรติ พระองค์ทรงตั้งคำเปรียบแก่เขาว่า “เมื่อผู้ใดเชิญท่านไปในงานเลี้ยงสมรส อย่างนั่งในที่อันมีเกียรติก็เลือกกว่าเขาได้เชิญคนมียศมากกว่าท่านอีก และเจ้าภาพที่ได้เชิญท่านทั้งสองมาพูดกับท่านว่า “จงให้ที่นั่งแก่ท่านผู้นี้เถิด” แล้วท่านก็เลื่อนลงมาที่ต่ำ ได้รับความอดสู แต่เมื่อท่านได้รับเชิญ จงไปนั่งในที่ต่ำก่อนเพื่อว่าเมื่อท่านเจ้าภาพมาพูดกับท่านว่า “สหายเอ๋ย เชิญเลื่อนไปนั่งในที่อัน

ทรงเกียรติ” และท่านจะได้เกียรติต่อหน้าบุคคลทั้งหลายที่ร่วมโต๊ะด้วยกันนั้น เพราะว่าทุกคนที่ได้ยกตัวขึ้น เพราะผู้ที่ถ่อมตัวนั้นจะได้รับการยกขึ้น”

จิตวิญญาณของพระเยซูในพระวรสารทรงนบนอบต่อพระบิดา

- พระองค์ไม่ติดอยู่กับการเป็นพระเจ้า
- ทรงนบนอบพระบิดา
- ทรงรับฟังพระประสงค์ของพระบิดา

จิตวิญญาณครูในทางปฏิบัติ

- ไม่ควรยึดติดกับสิ่งทั้งหลาย
- ต้องนบนอบผู้ใหญ่ และให้เกียรติกันและกัน
- ฟังผู้อื่นด้วยความตั้งใจฟังและปฏิบัติตาม

พระวรสารนักบุญลูกา 22:39-46 พระเยซูทรงอธิษฐานในสวน

(มธ. 26:36-46 มก. 14:32-42)

ฝ่ายพระองค์ เสด็จออกไปยังภูเขามะกอกเทศตามเคย และเหล่าสาวกของพระองค์ก็ตามพระองค์ไป เมื่อมาถึงที่นั่นแล้ว พระองค์ตรัสกับเขาทั้งหลายว่า “จงอธิษฐานเพื่อมิให้เข้าในการทดลอง” แล้วพระองค์ทรงดำเนินไปจากเขาไกลประมาณขว้างหินตก และทรงคุกเข่าลงอธิษฐานว่า “พระบิดาเจ้าข้า ถ้าพระองค์พอพระทัย ขอให้ด้วยนี้เลื่อนพ้นไปจากข้าพระองค์เถิด แต่อย่างไรก็ดีอย่าให้เป็นไปตามใจข้าพระองค์ แต่ให้เป็นไปตามพระทัยของพระองค์เถิด” (ทูตสวรรค์องค์หนึ่งมาปรากฏแก่พระองค์ช่วยชูกำลังพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงเป็นทุกข์มากนัก พระองค์ก็ปลงพระทัยอธิษฐาน พระเสโทของพระองค์เป็นเหมือนโลหิตไหลหยดลงถึงดินเป็นเม็ดใหญ่) เมื่อทรงอธิษฐานเสร็จและลุกขึ้นแล้ว พระองค์เสด็จมาถึงเหล่าสาวกพบเขานอนหลับอยู่ด้วยกำลังทุกข์โศก พระองค์จึงตรัสกับเขาว่า “นอนหลับทำไม จงลุกขึ้นอธิษฐานเพื่อท่านจะไม่ต้องถูกการทดลอง”

การเป็นผู้เอื้ออาทร คือ :

- การอยู่กับผู้อื่นในความทุกข์ เอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจเขา
- ฟัง เป็นผู้รับฟังที่ดี
- เอาใจใส่ ห่วงใย ให้ความช่วยเหลือ ดูแล

การที่จะเป็นผู้มีความเอื้ออาทร ได้ต้อง :

- มอบทุกอย่างในพระเจ้า
- อยู่กับผู้อื่นจริง ๆ
- มองเห็นพรพิเศษ เอกลักษณะ ของแต่ละบุคคล

- สละน้ำใจ และเสียสละ
- มีความอดทน
- รับคำตำหนิได้
- มีความกตัญญูรู้คุณ

2. ความเมตตา กรุณา พระเยซูทรงมีความเมตตา กรุณา ความรัก

- พระเมตตาของพระเจ้า เราต้องให้ความรัก ความรักที่
- เข้าใจ และยอมรับ ความอ่อนแอของมนุษย์
- ยอมให้เขาเป็นอย่างที่เป็น
- การปลอบประโลม
- แสวงหาเพื่อช่วย โดยการยื่นมือออกไปก่อน
- การให้อภัย ซ้ำ แล้วซ้ำ อีก
- การช่วยให้รอด

รักผู้ที่ไม่รัก * มักดาเลนา หญิงที่เป็นคนที่ไม่รักใคร่ชอบ

พระวรสารนักบุญยอห์น. 8:1-11 ผู้หญิงคนหนึ่งถูกจับฐานล่วง

ประเวณี

พระเยซูเสด็จไปยังภูเขามะกอกเทศ ในตอนเช้าตรู่พระองค์เสด็จเข้าไปในบริเวณพระวิหารอีก คนทั้งหลายพากันมาหาพระองค์ พระองค์ก็ประทับนั่งและเริ่มสั่งสอนเขา พวกธรรมมาจารย์และพวกฟาริสีได้พาผู้หญิงคนหนึ่งมา หญิงผู้นี้ถูกจับฐานล่วงประเวณี และเขาให้หญิงผู้นั้นยืนอยู่หน้าฝูงชน เขาทูลพระองค์ว่า “พระอาจารย์เจ้าข้า หญิงคนนี้ถูกจับเมื่อกำลังล่วงประเวณีอยู่ในธรรมบัญญัตินั้น โมเสสสั่งให้เราเอาหินขว้างคนเช่นนี้ให้ตาย ส่วนท่านจะว่าอย่างไรในเรื่องนี้” เขาพูดว่าอย่างนี้เพื่อทดลองพระองค์หวังจะหาเหตุฟ้องพระองค์ แต่พระเยซูทรงโน้มพระกายลงเอานิ้วพระหัตถ์เขียนที่ดิน และเมื่อพวกเขายังทูลถามอยู่เรื่อย ๆ พระองค์ก็ทรงลุกขึ้นตรัสตอบว่า “ผู้ใดในพวกท่านที่ไม่มีผิด ก็ให้ผู้นั้นเอาหินขว้างเขาก่อน” แล้วพระองค์ก็ทรงโน้มพระกายเขียนดินอีก แต่เมื่อเขาทั้งหลายได้ยินดังนั้นเขาทั้งหลายจึงออกไปที่ละคน ๆ เริ่มจากคนเฒ่าคนแก่ เหลือแต่พระเยซูตามลำพังกับหญิงคนนั้นที่อยู่ต่อพระพักตร์พระองค์ พระเยซูเงยพระพักตร์ขึ้นตรัสกับนางว่า “หญิงเอ๋ย พวกเขาไปไหนหมด ไม่มีใครเอาโทษเจ้าหรือ” นางนั้นทูลว่า “พระอเจ้าข้า ไม่มีผู้ใดเลย” และพระเยซูตรัสว่า “เราก็ไม่เอาโทษเจ้าเหมือนกัน จงไปเถิดและอย่าทำผิดอีก”

*คนที่เลวร้าย ศิษย์ที่ไม่ดี ยูดาส ไม่ดีกับพระองค์แต่พระองค์ก็รัก

พระวรสารนักบุญยอห์น 13:21-30 พระเยซูทรงทำนายถึงการที่ยูดาส
ทรยศต่อพระองค์ (ลก.22:21, มก.14:17-21, มธ.26:20-25)

เมื่อพระเยซูคริสต์ตั้งนั้นแล้วพระองค์ก็ทรงเป็นทุกข์ในพระทัย และ
ตรัสเป็นพยานว่า “เราบอกความจริงแก่ท่านว่า คนหนึ่งในพวกท่านจะอายัดเราไว้” เหล่าสาวกจึง
มองหน้ากัน และสงสัยว่าคนที่พระองค์ตรัสถึงนั้นคือผู้ใด ที่สำหรับมีสาวกคนหนึ่งซึ่งพระองค์ทรง
รักได้เอนกายอยู่ใกล้พระทรวงของพระองค์ ซีโมนเปโตรจึงพยักหน้าให้เขาทูลถามพระองค์ว่า คนที่
พระองค์ตรัสถึงนั้นคือผู้ใด ขณะที่ยังเอนกายอยู่ใกล้พระทรวงของพระองค์ สาวกคนนั้นก็ทูลถาม
พระองค์ว่า “พระองค์เจ้าข้า คนนั้นคือใคร” พระเยซูคริสต์ตอบว่า “คนนั้นคือผู้ที่เราจะเอาอาหารนี้จิ้ม
แล้วยื่นให้” เมื่อพระองค์ทรงเอาอาหารนั้นจิ้มแล้วก็ทรงยื่นให้แก่ยูดาสนบุตรซีโมนอิสคาริโอทเมื่อ
ยูดาสรับประทานอาหารนั้นแล้ว ซาดาน ก็เข้าถึงในใจเขา พระเยซูจึงตรัสกับเขาว่า “ท่านจะทำอะไร
ก็จงทำเร็ว ๆ เถิด” ไม่มีผู้ใดในบรรดาผู้ที่เอนกายร่วมสำหรับเข้าใจว่า เหตุใดพระองค์จึงตรัสกับเขา
เช่นนั้น บางคนคิดว่า เพราะยูดาสถือกล่องเก็บเงินพระองค์จึงตรัสบอกเขาว่า “จงไปซื้อสิ่งที่เรา
ต้องการสำหรับงานเทศกาลนี้” หรือตรัสบอกเขาว่า เขาควรจะให้ทานแก่คนจนบ้างดังนั้นเมื่อยูดาส
รับอาหารชิ้นนั้นแล้วเขาก็ออกไปทันที ขณะนั้นเป็นเวลากลางคืน

3. ความกระตือรือร้น เพียรทนที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดของพระเยซู

- แสดงให้เห็นถึงความรัก และพระเมตตาของพระเจ้า ต้องมีความ
กระตือรือร้นเพียรพยายามในการ ให้คนที่อยู่ใกล้ชิดเรา ได้สัมผัสความรัก
- การยื่นมือไปถึง และความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือให้รอด ทั้งร่างกาย
และจิตวิญญาณ ยื่นมือออกไปแสดงความรักก่อนที่ผู้อื่นจะขอ
- ถิ่นคุณค่า ศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล ทำทุกอย่างเพื่อช่วยรักษาศักดิ์ศรี
คุณค่าของมนุษย์
- การกระตือรือร้นที่จะนำผู้ที่หลงผิด ผิดหวัง ท้อแท้ ผู้ที่ต้องการ
การรักษา
- การให้อภัยและการคืนดีกับพระเจ้า ตนเอง เพื่อนมนุษย์ และสังคม
เพียรพยายามรักษา
- เยียวยา ทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ ทำเพื่อการคืนดีกับพระเจ้า
ตัวเองเพื่อนมนุษย์และสังคม

4. จิตวิญญาณของพระเยซู

- พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์กลางของชีวิต

ศักดิ์สิทธิ์

- ชีวิตเป็นหนึ่งเดียว ไม่แตกแยก ทำนุบำรุงด้วยการเชื่อ นับถือ ในสิ่ง
- มีการเคารพในสิทธิของบุคคล
- การรู้จักสงบ เข้าสมาธิ
- ความสันโดษ
- การเคารพเชื่อฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระเจ้า
- บรรลุถึงสัจธรรมในการดำเนินชีวิต
- มีอิสระ รักเป็น
- สมองมีอิสระในการตัดสินใจเลือก
- ทำความเข้าใจ
- ตัดสิน ถูกผิด ควรทำ หรือไม่ รู้จักประเมิน
- จิตวิญญาณ มีอิสระ ในการ
- ยับยั้งจิตใจ ตัดสินว่าจะทำ
- และลงมือ กระทำ

ในการนี้จะต้องมีวิจารณญาณ และรู้จักรับผิดชอบด้วยอาศัยความเชื่อ

ในความดี

ความไว้วางใจ ในตนเอง

ความรัก ในบุคคลนั้น ซึ่งจะช่วยให้เขาบรรลุความหลุดพ้น

พระเยซูเจ้าพระอาจารย์ที่ทรงพยายามบอกสิ่งที่มีในตัวสานุศิษย์ และชี้แนะให้พัฒนาเสมอพระองค์ทรงเข้าใจถึงความต้องการของศิษย์ของพระองค์ และสอนให้ศิษย์ได้มองเห็นถึงความต้องการนั้นเพื่อจะได้ปฏิบัติจนถึงบรรลุความสำเร็จ ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่

1. ความต้องการให้คนเคารพยกย่อง ประการแรกต้องเคารพในตนเองเคารพในผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ชอบ ค้อยกว่า หรือในตัวศิษย์

พระวรสารนักบุญมัทธิว 9:9-13 ทรงเรียกมัทธิว (มก.2:13-17 ลก.

5:27-32)

ครั้นพระเยซูเสด็จเล็ดตำบลนั้นไป ก็เห็นคนหนึ่งชื่อมัทธิวนั่งอยู่ที่ด่านภาษีจึงตรัสกลับไปหาว่า “จงตามเรามาเถิด” เขาก็ลุกขึ้นตามพระองค์ไป เมื่อพระองค์ประทับเสวยพระกระยาหารอยู่ในเรือน มีคนเก็บภาษีและคนบาปอื่น ๆ หลายคนเข้ามาร่วมสำรับกับพระเยซูและกับพวกสาวกของพระองค์ เมื่อพวกฟาริสีเห็นแล้ว ก็กล่าวแก่สาวกของพระองค์ว่า “ทำไมอาจารย์ของท่านจึงรับประทานอาหารด้วยกันกับคนเก็บภาษีและคนนอกกริตเล่า” เมื่อพระเยซูทรงทราบ

ดังนั้นแล้วตรัสว่า “คนเจ็บต้องการหมอแต่คนสบายไม่ต้องการ ท่านทั้งหลายจงไปเรียนคัมภีร์ข้อนี้ ให้เข้าใจ ที่ว่า เราประสงค์ความเมตตา ไม่ประสงค์เครื่องสัตว์บูชา ด้วยว่าเรามีได้มาเพื่อจะเรียกคนที่เห็นว่าตัวชอบธรรม แต่มาเรียกคนที่พวกท่านว่านอกรีต”

พระเยซูเจ้าทรงเรียกคนเก็บภาษีให้มาเป็นศิษย์ติดตาม เพราะพระองค์ต้องการแสดงให้เขาเห็นว่าถึงแม้ตนเป็นคนจน ชาวประมงธรรมดา พระองค์ทรงเลือก ทรงให้เกียรติเมื่อเคารพในคุณค่า บรรดาศิษย์จะรู้สึกว่าคุณค่าและพยายามที่จะทำดี เพื่อบรรลุเป้าหมาย

2. ความต้องการพื้นฐาน และความรู้สึกปลอดภัย พระองค์ทรงปฏิบัติกับบรรดาคนป่วย ไข้ คนบาป คนที่สังคมรังเกียจ โดยอนุญาตให้เขาเป็นตัวของตัวเอง ยอมรับเขาเช่นคนโรคเรื้อนหญิงโสเภณีที่ถูกหินขว้าง เพราะเป็นกฎของเขา พระองค์ก็ทรงรับคนเหล่านั้น

แต่พระองค์ก็ทรงช่วย ใครไม่เคยทำผิดให้ขวางหญิงคนนั้นเป็นคนแรก.... ไม่มีใคร พระองค์ไม่ทรงขังหญิงนั้น พระองค์ทรงช่วยให้เธอรู้สึกปลอดภัย เมื่อคนเป็นตัวของตัวเองเขารู้สึกปลอดภัย ในการแสดงออกบางครั้งของศิษย์/พระเยซูก็ไม่เคยว่าจนเขาหมดความมั่นใจในตนเอง

พระเยซูทรงตอบสนองความต้องการพื้นฐาน คือ อาหารของมนุษย์

พระวรสารนักบุญมัทธิว 14:17-21 การเลี้ยงคนห้าพันคน

(มก.6:14-44 ลก.9:13-17 ยน.6:11-15)

พวกเขาจึงทูลพระองค์ว่า “ที่นี่พวกข้าพระองค์มีแต่ขนมปังเพียงห้าก้อนกับปลาสองตัวเท่านั้น” พระองค์จึงตรัสกับเขาว่า “เอาอาหารนั้นมาให้เราเถิด” แล้วพระองค์ทรงสั่งให้คนเหล่านั้นนั่งลงที่หญ้า เมื่อทรงรับขนมปังห้าก้อนกับปลาสองตัวนั้นแล้วก็ทรงพระพักตร์ฟ้าสวรรค์ ถวายคำสาธการและหักส่งให้เหล่าสาวก เหล่าสาวกก็ แจกให้คนทั้งปวง เขาได้กินอิ่มทุกคน ส่วนอาหารที่ยังเหลือนั้น เขาเก็บไว้ได้ถึงสิบสองกระบุงเต็มฝ่ายคนที่รับประทานอาหารนั้นมีผู้ชายประมาณห้าพันคน มิได้นับผู้หญิงและเด็ก

3. ความต้องการอยากเป็นคนสำคัญ

พระวรสารนักบุญมาระโก 10:35-45 คำทูลของยากอบและยอห์น

(มธ.20:2028)

ฝ่ายยากอบกับยอห์นบุตรของเศเบดีเข้ามาทูลพระองค์ว่า “พระอาจารย์เจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งสองปรารถนาจะขอให้พระองค์ทรงกระทำตามคำขอของข้าพระองค์” พระองค์จึงตรัสถามเขาว่า “ท่านทั้งสองปรารถนาจะให้เราทำสิ่งใดให้ท่าน” เขาจึงทูลตอบว่า “เมื่อพระองค์จะทรงพระสิริขึ้น ขอให้ข้าพระองค์นั่งที่เบื้องขวาพระหัตถ์คนหนึ่ง เบื้องซ้ายคนหนึ่ง” พระเยซูจึงตรัสแก่เขาว่า “ที่ท่านขอนั้นท่านไม่เข้าใจ ถ้วยซึ่งเราจะดื่มนั้นท่านจะดื่มได้

หรือและบัปติศมานั้นซึ่งเราจะรับท่านจะรับท่านจะรับได้หรือ” เขาทั้งสองทูลตอบว่า “ได้ พระเจ้าข้า” พระเยซูจึงตรัสแก่เขาว่า “ถ้ายซึ่งเราคิมท่านจะคิมเป็นแน่ และบัปติศมาที่เรารับท่านจะรับก็จริง แต่ที่จะนั่งข้างขวาและข้างซ้ายของเรานั้นไม่ใช่พนักงานของเราที่จะจัดให้ แต่พระเจ้าได้ทรงเตรียมไว้สำหรับผู้ใดก็จะให้แก่ผู้นั้น” เมื่อสาวกสิบคนได้ยินแล้วก็มีความขุ่นเคืองยากอบและยอห์น พระเยซูจึงทรงเรียกเขาทั้งหลายมาตรัสว่า “ท่านทั้งหลายรู้ว่าผู้ที่นับว่าเป็นผู้ครองของคนต่างชาติย่อมเป็นเจ้าของเหนือเขา และผู้ใหญ่ทั้งหลายก็ใช้อำนาจบังคับ แต่ในพวกท่านหาเป็นอย่างนั้นไม่ถ้าผู้ใดใครจะได้เป็นใหญ่ในพวกท่าน ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ปรนนิบัติท่านทั้งหลาย และถ้าผู้ใดใครจะเป็นเอกเป็นต้น ผู้นั้นจะต้องเป็นทาสสมัครของคนทั้งปวง เพราะว่าบุตรมนุษย์มิได้มาเพื่อรับการปรนนิบัติ แต่ท่านมาเพื่อจะปรนนิบัติเขา และประทานชีวิตของท่านให้เป็นค่าไถ่คนเป็นอันมาก”

แต่พระองค์ทรงเข้าใจ พระองค์ทรงสอน ผู้ใดอยากเป็นใหญ่ต้องเป็นคนสุดท้าย

พระวรสารนักบุญลูกา 14:7-11 คำสอนสำหรับแขกและเจ้าของบ้าน

ฝ่ายพระองค์เมื่อทรงเห็นคนทั้งหลายที่รับเชิญนั้น ได้เลือกเอาที่นั่งอันมีเกียรติ พระองค์จึงตรัสคำเปรียบแก่เขาว่า “เมื่อผู้ใดเชิญท่านไปในการเลี้ยงสมรส ยอานั่งในที่อันมีเกียรติเถิดเถิดกว่าเขาได้เชิญคนมียศมากกว่าท่านอีก และเจ้าภาพที่ได้เชิญท่านทั้งสองนั้นจะมาพูดกับท่านว่า “สหายเอ๋ย เชิญเลื่อนไปนั่งในที่อันมีเกียรติ” แล้วท่านจะได้เกียรติต่อหน้าคนทั้งหลายที่ร่วมโต๊ะด้วยกันทั้งนั้น เพราะว่าทุกคนที่ได้ยกตัวขึ้นจะต้องถูกเหยียดลง และผู้ที่ถ่อมตัวลงนั้นจะได้รับการยกขึ้น”

พระองค์ทรงสอนให้รู้ว่าการเป็นตนเองสำคัญที่สุด แต่ละคนมีเอกลักษณ์ของตนเองไม่มีใครจะแทนกันได้ ควรพุดชมแต่สิ่งดีของกันและกัน

4. ความต้องการที่รู้สึกว่าคุณสามารถแสดงออกมาได้โดยไม่มีใครจะมาว่ากล่าวซ้ำเติมหรือเยาะเย้ยเมื่อทำผิด

เปโตร ปฏิเสธพระองค์ถึง 3 ครั้ง พระองค์ไม่โกรธแต่ทรงอภัยให้แล้วยังทรงมอบให้เป็นผู้ดูแลศิษย์ต่อๆ ไปของพระองค์

4.1 เปโตร ปฏิเสธพระเยซู

พระวรสารนักบุญมาระโก 14:66-72 เปโตร ปฏิเสธพระเยซู (มธ.26:69-75 ลก.22:56-62 ยน.18:15-18)25-27)

ฝ่ายเปโตร เมื่อยังอยู่ที่ลานบ้านข้างล่าง มีหญิงคนหนึ่งมาในพวกสาวใช้ของท่านมหาปุโรหิตเดินมา เมื่อเห็นเปโตร ผิงไฟอยู่เขาเขม้นดู แล้วพูดว่า “แกได้อยู่กับเยซู

ชาวนาซาเร็ธด้วยเหมือนกัน” แต่เปโตร ปฏิเสธว่า “ที่เจ้าว่านั่นข้าไม่รู้เรื่องและไม่เข้าใจ” เปโตร จึงออกไปที่ประตูบ้าน อีกครั้งหนึ่งสาวใช้คนนั้นได้เห็นเปโตร แล้วบอกกับคนที่ยืนอยู่ที่นั่นว่า “คนนี่แหละเป็นพวกเขา” แต่เปโตรก็ปฏิเสธอีก แล้วอีกสักครู่หนึ่งคนทั้งหลายที่ยืนอยู่ที่นั่นได้ว่าแก่เปโตรว่า “เจ้าเป็นคนหนึ่งในพวกนั้นแน่แล้วด้วยว่าเจ้าเป็นชาวกาลิลี” แต่เปโตร เริ่มสับสนมากใหญ่ ว่า “คนที่ว่านั่นข้าไม่รู้จัก” ในทันใดนั้นไถ่ก็ขึ้นเป็นครั้งที่สอง เปโตร จึงระลึกถึงคำที่พระเยซูตรัสไว้แก่เขาว่า “ก่อนไถ่ขึ้นสองหนท่านจะปฏิเสธเราสามครั้ง” เมื่อเปโตร หวนคิดขึ้นได้ก็ร้องไห้

4.2 ท่านรักเราไหม จงเลี้ยงแกะของเรา

พระวรสารนักบุญยอห์น 21:15-19 จงเลี้ยงแกะของเรา

เมื่อรับประทานอาหารเช้าและพระเยซูตรัสกับซีโมนเปโตร ว่า “ซีโมนบุตรยอห์นเอ๋ย เจ้ารักเรามากกว่าเหล่านี้หรือ” เขาทูลพระองค์ว่า “เป็นความจริงพระเจ้าข้า พระองค์ทรงทราบข้าพระองค์รักพระองค์” พระองค์ตรัสตั้งเขาว่า “จงเลี้ยงลูกแกะของเราเถิด” พระองค์ตรัสกับเขาทั้งสองว่า “ซีโมนบุตรยอห์นเอ๋ย เจ้ารักเราหรือ” เปโตรก็เป็นทุกข์ใจที่พระองค์ ตรัสถามเขาครั้งที่สามว่า “เจ้ารักเราหรือ” เขาจึงทูลพระองค์ว่า “พระเจ้าข้า พระองค์ทรงทราบทุกสิ่ง พระองค์ทรงทราบข้าพระองค์รักพระองค์” พระเยซูตรัสกับเขาว่า “จงเลี้ยงแกะของเราเถิด เราบอกความจริงแก่เจ้าว่า เมื่อเจ้ายังหนุ่มเจ้าคาดเอวของเจ้าเอง และเดินไปไหน ๆ ตามที่เจ้าปรารถนา แต่เมื่อเจ้าแก่แล้วเจ้าจะเหยียดมือของเจ้าออก และคนอื่นจะคาดเอวเจ้า และพาเจ้าไปที่ที่เจ้าไม่ปรารถนาจะไป (ที่พระองค์ตรัสอย่างนั้น เพื่อแสดงว่าเปโตรจะถวายเกียรติแด่พระเจ้าด้วยการตายอย่างไร) ครั้นพระองค์ตรัสอย่างนั้นแล้วจึงตั้งเปโตรว่า “จงตามเรามาเถิด”

5. ความต้องการอยากมีความสุข ความสุขที่ใจสงบมีความสุขเพียงพอ ความสุขนี้เริ่มจากภายใน จิตใจ มีศาสนาเป็นพื้นฐาน จุดสูงสุดขององค์พระเยซูเจ้า พระองค์ทรงทำทุกอย่างตามน้ำพระทัยของพระบิดา เรามาเพื่อทำตามน้ำพระทัยของพระบิดา อาหารของเราคือ การทำตามน้ำพระทัยพระบิดา

พระวรสารนักบุญยอห์น 6:25-27, หน้า 35-40 พระเยซูคืออาหาร

แห่งชีวิต

ครั้นเขาได้พบพระองค์ที่ฝั่งทะเลสาบข้างโน้นแล้ว เขาทั้งหลายทูลพระองค์ว่า “พระอาจารย์เจ้าข้า ท่านมาที่นี่เมื่อไร” พระเยซูตรัสกับเขาว่า “เราบอกความจริงแก่ท่านทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายตามหาเรามิใช่เพราะได้เห็นหมายสำคัญ แต่เพราะได้กินขนมปังอิม อย่า ขวนขวายหาอาหารที่เสื่อมสิ้นไป แต่จงหาอาหารที่ดำรงอยู่คือ” อาหารแห่งชีวิตนิรันดร์ ซึ่งบุตรมนุษย์จะให้แก่ท่าน เพราะพระเจ้าคือพระบิดาได้ทรงประทับตรามอบอำนาจแก่พระบุตรแล้ว” พระเยซูตรัสกับเขาว่า “เราบอกความจริงแก่ท่านทั้งหลายว่า มิใช่โมเสสที่ให้อาหารจากสวรรค์นั้น

แก่ท่านแต่พระบิดาของเราประทานอาหารแท้ซึ่งมาจากสวรรค์ ให้แก่ท่านทั้งหลาย พระเยซูตรัสกับเราว่า “เราเป็นอาหารแห่งชีวิต ผู้ที่มาหาเราจะไม่หิวและผู้ที่วางใจในเรา จะไม่กระหายอีกเลย แต่เราได้บอกท่านทั้งหลายแล้วว่าท่านได้เห็นเราแล้วก็ไม่หิวและผู้ที่วางใจในเรา จะไม่กระหายอีกเลย แต่เราได้บอกท่านทั้งหลายแล้วว่าท่านได้เห็นเราแล้วแต่ก็ไม่เชื่อ สารพัดที่พระบิดาทรงประทานแก่เราจะมาสู่เรา และผู้ที่มาหาเรา เราก็จะไม่ทิ้งเขาเลย เพราะว่าเราได้ลงมาจากสวรรค์มิใช่เพื่อกระทำตามพระประสงค์ของเราเอง แต่เพื่อกระทำตามพระประสงค์ของพระองค์ผู้ทรงใช้เรามา และพระประสงค์ของพระบิดาผู้ทรงใช้เรานั้น ก็คือให้เรารักษาบรรดาผู้ที่พระองค์ได้ทรงมอบไว้กับเรา มิให้หายไปสักคนเดียว แต่ให้ฟื้นขึ้นมาในวันที่สุด เพราะนี่แหละเป็นพระประสงค์ของพระบิดาของเรา ที่จะให้ทุกคนที่เห็นพระบุตร และวางใจในพระบุตร ได้มีชีวิตนิรันดร์

- พระองค์เองทรงเป็นตัวอย่าง พระองค์ทรงใช้เวลาอธิษฐาน เพื่อสนทนากับพระบิดา พระองค์ออกไปในที่เปลี่ยว และภาวนา

พระวรสารนักบุญลูกกา 22:39-46 พระเยซูทรงอธิษฐานในสวน
(มธ.26:36-46 มก.14:32-42)

ฝ่ายพระองค์ เสด็จออกไปยังภูเขามะกอกเทศตามเคย และเหล่าสาวกของพระองค์ก็ตามพระองค์ไป เมื่อมาถึงที่นั่นแล้ว พระองค์ตรัสกับเขาทั้งหลายว่า “จงอธิษฐานเพื่อมิให้เข้าในการทดลอง” แล้วพระองค์ทรงดำเนินไปจากเขาไกลประมาณขว้างหินตก และทรงคุกเข่าลงอธิษฐานว่า “พระบิดาเจ้าข้า ถ้าพระองค์พอพระทัย ขอให้ด้วยนี้เลื่อนพ้นไปจากข้าพระองค์เถิด แต่อย่างไรก็ดีอย่าให้เป็นไปตามใจข้าพระองค์ แต่ให้เป็นไปตามพระทัยของพระองค์เถิด” ทูตสวรรค์องค์หนึ่งมาปรากฏแก่พระองค์ช่วยชูกำลังพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงเป็นทุกข์มากนัก พระองค์ก็ยังปลงพระทัยอธิษฐาน พระเสโทของพระองค์เป็นเหมือนโลหิต ไหลหยดลงถึงดินเป็นเม็ดใหญ่ เมื่อทรงอธิษฐานเสร็จและลุกขึ้นแล้วพระองค์เสด็จมาถึงสาวก พบเขานอนหลับอยู่ด้วยกำลังทุกข์โศก พระองค์จึงตรัสกับเขาว่า “นอนหลับทำไม จงลุกขึ้นอธิษฐานเพื่อท่านจะไม่ต้องถูกการทดลอง”

6. ความต้องการเป็นที่รัก เป็นที่ยอมรับ พระเยซูทรงรู้ว่าพระองค์เป็นที่รักของพระบิดา และเป็นที่ยอมรับ พระบิดาทรงรักเราฉันใดเราก็รักท่านฉันนั้น

พระวรสารนักบุญยอห์น 15:9-11 พระเยซูคือเถาองุ่นแท้

พระบิดาทรงรักเราฉันใด เราก็รักท่านทั้งหลายฉันนั้น จงยึดมั่นอยู่ในความรักของเรา ถ้าท่านทั้งหลายประพฤติตามบัญญัติของเรา ท่านก็จะยึดมั่นอยู่ในความรักของเราเหมือนดังที่เราประพฤติตามพระบัญญัติของพระบิดา และยึดมั่นอยู่ในความรักของพระองค์นี่คือ

สิ่งที่เราได้บอกแก่ท่านทั้งหลายแล้ว เพื่อให้ความยินดีของเราดำรงอยู่ในท่าน และให้ความยินดีของท่านเต็มเปี่ยม

ศิษย์ของพระองค์ทรงรู้สึกถึงความรักของพระองค์ที่มีต่อมนุษย์ และทรงยอมสละชีวิตเพื่อช่วยให้เรารอด ไม่มีใครรักใคร่ที่ยอมตายเพื่อมิตรสหาย ทุกคนที่เป็นศิษย์ของพระองค์ เข้าใจถึงความรักของพระองค์ คนบาปเข้าใจถึงความรัก จึงกลับใจมาเป็นศิษย์ติดตามพระองค์ เช่น มาริอา มักคาเลนา

พระวรสารนักบุญยอห์น 12:1-8 พระเยซูทรงรับการชโลมที่เบธานี (มธ.26:6-13 มก. 14:3-9)

ก่อนปาสกาหกวัน พระเยซูเสด็จมาถึงหมู่บ้านเบธานี ซึ่งเป็นที่อยู่ของลาซารัสผู้ซึ่งพระองค์ทรงให้ฟื้นขึ้นจากตาย ที่นั่นเขาจัดงานเลี้ยงพระองค์ มารธาปรนนิบัติอยู่ และลาซารัสก็เป็นคนหนึ่งที่ได้รับประทานอาหารกับพระองค์ มารีย์เอาน้ำมันหอมมารดาบริสุทธิ์หนักประมาณครึ่งกิโลกรัม ซึ่งมีราคาแพงมากมาชโลมพระบาทพระเยซู และเอาผมของเธอเช็ดพระบาทพระองค์ เรือนก็หอมฟุ้งไปด้วยกลิ่นน้ำมันนั้น แต่สาวกคนหนึ่งของพระองค์ ชื่อยูดาสอิสคาริโอท (คือคนที่จะขายพระองค์ไว้) พูดว่า “เหตุใดจึงไม่ขายน้ำมันนั้นเป็นเงินสักสามร้อยเดนาริอัน แล้วแจกให้แก่คนจน” เขาพูดอย่างนั้นมิใช่เพราะเขาเอาใจใส่คนจน แต่เพราะเขาเป็นหัวขโมย คือเขาได้ถือกล่องเก็บเงินและได้ยักยอกเงินที่ใส่ไว้ในนั้นไป พระเยซูตรัสว่า “ช่างเขาเถิด ให้เขาเก็บน้ำมันนี้ไว้จนถึงวันฝังศพของเราเพราะว่ามีคนจนอยู่กับท่านเสมอ แต่เราจะไม่อยู่กับท่านเสมอ”

พระวรสารนักบุญยอห์น 19:25-27 การตรึงที่กางเขน

พวกทหารได้กระทำการนี้ ผู้ที่ยืนอยู่ข้างการเขนของพระเยซูนั้นมี มารดาของพระองค์กับน้ำสาวของพระองค์ มารีย์ภรรยาของเคลโอปีส และมารีย์ชาวมักคาเลนา เมื่อพระเยซูทอดพระเนตรเห็นมารดาของพระองค์ และสาวกคนที่พระองค์ทรงรักยืนอยู่ใกล้พระองค์จึงตรัสกับมารดาของพระองค์ว่า “หญิงเอ๋ย จงดูแลบุตรของท่านเถิด” แล้วพระองค์ตรัสกับสาวกคนนั้นว่า “จงดูแลมารดาของท่านเถิด” ตั้งแต่นั้นมาสาวกคนนั้นก็รับมารดาของพระองค์มาอยู่ในบ้านของตน

จิตวิญญานครูนักบุญ มาริอา ยูเฟรเซีย แพลเลอดีเออร์ (คณะภคินี ศรีชุมพาวาล, 2545, หน้า 10-11)

นักบุญ มาริอา ยูเฟรเซีย แพลเลอดีเออร์ เป็นผู้สถาปนาคณะภคินีศรีชุมพาวาล ท่านเป็นทั้งแม่ และครูที่สอน และให้แบบอย่างแก่บรรดาลูก ๆ ที่เป็นสมาชิกของคณะ ท่านสอนทั้งสองในด้านจิตวิญญานและการปฏิบัติ ดูแล ช่วยเหลือ แก่ตัวบุคคล ท่านเชื่อว่า บุคคล

เดียวมีค่ามากกว่าโลกทั้งโลก คำว่า “บุคคล” สำหรับท่าน หมายถึง คนทั้งครบ คือทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ “ท่านเป็นนักบุญผู้กระทำความดีต่อทุกคน”

สตรีท่านนี้ เป็นผู้มีความรักอันร้อนรนต่อพระเป็นเจ้า และต่อเพื่อนมนุษย์ความรักนี้เอง เป็นพลังผลักดันท่านอย่างเต็มที่ และทำให้ท่านสามารถยืนหยัดอยู่ได้ แม้ยามเผชิญกับประสบการณ์อันเจ็บปวดรวดร้าวที่สุดของชีวิต ท่านเป็นสตรีที่กล้าหาญตามแบบอย่างในพระคัมภีร์ ท่านเป็นผู้ฟังฉะฉาน ซึ่งได้สัมผัสกับตัวตนของตนเอง และของบุคคลอื่นในองค์พระเป็นเจ้า

สตรีท่านนี้เป็นผู้มีใจเมตตาต่อบรรดาผู้มีบาดแผล และเจ็บปวดในด้านจิตใจความเมตตาที่เองที่ทำให้ท่านมีใจร้อนรน และเป็นผู้ริเริ่มอย่างชาญฉลาดที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งเปี่ยมไปด้วยความเข้าใจแม้ว่าในเวลานั้น การให้ความช่วยเหลือผู้คนเหล่านั้นถูกมองว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม และน่าละอายแต่สตรีท่านนี้เชื่อว่า การได้สัมผัสกับความรัก ก็คือจุดเริ่มต้นแห่งความรอด การสามารถรักตอบได้ก็คือ ความรอด

สตรีท่านนี้ทำให้โลกประหลาดใจต่อแนวความคิดแบบใหม่ อัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์และความเป็นผู้นำ เป็นครู ความศักดิ์สิทธิ์อย่างพิเศษ และความรู้เชิงปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ความรักอันเข้มแข็ง และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว แต่อ่อนโยน และการมีวินัยในตนเอง ความสุขุมรอบคอบ ความสุภาพถ่อมตนอย่างแท้จริง ความเป็นคริสตชนที่แท้จริงของท่าน รวมทั้งความสำเร็จอันน่าภาคภูมิใจ ท่านเป็นทั้งแม่ และครูของบรรดาซิสเตอร์คณะศรีหุมพาทาล

นักบุญมารีอา ยูเฟรเซีย ได้ให้แนวทางเป็นพิเศษแก่ชีวิตฝ่ายจิตต่อคณะของเรา ท่านได้เอาแบบอย่างของพระศรีหุมพาทาลมาเป็นรูปแบบงานบริการรับใช้ คือ แสวงหาผู้ที่หายไป นำผู้ที่หลงทางให้กลับคืนมาเยียวยาผู้บาดเจ็บ ดูแลผู้อ่อนแอให้เข้มแข็ง ฝ่าระวางฝูงแกะนั้นตลอดเวลา ข้าพเจ้ายกคำปราศรัยของท่านมาตอนหนึ่งดังนี้

“พระศรีหุมพาทาลผู้เป็นบ่อเกิดแห่งความศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้ที่ลูกจะต้องพยายามเลียนแบบในชีวิตของลูก สิ่งต่าง ๆ ที่ลูกกระทำจะไม่มีประโยชน์อันใดเลย และลูกจะไม่มีจิตตารมณ์ในกระแสเรียกอย่างแท้จริงจนกว่าลูกจะได้รับการหล่อหลอมให้มีชีวิต มีความคิด ความรู้สึก และความรักขององค์พระศรีหุมพาทาลผู้ซึ่งลูกจะต้องเป็นพระฉายาของพระองค์ที่ยังคงมีชีวิตอยู่ท่ามกลางผู้ที่ลูกรับใช้”

ตลอดชีวิตของท่าน ท่านได้ทำตามที่ท่านสอน ได้เลียนแบบความรักของพระเยซู ความอาทรเมตตา กระตือรือร้น และจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์

นักบุญ มารีอา ยูเฟรเซีย มีหัวใจที่เป็นนานาชาติที่แท้จริง ครั้นหนึ่ง ท่านกล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นชาวฝรั่งเศสอีกต่อไป ข้าพเจ้าเป็นชาวอังกฤษ ชาวอิตาลี ชาวเยอรมัน ชาวสเปน ชาวแอฟริกัน ชาวอเมริกัน ชาวอินเดีย (ชาวไทย) ข้าพเจ้าเป็นของทุกชาติที่ซึ่งมีวิญญาณ จะต้องช่วยให้รอด” ดวงใจที่เปี่ยมด้วยความรัก ความเมตตาของท่านนั้น ได้ให้กำลังใจแก่ทุกคนและ โอบกอดโลกไว้ ท่านมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความทุกข์ทรมานของดวงใจมนุษย์ ท่านเกิดมาเป็น ครุฑนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักบริหารที่มีพรสวรรค์ชั้นเลิศท่านมีวิธีการสอนที่ล้ำหน้า สำหรับยุคสมัยของท่าน ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างถึงความเฉลียวฉลาดของท่าน ในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่เปราะบาง และในคำแนะนำที่ท่านให้แก่ ลูก ๆ ของท่าน ในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม และปัจจัยพื้นฐานของบุคคลที่พวกเขาจะใช้ท่าน ได้บอกลูก ๆ ของท่านว่า “ลูกจงอย่าเลี้ยงเด็กชาวเยอรมันด้วยอาหารของชาวสเปน หรือเลี้ยงเด็ก ชาวอิตาลีด้วยอาหารของชาวฝรั่งเศส” ท่านสามารถปรับความต้องการพื้นฐานของบุคคลได้ อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกับทางด้านจิตฝ้ายจิตด้วย

ความหมายของพันธกิจที่ท่านนักบุญ มารีอา ยูเฟรเซียสอนเป็น ความรักในการกระทำ “บุคคลเดียวมีค่ามากกว่าโลกทั้งโลก”

ผู้รู้จักท่านนักบุญ มารีอา ยูเฟรเซีย มักจะกล่าวว่า “ท่านเป็นครูที่ พร้อมด้วยวิญญาณของครูและมีจิตวิทยาในการสอน” คุณลักษณะของท่านคือ

1. ท่านเป็นผู้ที่มีความสุขุม
2. ท่านเป็นผู้ที่มีความอดทน
3. ท่านเป็นผู้ที่ไม่เคยพูดถึงความทุกข์ทรมานส่วนตัว
4. ท่านเป็นผู้ที่ไม่เคยพูดถึงความเจ็บปวดที่ผู้อื่นทำกับท่าน
5. ท่านเป็นผู้ที่ให้อภัยต่อผู้ที่ทำให้ท่านเจ็บปวด เสียใจ แต่กลับ มีใจเมตตาเป็นพิเศษต่อบุคคลเหล่านั้น

6. ท่านเป็นผู้ที่มีคำพูดที่เต็มเปี่ยมด้วยความรัก
7. ท่านเป็นผู้ที่เก็บความทุกข์ยาก เจ็บปวดไว้สำหรับตนเอง
8. ท่านเป็นผู้ที่ไม่เก็บเอาความเคียดแค้นแค้นต่อผู้อื่น
9. ท่านเป็นผู้ที่ให้ความเชื่อมั่น ไว้ใจ ในบรรดาซิสเตอร์ และ ผู้ร่วมงาน

10. ท่านเป็นผู้ที่เชื่อในส่วนดีของผู้อื่น และมอบหน้าที่ รับผิดชอบต่างๆ ให้นักบุญ มารีอา ยูเฟรเซีย เป็นนักอบรม ในช่วงแรกแห่งชีวิตท่านได้สะสมทรัพย์

แห่งปัญญา จิตวิทยา สังคมวิทยา สำหรับท่าน “ความรอด และความสำเร็จ ของบุคคล” คือความรอด และความสำเร็จของบุคคลทั้งครบ คือ ทั้งกาย และจิตวิญญาณ

หลักการในการสอนของท่านมาจากเทววิทยาแห่งความรัก และ จุดสำคัญในปรัชญาของการรับใช้ ให้บริการ ซึ่งมีดังนี้คือ

1. พระเป็นเจ้าทรงรักทุกคน ความสุขของเราต้องรักกันและกัน และรักพระเจ้า เราทุกคนเป็นบุตรพระเจ้า มีศักดิ์ศรี มีเอกลักษณ์ เป็นของตัวเอง แต่ละคนมีความดีอยู่ในตัวเอง

2. การมองโลกในแง่ดีและตามความเป็นจริง อันเน้นพื้นฐาน คำสอนของท่าน “จงมองสิ่งดีและมองคุณค่าด้านบวกของแต่ละบุคคล จงเน้นความคิดทั้งในส่วนตัว และในที่สาธารณะ ส่งเสริมภาพพจน์ทุกครั้งที่เราทำได้” (คณะภคินีศรีชุมพาวาส, 2545, หน้า 34)

3. แต่ละบุคคลมีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลง เด็บโต กลับใจ แต่ต้องใช้เวลา มีกระบวนการที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป

4. ทศนคติ และความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ ควรรู้ถึงวิธีการที่จะกระตุ้นเขาความเชื่อมั่นในตัวเขา “จงให้อุดมการณ์สูงส่งแก่เขา และให้ความเชื่อมั่นถึงความสำเร็จแก่เขา ซึ่งเขาสามารถจะทำได้สำเร็จ แต่ขอให้ความคาดหวังของลูกอยู่กับความเป็นจริง จงตระหนักและเห็นใจในความอ่อนแอของเขา และปฏิบัติตามสัญญาสัตยาณของเขา” (คณะภคินีศรีชุมพาวาส, 2545, หน้า 35)

ท่านสอนให้เข้าใจว่าบางคนเป็นการยากมากที่จะมองเห็นลักษณะในการพัฒนาตน และเข้าถึงเขา จงยอมรับเขา เชื่อมั่น และไว้ใจเขาว่าเขาจะพัฒนาได้ จะช่วยให้เกิดผลคืออย่างคาดไม่ถึง “อย่างไรก็ตาม จะเป็นการดีถ้าลูกจะเป็นฝ่ายรับความเจ็บปวดเพราะความสงสัย และการตัดสินใจเร็วเกินไปของลูก” (คณะภคินีศรีชุมพาวาส, 2545, หน้า 35)

1. ท่านสอนไม่ให้พูดถึงอดีตที่ผิดพลาดของศิษย์ แต่ให้พยายามสร้างสรรค์ปัจจุบัน และอนาคตสิ่งสำคัญให้น่าศิษย์สัมผัสความดีในตัวเอง

2. ที่สุดทุกคนต้องรับผิดชอบในการเปลี่ยนแปลงชีวิต และการกระทำของตนเอง ต้องสอนให้รู้จักพัฒนาและใช้อำนาจใจ อิสระให้ลูกต้อง นำศิษย์ให้มีความรู้จักรับผิดชอบ ซึ่งจะเรียกร้องให้ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น

3. ท่านสอนให้สอนลูกศิษย์ให้บำรุงเลี้ยงจิตใจด้วยศาสนา ไม่ว่าจะศาสนาใดที่แต่ละคนนับถือ ให้มีพื้นฐานตั้งมั่นบนความเป็นจริง “จงแสดงให้เขาเห็นถึงความงดงามของคุณธรรม แล้วความชั่วจะเป็นสิ่งน่าขยะแขยงโดยไม่จำเป็นต้องบรรยายถึงมัน” (คณะภคินีศรี ชุมพาวาส, 2545, หน้า 36)

4. ควรหลีกเลี่ยงการปฏิบัติต่อทุกคนเหมือนกันหมด เพราะแต่ละคนมีวิธีตอบสนองแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ก็ยังต้องคิดถึงส่วนรวม ความดีของกลุ่ม และความดีของแต่ละบุคคล และนำไปปฏิบัติให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียว ช่วยเหลือกัน

5. ผู้เป็นครูต้องรู้จักอุทิศตน มีความเอื้ออาทร และมั่นคง รู้ถึงขอบเขตจำกัดของศิษย์ และคาดหวังตามความเหมาะสมของศิษย์แต่ละคน และพยายามกระตุ้นเขาให้ก้าวให้ถึงอุดมการณ์สูงสุดของเขา “จงเลียนแบบนกอินทรีย์ เมื่อมันสอนลูกน้อยให้รู้จักค่อย ๆ บินจนสามารถทะยานสู่ท้องฟ้าอันกว้างใหญ่ไพศาลได้” (คณะภคินีศรีชุมพาบาล, 2545, หน้า 36-37)

6. ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีในการปกครอง และเป็นครูที่เอื้ออาทรตามอย่างพระเยซูของคัมภีร์พระคริสตธรรมคัมภีร์ การเป็นแบบอย่างที่ดีและเสมอต้นเสมอปลาย

3.3.3 ในทัศนะของพุทธศาสนา คนที่สมบูรณ์แบบที่สุด ได้แก่ พระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้บรรลุภูมิธรรมขั้นสูงทางศาสนา แต่สำหรับปุถุชนหรือคนธรรมดาทั่วไป คนสมบูรณ์แบบหมายถึงผู้ที่รักษาศีล 5 และมีธรรมของสัตบุรุษ หรือที่เรียกว่า สัปปริสสธรรม 7 ประการ ได้แก่ (พระเทพเวที, 2532)

3.3.3.1 รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้ถึงหลักการ กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน และหน้าที่ของตนซึ่งจะเป็นเหตุให้ผู้บริหารสามารถดำเนินงานได้สำเร็จ หลักข้อนี้สอนให้ผู้บริหารรู้จักคิด พิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่หลงเชื่อสิ่งใดง่าย ๆ

3.3.3.2 รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ หลักข้อนี้สืบเนื่องมาจากการรู้เหตุ ซึ่งหมายความว่า เมื่อตนเองได้รับผลอย่างไรแล้ว ต้องรู้ว่าผลนั้นมาจากเหตุข้อใด เช่น ผู้บริหารที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงาน ก็ต้องตระหนักว่าผลข้อนี้มาจากสาเหตุอะไร แล้วจึงค่อยๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น

3.3.3.3 รู้จักตน คือ รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรมของตนตามความเป็นจริง เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติได้เหมาะสมและให้เกิดผลดี เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์มักจะคิดเข้าข้างตนเอง ความคิดเช่นนี้ทำให้คนเราไม่ค่อยยอมรับสภาพความเป็นจริงของตนเอง และไม่ยอมปรับปรุงตนเอง เช่น ผู้บริหารที่ขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารงาน หากไม่สนใจจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพราะทะนงตนว่าเก่งแล้ว ก็อาจสร้างปัญหาในการปฏิบัติงานได้

3.3.3.4 รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการทำกิจการต่างๆ เช่น รู้จักประมาณในการวางตน ในการพูด ฯลฯ ผู้บริหารที่ยึดหลักธรรมข้อนี้จะสามารถพิจารณา

ความต้องการของตนเองให้อยู่ในขอบเขตของความพอดีคือไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ตลอดจนให้มีสติ ให้อึดหลักสายกลาง ไม่ทำสิ่งใดสุดโต่งเกินไป หรือหย่อนยานปล่อยปละละเลย จนเกินไป เช่น ผู้บริหารที่พูดมากเกินไป ตั้งงานซ้ำแล้วซ้ำอีก ก็อาจทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเบื่อหน่าย หรือตรงกันข้าม ถ้าไม่พูดเลย ผู้ใต้บังคับบัญชาก็อาจเกิดความคับข้องใจในการทำงาน เวลามีปัญหา ก็ไม่กล้าไปปรึกษา เป็นต้น

3.3.3.5 รู้จักกาล หมายถึง การเป็นผู้รู้เวลาสำหรับประกอบกิจการงาน ทั้งปวง เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร ควรจัดการกับการใช้เวลาในวันหนึ่งๆ อย่างไร ผู้บริหารที่ รู้จักกาลจะรู้เวลาทำงาน รู้เวลาพักผ่อน รวมทั้งรู้จักคุณค่าของเวลาและการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ต่อการปฏิบัติงาน ไม่ใช่เวลาของราชการไปทำประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น

3.3.3.6 รู้จักชุมชน หมายถึง การเป็นผู้รู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรรู้ ควรปฏิบัติอื่นๆ ต่อชุมชนนั้นๆ ผู้บริหารที่ เข้าใจธรรมชาตินี้จะรู้จักสังเกตสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาหรือ ผู้บริหาร เขตพื้นที่การศึกษา ได้รับคำสั่งให้ย้ายไปโรงเรียนหรือเขตพื้นที่ซึ่งตนไม่เคยรู้จักมาก่อน ก็จะต้อง หาทางหรือพยายามไปทำความรู้จักกับบุคคลสำคัญในชุมชนและเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนนั้น อาทิ การใช้ภาษาพื้นเมือง มารยาทของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น

3.3.3.7 รู้จักบุคคล คือ รู้ว่าคนเรามีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องสติปัญญา ความรู้ความสามารถ นิสัยใจคอ คุณธรรมจริยธรรม จะได้ปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหาร ที่เข้าใจธรรมชาตินี้ ต้องพยายามทำความรู้จักผู้ใต้บังคับบัญชาให้มากที่สุด เช่น ถ้ารู้ถึง ความสามารถหรือความถนัด ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการใช้งานให้ตรงกับความสามารถหรือความ ถนัดที่บุคคลนั้นมีอยู่ ถ้ารู้ถึงอุปนิสัยใจคอ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ โดยเฉพาะ ถ้ารู้ถึงคุณธรรมจริยธรรมก็จะเป็นประโยชน์ต่อการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ เพราะหากเป็น บุคคลที่เคยมีประวัติไม่ซื่อสัตย์หรือพิจารณาแล้วยังไม่น่าไว้วางใจ ก็ไม่ควรมอบงานหรือให้ รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549, หน้า 100-102)

แม่บทของจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา

หลักธรรมสำคัญอันเป็นเสมือนหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในโอวาท ปาฏิโมกข์คือ “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” ซึ่ง แสดงให้เห็นถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการกระทำที่แสดงออก ทางกายคือ กายกรรม ทางวาจาคือวจีกรรม และทางใจคือมโนกรรม โดยอยู่บนพื้นฐานของเจตนาที่บริสุทธิ์อัน เกิดจากกุศลมูล ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ และความไม่หลง

แม่บทของจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา แบ่งได้เป็น 3 ระดับ (พระวันชัย ธนวิ
โส, 2547) ดังนี้

1. จริยธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นหลักการและหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข
ทางกาย ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตามเบญจศีลและเบญจธรรมควบคู่กัน

2. จริยธรรมขั้นกลาง เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขทางกายและใจ
เพื่อให้เกิดความละเอียดประณีตยิ่งขึ้นกว่าจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะต้องพัฒนาขึ้นไป จริยธรรม
ในขั้นนี้ คือ กุศลธรรมบด แปลว่า ทางแห่งกุศล ทางแห่งความฉลาด เป็นการชำระตัวให้บริสุทธิ์

3. จริยธรรมขั้นสูง เป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความสงบสุขขั้นสูงสุด คือ
นิพพาน โดยแนวทางแห่งมรรค

หลักธรรมสำหรับการควบคุมตนเอง

คำว่า การควบคุมตนเอง (Self control) ในที่นี้ หมายถึงการควบคุมจิตใจของ
ตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในการเป็นผู้บริหารทางการศึกษา เนื่องจากภาระหน้าที่ของ
ผู้บริหารทำให้ต้องเกี่ยวข้องกับคนหมู่มากทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไป และยังคง
คุณแลรับผิชอบงานทุกด้านให้ดำเนิน ไปด้วยความเรียบร้อย บางครั้งอาจมีปัญหามากมาย เรื่องเข้ามา
พร้อมกันให้ผู้บริหารต้องตัดสินใจซึ่งทำให้เกิดความเครียดได้ ผู้บริหารจึงต้องรู้จักควบคุมตนเอง
โดยการยึดหลักธรรมต่อไปนี้

1. หลักหิริโอตตัปปะ “หิริ” หมายถึง ความละอายต่อบาปและความชั่วทั้งปวง
ส่วน “โอตตัปปะ” หมายถึงความเกรงกลัวต่อบาปและความชั่วทั้งปวง ผู้บริหารที่มีธรรมคุณนี้อยู่ใน
จิตใจจะไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมคุณนี้จึงเป็นธรรมที่ช่วยให้
โลกมีความระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย ดังนั้น จึงเรียกธรรมคุณนี้ว่า
ธรรมคุณคุ้มครองโลก

2. หลักขันติโสรัจจะ “ขันติ” คือ ความทนได้เมื่อถูกกระทบด้วยสิ่งที่ไม่พึง
ปรารถนา เป็นลักษณะของกายและใจที่พร้อมจะเผชิญกับเหตุการณ์ที่จะต้องกระทำหรือจะต้อง
เกิดขึ้นในทุกรูปแบบ ผู้บริหารที่ยึดหลักขันติจะแสดงออกใน 4 ลักษณะ ได้แก่

2.1 ออดทนต่อความลำบากตรากตรำ เช่น ไม่แสดงอาการย่อท้อในขณะ
ปฏิบัติงาน

2.2 ออดทนต่อความทุกข์ เช่น ไม่แสดงความกระวนกระวาย วิตกกังวล
หรืออาการทुरน ทูรายจนเกินเหตุ รู้จักระงับสติอารมณ์เมื่อเผชิญปัญหา

2.3 ออดทนต่อความเจ็บใจ เช่น เมื่อถูกต่อว่าให้ขุ่นเคืองใจ หรือถูกคน
นิทาว่าร้าย หรือถูกดูหมิ่น ก็อดกลั้น ทนเก็บไว้ในใจได้

2.4 อุดหนุนต่ออำนาจกิเลส เช่น รู้จักระงับความอยากได้ อยากมี อยากเป็น

“โสรจจะ” คือ ความสงบเสงี่ยม เจียมใจเจียมกาย มีอชยาซึ่งดงาม หมายความว่าเมื่อสามารถอดทนด้วยขันติแล้วก็พยายามสงบจิตใจ ไม่เก็บเอาความอยากนั้นๆ มาใส่ใจไว้อีก ทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจาสงบเสงี่ยมเรียบร้อยเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

หลักธรรมทั้งสองข้อนี้ต้องเกิดคู่กันเสมอ คนที่มีขันติแต่ขาดโสรจจะก็ถือว่ายังไม่เกิดการควบคุมตนเอง ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารที่ไม่พอใจการทำงานของลูกน้องที่ทำให้การงานเสียหาย แม้จะไม่ตำหนิลูกน้องคนนั้นต่อหน้าคนอื่นแต่ก็แสดงอาการขุ่นเคืองจนเห็นได้ชัด

ธรรมทั้งสองประการนี้เรียกว่า ธรรมที่ทำให้งาม ผู้บริหารที่ยึดหลักธรรมคู่นี้จึงแลดูงามทั้งกาย วาจา และ จิตใจ เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่งดงาม น่าเคารพนับถือ

3. หลักสติสัมปชัญญะ “สติ” คือการมีความตั้งใจหรือมีจิตใจจดจ่ออยู่กับกิจที่เจตนาทำอยู่ โดยไม่เผลอไปคิดฟุ้งซ่าน ส่วน “สัมปชัญญะ” คือความรู้ตัวว่ากำลังทำ กำลังพูดหรือกำลังคิดสิ่งใด เป็นอาการของจิตที่รู้จักแยกแยะในสิ่งที่ตนเองทำหรือพูด

สติสัมปชัญญะเป็นธรรมะคู่กัน ที่เรียกว่า โลกपालธรรม (ธรรมคุ้มครองโลก) หรือ พหุประการธรรม (ธรรมมีอุปการะมาก) เพราะเป็นธรรมที่คอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง คอยควบคุมอารมณ์ของบุคคลให้รู้จักยั้งคิด ไม่ให้วู่วาม ผู้บริหารที่มีธรรมทั้งสองประการนี้อยู่เสมอย่อมทำงานใดๆ ไม่ผิดพลาด มีเหตุผล ไม่ทำอะไรตามใจชอบ และไม่ตกเป็นทาสอารมณ์

หลักธรรมสำหรับสร้างมนุษยสัมพันธ์

ผู้บริหารที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เช่น ใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานและมีความสามารถในการเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ย่อมจะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้โดยไม่ยากนัก แต่เนื่องจากผู้บริหารต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ร่วมงานและผู้ได้บังคับบัญชา รวมทั้งต้องประสานกิจการต่างๆ กับบุคคลภายนอกอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น จึงต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย หลักธรรมที่สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ได้แก่

1. สังคหวัตถุธรรม สังคหวัตถุ แปลว่า หลักการสงเคราะห์ หรือหลักสังคมาสงเคราะห์ หมายความว่า เมื่อนมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นสังคม คนในสังคมนั้นต้องรู้จักสงเคราะห์อนุเคราะห์กันตามฐานะซึ่งจะทำให้ทุกคนในสังคมนั้นมีความรักใคร่ปรองดองกัน ผู้บริหารที่ยึดหลักธรรมข้อนี้จะสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของและประสานบุคคลภายในองค์กรไว้ให้สามัคคีกัน

สังคหวัตถุธรรมมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ
สมานัตตา

1.1 ทาน แปลว่า การให้โดยไม่คิดเอากลับคืนและให้แก่ผู้รับเป็นการ
ส่วนตัว แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจที่งดงาม มีความเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี รวมทั้งการให้ความรู้
และคำแนะนำสั่งสอนที่เรียกว่า ธรรมทาน ซึ่งทางพุทธศาสนาถือว่า เป็นการให้ที่เลิศกว่าการให้ทั้ง
ปวง เนื่องจากเป็นการให้เพื่อให้มนุษย์มีปัญญาจรรีบผิชอบชั่วดี หมั่นสร้างแต่หนทางดี และทำ
จิตใจให้สะอาด (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526)

1.2 ปิยวาจา แปลว่า วาจาอันเป็นที่รัก วาจาที่อ่อนหวาน เป็นคำจริง คำที่
เป็นประโยชน์ พูดแล้วทำให้ผู้ฟังสบายใจ ซาบซึ้งใจ สมานสามัคคี และพยายามหลีกเลี่ยงการ
พูดเท็จ เช่น พูดจาต่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเจื้อยแจ้ว เป็นต้น

1.3 อตถจริยา ได้แก่ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
ชวนช่วยช่วยเหลือกิจการงานทั้งปวง บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ กระทำแต่ในสิ่งที่ดีงาม

1.4 สมานัตตา ได้แก่ การทำตนเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว
ไม่เห่อในยศศักดิ์ วางตัวเหมาะสมกับฐานะ เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม

2. พรหมวิหารธรรม แปลว่า ธรรมของผู้ใหญ่ หรือธรรมของผู้เป็นใหญ่
มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่

2.1 เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาให้คนอื่นเป็นสุข ไม่คิดอยาก
ให้ใครเป็นทุกข์ ไม่คิดอยากเบียดเบียนใคร เป็นความรู้สึกหวังดี ปรารถนาดี เห็นอกเห็นใจ

2.2 กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ มีเจตนา
บริสุทธิ์ที่จะช่วยเหลือโดยไม่หวังผลใดๆ

2.3 มุทิตา หมายถึง ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่มีจิตอิจฉาริษยา
ผู้อื่น

2.4 อุเบกขา หมายถึง การวางเฉย วางใจเป็นกลางไม่ดีใจหรือเสียใจเมื่อ
ผู้อื่นถึงคราววิบัติ มีจิตใจเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

หลักธรรมสำหรับการปกครอง

ผู้บริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันนี้ นอกจากจะต้องยึดหลักธรรมมาภิบาลเป็นหลัก
ในการปกครองแล้ว ยังต้องยึดหลักธรรมในการบริหารจัดการองค์กรด้วย ซึ่งได้แก่

1. ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของพระราชา 10 ประการ นักบริหารและ
นักปกครองบ้านเมืองสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมได้ ได้แก่

1.1 ทาน คือ การให้ การสละทรัพย์สินสิ่งของ การบำรุงเลี้ยง การช่วยเหลือ

1.2 คีต คือ ความประพฤติตนเรียบร้อย สํารวมกายวาจา ประกอบการงานที่สุจริตทั้งปวง

1.3 บริจาค คือ การเสียดสละความสุขความสบายของตน เพื่อประโยชน์สุขของผู้ที่อยู่ในความปกครองดูแล

1.4 อาชวาะ คือ ความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียงหรือมีอคติต่อผู้ที่อยู่ในความปกครอง

1.5 มัททวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยน มีอัธยาศัยงดงาม ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ถือตน ท่วงทีกริยาอาการสุภาพนุ่มนวล นำయాเกรง

1.6 ตบะ คือ การระงับยับยั้งมิให้กิเลสเข้าครอบงำ ไม่หมกมุ่นในความสุขความสำราญ มีความเป็นอยู่อย่างธรรมดา

1.7 อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ไม่ลุแก่อำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้กระทำการต่างๆ ผิดพลาด เสียศีลธรรม มีเมตตาประจําใจ

1.8 อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน ไม่บีบบังคับกดขี่ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่ลงโทษผู้ใดด้วยความอาฆาตเกลียดชัง

1.9 ชันติ คือ ความอดทน ความคงสภาพให้สามารถต่อสู้กับอุปสรรคได้โดยไม่ท้อถอย

1.10 อวิโรธนะ คือ ความไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ไม่หวั่นไหวต่อลาภสักการะใดๆ ยึดมั่นในธรรม ตลอดจนไม่ประพฤติให้คลาดเคลื่อนไปจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

2. จักรวรรดิวัตร คือ หลักธรรมที่พระมหากษัตริย์และข้าราชการของพระองค์ใช้ในการดำเนินนโยบายทางการบริหารบ้านเมือง มีหลักปฏิบัติ 12 ประการ ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้ตรงตามลักษณะงานและบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบได้ทุกข้อ คือ

2.1 การอบรมผู้ปกครองให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

2.2 การผูกสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ

2.3 การให้รางวัลอันสมควรแก่ผู้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2.4 การเกื้อกูลผู้ทรงศีล เครื่องพรต และไทยธรรม และอนุเคราะห์คหบดีด้วยความช่วยเหลือให้สิ่งจำเป็นสำหรับอาชีพ

2.5 การอนุเคราะห์ให้เลี้ยงชีพได้ตามควรแก่อัตภาพ

2.6 การให้ความอุปการะแก่ผู้ทรงศีลที่ประพฤติชอบ

2.7 การห้ามเบียดเบียนสัตว์

2.8 การชักนำให้บุคคลทั้งหลายตั้งอยู่ในธรรม ขจัดการทำบาปทำกรรม และความไม่เป็นธรรม

2.9 การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่ยึดมั่นไม่พอเลี้ยงชีพ

2.10 การเข้าหาผู้ทรงศีลในโอกาสอันควรเพื่อศึกษาถึงบุญบาป

2.11 การตั้งวิริยจิตไม่ให้เกิดกรรมราคาคุณค่า

2.12 การระงับความโลภ ห้ามนิจใจไม่ให้ปรารถนาลาภที่ไม่ควรได้

3. ราชวดีธรรม คือ ธรรมที่เป็นหลักในการปฏิบัติราชการ ซึ่งมีสาระสรุปได้เป็น 3 หลักใหญ่ รวม 49 ข้อปฏิบัติ หลักใหญ่ 3 ประการ ได้แก่

3.1 หลักธรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระราชาโดยตรง

3.2 หลักธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมตนเอง

3.3 หลักธรรมที่เกี่ยวกับการทำงาน

4. อดติ 4 คือ ความลำเอียงจากเหตุ 4 ประการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารไม่ควรมี อยู่ในตนเอง ได้แก่

4.1 ฉันทาคติ คือ การลำเอียงเพราะชอบพอกัน

4.2 โทสาคติ คือ การลำเอียงเพราะความโกรธเกลียดชัง

4.3 โมหาคติ คือ การลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะความเขลา

4.4) ภยาคติ คือ การลำเอียงเพราะความกลัว (สำนักงานเลขาธิการ

คุรุสภา, 2549, หน้า 100-106)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2549 : 42-55) ทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับคุณธรรมของครูไว้ว่า ครู ควรมีพรหมวิหารธรรม และทรงแสดงเรื่องของพรหมวิหารธรรม ไว้ดังนี้

ยอดของพรหมวิหารธรรม

อุเบกขา เป็นยอดของพรหมวิหารธรรม เมตตา กรุณา เป็นฐาน มุทิตา เป็นตัวการจะสร้างยอดโดยไม่สร้างฐาน ไม่สร้างตัว นั่นก็ทำกันได้ แต่ยอดจะวางอยู่ต่ำเดียว ไม่มั่นคง ไม่สูงสง่า ถ้าสร้างฐานสร้างตัวเป็นลำดับขึ้นไปเรียบร้อยแล้วจึงสร้างยอด ยอดก็จะมั่นคง สูงเด่นเป็นสง่า

ฐานของพรหมวิหารธรรม

การอบรมอุเบกขาให้มั่นคง งามพร้อม จึงควรต้องอบรมพรหมวิหารธรรมให้สมบูรณ์ เริ่มแต่ฐาน คือ เมตตา กรุณา เป็นเบื้องต้น มุทิตา เป็นลำดับไป แล้วจึงถึงอุเบกขา เช่น นี้ไม่

หมายความว่า จะต้องใช้เวลา นานนักหนา กว่าที่จะเริ่มจากฐานขึ้นไปถึงยอด เรื่องของจิตหรือเรื่องของใจ เป็นเรื่องพิเศษสุด อำนาจของใจ ความเร็วของใจ ก็เป็นความพิเศษสุดเช่นเดียวกัน

พรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ก็เป็นเรื่องของใจ จึงมีความพิเศษสุด ผู้มีบุญ มีปัญญา มีใจเข้มแข็งมั่นคงด้วยสัจจะ สามารถอบรมพรหมวิหารธรรมตั้งแต่วินาทีแรก ถึงยอดได้ในเวลารวดเร็ว ไม่จำเป็นต้องเน้นซ้ำ สำคัญที่พึงต้องมีศรัทธาตั้งมั่นว่าพรหมวิหารธรรมนี้มีคุณประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จักไม่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม จึงพึงน้อมใจรับปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในเรื่องการอบรมพรหมวิหารธรรมนี้

ความหมายที่แท้จริงของพรหมวิหารธรรม

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ศึกษาให้เข้าใจ ถูกต้องเสียก่อน อย่าให้รู้ผิด เพื่อการปฏิบัติจะได้ไม่ผิดพลาด ผลที่ตามมาจะได้ไม่ผิด เมื่อศึกษาเข้าใจพรหมวิหารธรรมถูกต้องพอสมควรแล้ว ให้ปฏิบัติอบรมธรรมหมวดนี้ หรือหมวดใดก็ตาม แม้เชื่อว่าพระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติพุ่งใจให้ตรงดิ่งลงไป ในเมตตา ในกรุณา ในมุทิตา ทุกเวลา ทุกโอกาสที่มีมา ไม่มีข้อแม้ ข้อแย้ง ยกขึ้นเพื่อให้ใจคัดค้าน ไม่ยอมมีเมตตา ไม่ยอมมีกรุณา ไม่ยอมมีมุทิตา ไม่ว่าต่อผู้ใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นมิตรหรือศัตรู เพราะพระพุทธองค์ไม่ได้ทรงสอนให้เลือกมิตร เลือกศัตรู หรือเลือกคนดี คนชั่ว ทรงสอนให้มีพรหมวิหารเป็นที่อยู่ของใจตลอดเวลา นั่นก็คือ ไม่ว่าจะพบคนดีหรือคนชั่ว พบมิตรหรือพบศัตรู พบที่ไหน เวลาใด ใจของเราต้องอยู่ในพรหมวิหารธรรม ตลอดเวลาสม่ำเสมอ

มีความเชื่ออย่างมั่นคง จะได้ผลเร็ว

การเชื่อพระพุทธเจ้าให้แน่วแน่นมั่นคง ยอมเป็นยอมตายเพื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ เป็นวิธีพิเศษที่จะช่วยให้การใช้ธรรมโอสธรักษาโรคทางใจได้ผลเร็วทันที การเชื่อพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ โดยไม่มีข้อคัดค้านอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ใช่ความมกมาย ไม่ใช่การแสดงความอ่อนแอ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ตรงกันข้ามกลับเป็นความปรีชาฉลาดลึกซึ้งอย่างยากจะหาผู้ทัดเทียมได้

โทษ...ไม่ว่ามากหรือน้อย ดับด้วยอำนาจของเมตตา

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เมตตา ให้กรุณา ก็ให้เมตตา ให้กรุณาอย่างเต็มเปี่ยมทั้งหัวใจ โทษะ ไม่ว่ามาก ไม่ว่าน้อยจะดับลงได้ด้วยอำนาจของเมตตาทันที ยิ่งหุ้มใจเชื่อพระพุทธเจ้า ทำตามพระองค์เต็มสติกำลัง ใจก็จะตั้งอยู่ในความไม่มีโทษะ มีแต่ความสุขสงบเย็นสว่างไสว จนกระทั่งอาจรู้สึกเหมือนไม่มีเมตตา ไม่มีกรุณา ไม่มีมุทิตาในใจตน มมีแต่อุเบกขาเท่านั้น แต่ความจริงอุเบกขานั้นพร้อมด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา เปรียบดั่งขึ้นรถด่วนที่วิ่งผ่านสถานี

ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ไม่หยุดสถานีระหว่างทางเลย ไปหยุดต่อเมื่อถึงสถานีปลายทาง ถึงที่หมายได้ สมประสงค์ตรงสถานีปลายทางนั้น เช่นนี้ไม่หมายความว่ารถไฟไม่ได้วิ่งผ่านสถานีต่างๆ ในระหว่างทาง รถผ่านแต่ละสถานีอย่างรวดเร็ว จนยากจะสังเกตเห็นว่าเป็นสถานีใดบ้างเท่านั้นการอบรม มุทิตา กรุณา ไปจนถึงอุเบกขาด้วยวิธีพิเศษ คือ เชื้อพระพุทธเจ้าให้แน่วแน่นมั่นคงยอมเป็นยอมตาย เพื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้จะได้ผลรวดเร็ว ดังนี้

ผู้มีเมตตา กรุณา และมุทิตา จะต้องใช้อุเบกขาแทรกไว้ตลอดเวลา

ผู้ยังไม่บรรลุผลสูงสุดของพรหมวิหารธรรม ยังพยายามตั้งใจอบรมพรหมวิหาร ธรรมอยู่ ควรต้องรู้ว่า ผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตานั้น ควรอย่างยิ่งที่จะต้องใช้อุเบกขาแทรกไว้ตลอดเวลา เหมือนเป็นยาคำที่จำเป็นต้องแทรกอยู่ในยาดีแทบทุกขนาน ไม่เช่นนั้นแล้วยาดีที่ขาดยาคำก็จะไม่เป็นยาดีที่สมบูรณ์ และพรหมวิหารธรรมก็จะไม่สมบูรณ์เช่นเดียวกัน เมตตากรุณาที่ผิดก็เช่น ประารถนาให้เขาเป็นสุข พยายามช่วยให้เขาพ้นทุกข์เต็มกำลังความสามารถ เมื่อทำไม่ได้ดังความ ประารถนาก็เป็นทุกข์ เพราะไม่วางอุเบกขา เช่นนี้แหละผิด แต่ถ้าเต็มสติปัญญาความสามารถโดยควร แล้ว แม้ไม่เกิดผลดังประารถนาก็วางอุเบกขาเสียได้ ไม่เร่าร้อนด้วยความประารถนาต้องการจะให้สม มุ่งหมาย เช่นนี้ก็เป็นเมตตา กรุณาที่ไม่ผิด

มุทิตา ความพลอยยินดีด้วยก็เช่นกัน มุทิตาที่ผิดก็เช่น ไปพลอยยินดีด้วยการ ได้ การถึงไม่สมควรทั้งหลาย การได้การถึงที่ผิดที่ไม่ชอบเช่นนั้น ผู้มีมุทิตาที่แท้จริงในพรหมวิหาร จะวางใจเป็นกลาง วางเฉยอยู่ได้ด้วยอุเบกขา ไม่เข้าใจไปเกี่ยวข้องแม้ด้วยมุทิตา

ใจที่เป็นอุเบกขา ไม่หวั่นไหวไปตามการแสดงออกภายนอก

ผู้มีอุเบกขาในใจจริงนั้น การแสดงออกภายนอกเหมือนไม่มีอุเบกขาได้ เพราะผู้มีอุเบกขานั้นไม่หมายถึงว่าจะต้องไม่รับรู้ในคุณ โทษของสิ่งภายนอก ผู้มีอุเบกขา ย่อมรู้ดีว่าปฏิบัติ อย่างไรเป็นคุณ ปฏิบัติอย่างไรเป็นโทษ บางทีการวางเฉยทางกาย วาจา เหมือนกับใจที่วางเฉยอยู่ ด้วยความสงบ ก็อาจเป็นคุณ แต่บางทีก็อาจเป็นโทษ ฉะนั้นเมื่อการวางเฉยภายนอกจะเป็นโทษ ผู้มีพรหมวิหารธรรมข้ออุเบกขา พิจารณาเห็นแล้ว ก็ย่อมต้องแสดงออกตามความเหมาะสม ความควรรักษาไว้อย่างหวงแหนที่สุดเพียงอย่างเดียว คือใจที่เป็นอุเบกขา ไม่หวั่นไหววูบวาบขึ้นลงไปตาม การแสดงออกภายนอก

อุเบกขาที่แท้จริง สร้างความสงบอย่างยิ่ง

ถ้าจะอบรมพรหมวิหารธรรม ก็อย่าเห็นว่าเมตตา กรุณาเท่านั้น สำคัญ มุทิตา และอุเบกขา ก็สำคัญอย่างยิ่ง ไม่มีเมตตา กรุณา ก็จะมีใจโหดเหี้ยม ไม่มีมุทิตา ก็จะมีอาการริษยา ไม่มีอุเบกขา ก็จะไม่รู้จักวางเฉย ไม่รู้จักปล่อยวางยึดมั่นอยู่ ความโหดเหี้ยม ความอิจฉาริษยา ความยึดมั่น ไม่ปล่อยวางยอมเป็นความไม่สวยงามของจิตใจ ย่อมไม่เป็นที่พึงปรารถนา ฉะนั้นเมื่อ

ปรารถนาจะไม่ได้ชื่อว่าเป็นคนโหดเหี้ยม จี้อัจฉา ริษยา หรือไม่ ปล่อยวาง ก็ต้องอบรมพรหม
วิหารธรรม เพื่อให้จิตพ้นจากสภาพที่ไม่งดงาม ไม่เป็นที่พึงปรารถนาดังกล่าว

**ผู้ปรารถนาให้ตนเองมีจิตใจสูง มีจิตใจเย็น ต้องอบรมพรหมวิหารธรรมให้
สมบูรณ์ บริบูรณ์**

ผู้ปรารถนาให้ตนเองมีจิตใจสูง มีจิตใจดี มีจิตใจเย็นสบาย ไม่มีโทสะ ไม่มี
พยาบาท ไม่มีอิจฉาริษยา ควรต้องอบรมพรหมวิหารธรรม ให้สมบูรณ์ บริบูรณ์ อย่าได้ว่างเว้น
โอกาสที่จะแผ่เมตตาที่อยู่ตลอดเวลา มีสติระวังให้มีอุเบกขาไปพร้อมกันด้วย ก็จะเป็นพรหมวิหาร
ธรรมที่ถูกต้อง สมบูรณ์ บริบูรณ์ ที่จะให้คุณแก่เจ้าตัวเต็มทีก่อนให้แก่ผู้อื่น

พุทธศาสนิกชน พึงอบรมเมตตาให้ยิ่ง

พุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา แม้ไม่สนใจที่จะอบรมเมตตาให้อย่าง
ยิ่ง ก็เหมือนไม่สนใจในความสงบเย็นเป็นสุขตนเอง ไม่สนใจที่จะปฏิบัติตนเป็นผู้มีปัญญาต่างๆ ที่
ย่อมรู้ว่าผู้มีปัญญานั้น เป็นที่ยกย่องสรรเสริญทุกที่ ทุกกาลเวลา การอบรมเมตตา ต้องใช้ความคิด
เป็นกำลังสำคัญ คิดให้ใจอ่อนละมุนเพียงไรก็ได้ เช่นเดียวกับคิดให้ใจเร่าร้อนราวกับน้ำเดือดก็ทำ
ได้ นั่นก็คือคิดให้เมตตาได้ คิดให้โกรธแค้นเกลียดชังก็ได้ ท่านจึงสอนให้ระวังความคิด ให้ใช้
ความคิด ให้ถูกชอบ ให้มีเมตตายิ่งขึ้นและยิ่งขึ้น

อุบายในการใช้ความคิดเพื่ออบรมเมตตา

หลายๆ คน ใช้หลายๆ วิธี ในการอบรมเมตตา เช่น ครู อาจารย์บางคนเมื่อมีลูก
ศิษย์ลูกหามากมาย จะทำความรู้สึกต่อลูกศิษย์เหล่านั้นเหมือนที่เป็นความรู้สึกต่อบุตรธิดาของตน
เมื่อแรกเริ่มเป็นครูอาจารย์ใหม่ๆ เริ่มอบรมความคิดนี้ใหม่ๆ ก็ย่อมไม่เป็นจริงจึ่งเท่าไรนัก บุตรธิดา
ของตนก็ยังไมเหมือนนักเรียน ลูกศิษย์ นักเรียนก็ยังเป็นนักเรียน ลูกก็ยังเป็นลูก ที่มีความพิเศษ
แตกต่างกัน ความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทร สอนสั่งไม่เสมอกันแต่ครั้งเป็นครู อาจารย์นานปี
เข้า และไม่เปลี่ยนใจที่จะมองลูกศิษย์ให้เหมือนเป็นลูกตน ความรู้สึกก็มีความกลมกลืนลึกซึ้งขึ้น
เป็นลำดับจนใกล้จะเห็นลูกศิษย์เป็นลูกตนได้จริงๆ ความรู้สึกนั้นแน่นอน เป็นความเมตตา เพราะ
ความรู้สึกของมารดา บิดาต่อบุตรธิดาไม่ใช่อะไรอื่น แต่เป็นเมตตาอันบริสุทธิ์แท้จจริง เมตตาที่มีต่อ
เฉพาะบุตรธิดาตน ย่อมคับแคบกว่าเมตตาที่แผ่ครอบคลุมไปถึงบุตรธิดาผู้อื่น หรือลูกศิษย์ลูกหาของ
ตนนั่นเอง การอบรมเมตตา จึงทำด้วยวิธีพยายามคิดดังกล่าวได้

ครูอาจารย์...อบรมเมตตาได้ด้วยการพยายามคิดว่า ลูกศิษย์ทุกคน คือบุตรธิดาที่
รักของตน

นักเรียน...ก็อบรมเมตตาได้ด้วยการพยายามคิดว่าครูอาจารย์ คือมารดาบิดาที่มี
ความรัก ความห่วงใยตน หวังดีต่อตนอย่างจริงใจ

การอบรมเมตตาที่เช่นเดียวกับการทำอะไร ๆ หลายอย่าง จะให้บังเกิดผลก็
จะต้องทำเสมอ ทำติดต่อกันเป็นนิตย์ แล้วก็จะบังเกิดผลจริง

เมตตาที่บริสุทธิ์ แท้จริง นำชัยชนะมาสู่ตนได้

เด็กหญิงน่ารักอายุ 2 ขวบคนหนึ่ง อบรมความเมตตาให้เพื่อนรุ่นราวคราว
เดียวกัน และควรจะเป็นการอบรมจิตใจผู้ใหญ่ที่ไ้รู้ไ้ยินด้วย คือวันหนึ่งเมื่อเพื่อนตัวน้อย ๆ
เท่ากัน จะมีคที่กำลังเดินอยู่กับพื้น เด็กหญิงห้ามทันที มีเหตุผลจากใจจริง ที่จับใจผู้ใหญ่ทั้งหลาย
เป็นอย่างยิ่ง “อย่าทำ! เด็วแม่มดกลับมาไม่เห็นลูกมด” แม้ใครทั้งหลายที่กำลังคิดจะทำลายชีวิต
สัตว์น้อยใหญ่ หรือแม้กระทั่งชีวิตมนุษย์ ก็นำจะนำเสียงห้ามของเด็กหญิงน้อย ๆ ดังกล่าวมา
ตักเตือนตนเองบ้าง “อย่าทำ! เด็วแม่ปลาหาลูกปลาไม่พบ” หรือ “อย่าทำ! เด็วลูกงูร้องไห้
คิดถึงแม่งู” หรือ “อย่าทำ! เด็วลูกนกไม่มีแม่” หรือ “อย่าทำ! เด็วไม่มีใครเลี้ยงลูกเขา” เตือน
ตนเองด้วยจริงใจ ใ้รู้สึกจริงจังดังที่คิด หรือที่เปล่งวาจา ก็ย่อมเป็นการอบรมเมตตาอีกวิธีหนึ่งที่ย่าง
และน่าทำเสมอๆ

เมตตานั้นไม่จำเป็นที่ผู้ใหญ่จะเป็นฝ่ายสอนเด็กเสมอไป แม้เด็กก็สอนผู้ใหญ่ได้
ทั้ง ๆ ที่เด็กไม่ไ้รู้ว่ากำลังเป็นผู้สอน และเด็กก็ไ้รู้ว่าความคิดของตนเกิดแต่เมตตาที่บริสุทธิ์
แท้จริง

เมื่อมีใจพร้อม.... ก็ยอมรับคำเตือนใจให้เมตตาได้

สำหรับผู้ใหญ่ที่ใจพร้อมจะรับคำเตือนใจให้เมตตา ยอมรับแม้เป็นคำเตือนของ
เด็กปฏิบัติให้เกิดผลทันที เช่นรายที่เคยเล่าว่าครั้งหนึ่งชอบยิงนกตกปลามาก เด็วนี้เล็กแล้วเล็ก
ตั้งแต่วันหนึ่งถือปืนไปเที่ยวยิงนกกับลูกชายน้อยๆ พอยิงนกตกลงตัวหนึ่ง ก็สั่งให้ลูกชายไปเก็บ คิด
ว่าลูกชายคงจะตื่นตื่นดีใจตามประสาเด็ก ที่เห็นนกซึ่งกำลังบินอยู่กลางอากาศร่วงลงดิน แต่ลูกชาย
กลับมีสีหน้าพิศวงสงสัย และถามเขาชื่อๆ ว่า “นกตัวนี้มันทำอะไรพ่อหรือพ่อจึงยิงมัน” คำถามที่
แสนชื่อของเด็กชายเล็กๆ ที่ถือร่างไว้ชีวิตของนกอยู่ในมือ ทำให้ตั้งแต่วันนั้นมาเขาไม่เคยยิงนก
ตกปลาอีกเลย นก ปลาเหล่านั้นมันทำอะไรให้ นี่คือคำถามจะนำไปสู่ความมีเมตตาได้แน่นอน

ใจที่เมตตาเป็นนิตย์ มีผลงดงามแก่จิตใจอย่างยิ่ง

เมื่อเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงทำลายชีวิตมากมาย คงไม่มีใครที่ไ้รู้ไ้เห็นจะไม่สลด
สังเวช ความรู้สึกนั้นคือเมตตา และกรุณาเกิดพร้อมกันขณะนั้น ทุกคนปรารถนาจะช่วยเพื่อให้
ผู้ประสบเคราะห์กรรมเหล่านั้น ได้พ้นจากความทุกข์ทรมาน ความรู้สึกนั้น ในขณะนั้นน่าจะเป็น
ความรู้สึกที่งดงามอย่างยิ่งจากจริงใจอย่างยิ่ง เป็นเมตตาที่แท้จริงอย่างยิ่ง เป็นความรู้สึกที่แท้เกิดขึ้น
ในจิตใจของทุกคนต่อเพื่อนร่วมทุกข์ทั้งหลาย ใ้สม่าเสมอเป็นนิตย์ จักเป็นการอบรมใจให้เมตตา
ที่มีผลงดงามแก่จิตใจตน

ภัยอันน่าสะพรึงกลัวอาจเกิดได้ทุกเมื่อ แก่ผู้ใดชีวิตใดก็ได้ แก่เรา แก่เขาก็เช่นกัน ทุกชีวิตจึงควรได้รับความรู้สึกตลอดสังเวชาจากทุกคน ทุกเวลา ไม่ใช่เมื่อเกิดเหตุน่าสยดสยองขึ้นแล้ว จึงจะสงสาร จึงจะตลอดสังเวช อย่างนั้นซ้ำเกินไป

ความเย็นแห่งเมตตา...ดับความร้อนของโลกได้

ทุกชีวิต ทุกเวลา ตกอยู่ในสภาพที่ควรได้รับความเมตตา จึงควรพากันเมตตาให้กว้างขวาง ให้ทุกเวลานาที จะเป็นการถูกต้อง เป็นการอบรมเมตตา เพื่อให้ตนเองนั้นแหละเป็นสุขก่อนใครทั้งหมด เมื่อเกิดแล้ว ทุกชีวิตมีทุกข์ติดมาพร้อมแล้ว น่าสงสารทุกชีวิต เราก็น่าสงสาร เขาก็น่าสงสารทุกเวลานาที ฟังนึกถึงความจริงนี้ และมีเมตตาต่อทุกชีวิต ทุกเวลาเกิดความร้อนจะคลายได้ด้วยอำนาจของความเย็นแห่งเมตตา ทั้งความร้อนของเขา ความร้อนของเรา และความร้อนของโลก

พระราชธรรมนิเทศ (2538, หน้า 10-13) กล่าวไว้ว่า อันที่จริงวิธีการของพระพุทธศาสนานั้นเป็นวิธีธรรมคาที่เราพบเห็นกันอยู่โดยทั่วไป แต่คนทั่วไปอาจจะมองข้ามความจริงข้อนี้ไปได้ ในสังคมของมนุษย์ผู้อยู่ร่วมกัน ถ้าต้องการให้เกิดความสัมพันธ์กัน ก็ต้องมีการปรับตัวเองทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เมื่อทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์แล้ว เอกภาพในสังคมของมนุษย์ก็จะเกิดขึ้นเอง สังคมของมนุษย์ก็จะก้าวไปบนเส้นทางที่ถูกต้อง เหมือนเครื่องรถยนต์ ที่ตัวจักรแต่ละตัวได้ทำหน้าที่ของตนไม่บกพร่อง รถก็อยู่ในสภาพที่พร้อมจะแล่นไปในสถานที่ต่างๆ ฉะนั้น หลักมนุษยสัมพันธ์ในทางพระพุทธศาสนาท่านจึงสอนให้เริ่มสร้างไปจุดเล็กแล้วขยายไปหาจุดใหญ่ โดยกำหนดหน้าที่ของแต่ละคนไว้ดังนี้ และหน้าที่นั้นๆ เป็นไปในลักษณะ เสนอ และ สอน โดยกำหนดเงื่อนไขในทางปฏิบัติไว้ดังต่อไปนี้

หน้าที่ของครู อาจารย์ที่ควรทำต่อศิษย์ของตน คือ

- 1) สวมใส่วิญญานครูเข้าไปแนะนำนักเรียนดี และด้วยความรักความปรารถนาดี
- 2) ในขณะที่สอนก็สอนด้วยวิญญานอมตะของครู ให้นักเรียนเรียนดี สอนด้วยดี
- 3) สอนวิชาการให้ในสิ่งที่นักเรียนควรเรียนรู้ อย่างเต็มความสามารถไม่ปิดบังอำพราง
- 4) เมื่อนักเรียนทำความดี ให้ยกย่องให้ปรากฏเพื่อให้เกียรติ และกระตุ้นให้คนอื่นเกิดความพอใจที่จะกระทำตาม

5) ทำการป้องกัน หรือให้แนวในการป้องกันอันตรายแก่ศิษย์ ตามความสามารถที่จะทำได้ โดยการสำนึกว่าความเป็นศิษย์อาตมยกัน หาได้มีอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ไม่แต่ยอมเกี่ยวข้องกันตลอดไป トラบใดที่สายใยแห่งความสัมพันธ์ไม่ถูกตัดให้ขาดลง

หน้าที่อันนักเรียน นิสิต นักศึกษา ควรจะแสดงต่อครูอาจารย์นั้น คือ

1) ให้ความเคารพยกย่องนับถือในฐานะเป็นครูฐานะเป็นครูฐานะเป็นครู โดยพยายามสร้างสำนึกอันถูกต้องให้เกิดขึ้นว่า “ครู อาจารย์ คือ พ่อแม่คนที่สอง เป็นผู้สร้าง ตบแต่งชีวิตของเรามีค่าขึ้น”

2) การงานใดของครู อาจารย์ เมื่อเห็นว่าตนพอจะช่วยเหลือได้ ควรแสดงความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือรับใช้ ตามความสามารถของตนที่จะกระทำได้

3) ความรู้สึกที่ว่า “อันครู อาจารย์นั้น โดยมากแล้ว ย่อมเป็นผู้หวังประโยชน์แก่กุลและความสุข ความเจริญแก่เราโดยส่วนเดียว คำสั่งและคำสอนของท่าน จึงเป็นเหมือนการชี้บอกขุมทรัพย์ให้ อันผู้หวังความเจริญแก่ตน ควรเชื่อฟังและทำตาม”

4) บางโอกาส ครู อาจารย์อาจจะอาพาธ ป่วย ชัดสน หรือประสบความเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ตนอยู่ในวิสัยที่จะช่วยเหลือหรือชวนชวนช่วยเหลือได้ ควรถือเป็นหน้าที่ที่ควรกระทำ

5) ความสำนึกที่จะขาดเสียไม่ได้ คือ หน้าที่ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ก็คือการเรียน ศึกษาหาความสำเร็จในการเรียน การศึกษา อันควรแก่ความภูมิใจที่จะเกิดขึ้นได้ด้วยการเรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ การแสดงความเคารพนั้น ควรแสดงความเคารพทั้งในเวลา สถานที่วิชาที่เรียน อาจารย์และตนเอง

เมื่อพระธรรมปิฎก ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2548 ,หน้า 21-35) ได้กล่าวถึงการศึกษากับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูดังต่อไปนี้

การศึกษากับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

“พระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ ศักยภาพนี้เป็นศัพท์สมัยใหม่ ยืมมาใช้ เดิมนั้นเราพูดว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พระพุทธศาสนายอมรับความสำคัญของมนุษย์ว่ามีภาวะเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และฝึกได้ถึงขั้นเป็นสัตว์ประเสริฐ มองอีกแง่หนึ่งก็ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และจะประเสริฐสุดได้ด้วยการฝึก ถ้ามมนุษย์ไม่พัฒนาตนไม่ฝึกตนแล้ว ก็จะเป็นสัตว์ที่ต่ำทรามที่สุด

สัตว์อื่นนั้นพัฒนาได้แค่เป็นละครสัตว์ เก่งแค่เป็นละครสัตว์ หรือเอามาให้มนุษย์ใช้งาน ที่ฝึกให้ทำอย่างนั้นได้ ก็ต้องให้มนุษย์ฝึกให้ แต่มนุษย์นั้นฝึกตนเองได้ และฝึกแล้วประเสริฐสุด บุคคลที่ฝึกตนดีแล้วพัฒนาศักยภาพดีแล้ว แม้แต่เทวดาและพรหมก็เคารพบูชา

ถ้าเรามีการพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง มนุษย์ก็จะมีแนวโน้มเอียงไปในการที่จะก้าวจากตัวเอง ไปสู่การอยู่ด้วยดีในหมู่ของตน แล้วก้าวจากกลุ่มหรือหมู่ของตน ไปสู่การอยู่ด้วยดีกับเพื่อนร่วมโลกทั้งหมด

ในทางพระพุทธศาสนานั้น ท่านถือว่ามนุษย์ที่พัฒนาสมบูรณ์แล้วจะกำจัด ละโลก โกรธ หลง ได้ทั้งหมด แต่มนุษย์จะต้องพัฒนาขึ้นไปตามลำดับขั้นตอน สำหรับคนทั่วไป คุณสมบัติที่จะใช้วัดระดับการพัฒนา ก็คือการหมดความเห็นผิด ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในขั้นต้น ๆ ของการพัฒนา มนุษย์ ถ้าละความเห็นผิด โดยแก้ไขความเห็นให้ถูกต้องได้แล้ว ถึงจะยังไม่หมดโลภะและโทสะ ยังมีความเห็นแก่ตัว ยังมีความโลภ มีความเกลียด โกรธชิงชังกันบ้างก็จะไม่มีพิษสงมากนัก

จิตสำนึกในการพัฒนาตนของมนุษย์ (ป.อ.ปยุตโต, 2542, หน้า 21-35)

คำเรียกชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการสำคัญเบื้องต้นนั้นเรียกว่า ตถาโทธิศรัทธา แปลว่า ความเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ ที่จะพัฒนาตนให้เป็นพระพุทธ ถึงความเป็นคนที่สมบูรณ์ได้ และเมื่อน้อมเอาความรู้นี้เข้ามา มันก็เชื่อมเข้ามาถึงตัวเอง ในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่งเช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าเคยเป็น พระพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ เราก็เป็นมนุษย์ ถ้าเชื่อว่าตนเองนี้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ มีศักยภาพที่จะฝึกฝนพัฒนาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ได้ ก็คือเชื่อในความเป็นมนุษย์ของตนเองซึ่งเป็นสัตว์ที่ฝึกได้

ความเชื่อในความเป็นมนุษย์ที่พัฒนาได้ หรือเชื่อในความเป็นมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ก็ทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะต้องฝึกฝนพัฒนาตน ซึ่งแสดงอาการออกมาเป็นความอ่อนน้อม ถ่อมตน อันชี้บ่งถึงความเป็นผู้พร้อมที่จะฝึกฝนพัฒนาตนนั้นขึ้นไป เฉพาะอย่างยิ่งจิตสำนึกในการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนาตนจะทำให้บุคคลที่ทำที่ต่อประสบการณ์ทั้งหลายอย่างที่เรียกว่ามองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้ หรือรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างสำเนียงที่จะเอามาใช้ประโยชน์ในการฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดการศึกษาขึ้น ไม่รับรู้ด้วยท่าทีปิดบังความชอบชังความติดข้องหรือรับกระทบซึ่งเป็นท่าทีแห่งการก่อกวนและสร้างปัญหา

ระบบบูรณาการแห่งการพัฒนาตนเองของมนุษย์

หลักตถาโทธิศรัทธานั้น โยงต่อโดยตรงไปยังหลักที่เรียกว่าพระรัตนตรัยหรือ ไตรสรณะ หรือหลักนำทางชีวิตและสังคม 3 ประการ

1) มนุษย์ พัฒนาสูงสุด โดยค้นพบหลักความจริง และเข้าถึงความดีงาม สูงสุดกลายเป็น พุทธะ

2) หลักความจริง ความดีงาม ที่พระพุทธเจ้าค้นพบหรือเข้าถึง คือ สาระของ ธรรมชาติ ที่ปรากฏแก่มนุษย์นั้น เรียกว่า ธรรมะ

3) สังคม หรือหมู่ชนซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่พัฒนาตนเข้าถึงธรรมตาม อย่างพุทธะ เรียกว่า สังฆะ

เพราะฉะนั้น ข้อที่หนึ่ง พุทธะ เป็นแม่แบบของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ประจักษ์ใน ศักยภาพของตน ข้อที่สอง ธรรมะ ก็เป็นแม่แบบของธรรมชาติเป็นสาระที่แท้จริงของธรรมชาติ ซึ่ง มนุษย์จะต้องรู้จักเข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้อง การพัฒนาศักยภาพจึงจะดำเนินไปได้ และข้อที่สาม สังฆะหรือสงฆ์ เป็นแม่แบบของสังคม เป็นสังคมในอุดมคติของมนุษย์ชาติคือ ชุมชนของคนที่มี การศึกษาหรือได้พัฒนาตนแล้ว

ในการศึกษาพัฒนาตน มนุษย์จะต้องคำนึง จำลึกละเอียดถึงองค์ประกอบทั้ง สามนี้เป็นหลักนำทางในการพัฒนาตน แล้วก็ก้าวจากจุดของมนุษย์ขึ้นไปสู่ความเป็นพุทธะ โดย เข้าถึงธรรมชาติ ให้รู้แก่นแท้ที่เรียกว่าธรรมะมากขึ้นเรื่อยไป แล้วก็ช่วยกันสร้างสรรค์ให้มนุษย์เป็น พุทธะมีจำนวนมากขึ้น จนเกิดสังฆะขึ้นมาเป็นสังคมในอุดมคติ นี้คือหลักพระรัตนตรัยซึ่งเป็น องค์ประกอบของระบบบูรณาการแห่งการพัฒนาตนของมนุษย์

การพัฒนาที่รอบด้าน

การพัฒนาที่รอบด้านครอบคลุมนั้น นักการศึกษาปัจจุบันว่า มี 4 อย่างซึ่ง ตรงพอดีกับในพุทธศาสนา เรียกว่า การพัฒนา 4 ด้าน :

1) พัฒนากาย แยกได้เป็นหลายอย่าง อย่างง่ายที่สุดก็คือพัฒนาร่างกายให้ แข็งแรง มีสุขภาพดี หายโรคร้าย ปราศจากโรคเท่าที่เป็นไปได้แต่พุทธศาสนายังพูดต่อไปอีกถึงการ พัฒนากายในความหมายว่าเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างถูกต้องดี งาม ตัวการพัฒนากายเรียกว่า กายภาวนา ถ้าเป็นคนก็เรียกว่า ภาวิตกาย

2) พัฒนาศีล คือ การพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี อย่างเกื้อกูลเป็น ประโยชน์ และมีอาชีพที่ถูกต้อง พัฒนาศีลนี้ปัจจุบันเขาเรียกว่า “พัฒนาการทางสังคม” ทางพระ เรียกเป็นศัพท์ว่า ศีลภาวนา ถ้าเป็นคนได้พัฒนาศีลแล้วก็เรียกว่า ภาวิตศีล

3) พัฒนาจิต เป็นการฝึกอบรมเสริมสร้างจิตใจให้พร้อมสมบูรณ์ด้วย คุณสมบัติทั้ง 3 ด้าน คือ

3.1) คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมต่างๆ คือ สร้างเสริมจิตใจให้ดีงาม

3.2) สมรรถภาพจิต คือ ความสามารถของจิต

3.3) สุขภาพจิต หรือมีจิตที่มีสุขภาพดี

4) พัฒนาปัญญา แบ่งอย่างคร่าวๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 คือ ปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจในศิลปะวิทยาการ

ขั้นที่ 2 ลึกซึ้งลงไปอีก คือ การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามความจริงไม่

บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ

ขั้นที่ 3 เหนือจากการรับรู้ไป คือ การคิดการวินิจฉัยซึ่งหมายถึงการคิดวินิจฉัย

ด้วยการใช้สติปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ

ขั้นที่ 4 คือ ปัญญาที่รู้จักเข้าใจโลก และชีวิตตามความเป็นจริง รู้ทางเสื่อมทาง

เจริญและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ความสำเร็จ ที่ทำให้พัฒนาคน พัฒนา

ชีวิตและสังคม ให้เจริญตงามยิ่งขึ้นไป

ขั้นสุดท้าย ได้แก่ปัญญาที่รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร คือ โลกและชีวิตเข้าถึง

ความจริงแท้ ถึงขั้นทำให้จิตใจเป็นอิสระ หลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์ การพัฒนาปัญญานี้

เรียกว่า ปัญญาภavana ถ้าเป็นคนก็เรียกว่า ภาวิตปัญญาในการพัฒนาการระดับสูงสุด ปัญญา

คุณธรรม และความสุหรือความมีอิสรภาพ ไร้ทุกข์ซึ่งเป็นหลักการที่เราจะต้องทำให้ได้ใน

การศึกษา

จุดเริ่มของการศึกษา

ตัวแท่งของการศึกษานั้น เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายในตัวบุคคล แขนงนำ

ของกระบวนการแห่งการศึกษา ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น แนวความคิด ทักษะคิด

ค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม สอดคล้องกับความเป็นจริง เรียกสั้น ๆ ว่า

สัมมาทิฎฐิ

โดยสรุป แหล่งที่มาเบื้องต้นของการศึกษาเรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฎฐิ มี 2

อย่าง คือ

1) ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโมสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่นหรือเสียงบอก

จากผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์

เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวที่ถูกต้อง สั่งสอน อบรม แนะนำ ชักจูง

ไปในทางที่ดีงาม

2) ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยกกาย

หมายถึง การคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น

ปัจจัยที่ 2 คือ โยนิโสมนสิการเป็นแกนกลาง หรือเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของ

การศึกษา การศึกษาจะสำเร็จผลแท้จริงบรรลุจุดหมายได้ก็เพราะปัจจัยข้อที่ 2 ปัจจัยข้อที่ 2 นี้อาจ

ทำให้เกิดการศึกษาได้โดยไม่มีปัจจัยข้อที่ 1 แต่ปัจจัยข้อที่ 1 จะต้องนำไปสู่ปัจจัยข้อที่ 2 ด้วย จึงจะสัมฤทธิ์ผลของการศึกษาที่แท้

ความรู้จักคิด หรือ คิดเป็น หมายถึงการคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือการรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมัน โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้น ๆ เรื่องนั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทองแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปาทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุม บุคคลที่มีการศึกษาสมบูรณ์แล้วเมื่อคิดก็จะคิดอย่างมีโยนิโมทนสิการ เมื่อไม่คิดก็จะอยู่อย่างมีสติครองใจ คือมีจิตกำกับอยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำ และพฤติกรรมที่กำลังดำเนิน ไป อยู่ของตน

แกนกลางแห่งศักยภาพของมนุษย์ที่เราต้องการแท้จริงคือปัญญา ปัญญาเป็นองค์ธรรมที่ทำให้เรารู้ความจริงของธรรมชาติ ทำให้เราเข้าถึงสัจธรรม เมื่อเราเข้าถึงสัจธรรมรู้ความจริงของสิ่งทั้งหลายแล้ว เราก็จะได้เอาความรู้ในความจริงนั้นมาใช้ประโยชน์เราพัฒนาคุณสมบัติอื่น ๆ ขึ้นมามากมาย ก็เป็นตัวประกอบเป็นบริวารแวดล้อมปัญญานี้ ปัญญาเป็นตัวแท้ที่ต้องการ เป็นแก่น เป็นแก่นจริง

รุ่งอรุณของการศึกษา

การดำเนินชีวิตและการฝึกฝนอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่นมรรคและไตรสิกขา โดยเฉพาะจะเน้นกันมากกว่า การที่จะบรรลุถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 แต่ก็มีปัญหาว่าคนทั้งหลายโดยส่วนใหญ่ยังอยู่ห่างจากทาง และไม่รู้จักทางเลย ทำอย่างไรจะ使人เหล่านั้นหันมาสนใจ รู้จักจุดเริ่มต้นของทาง และหันเหชักจูงเขาให้มาสู่ทาง เพื่อจะได้เริ่มต้นเดินทางต่อไป

ความจริง พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่หลักปฏิบัติก่อนมรรค หรือการเข้าสู่ทางนี้เป็นอย่างมาก โดยทรงแสดงหลักธรรมไว้หมวดหนึ่งมี 7 ข้อ เรียกว่า บุญนิมิตแห่งมรรค คือสิ่งที่สื่อแสดงหรือเครื่องหมายนำหน้าซึ่งสื่อแสดงว่าการปฏิบัติตามมรรคกำลังจะเกิดขึ้น ใช้คำไทยง่าย ๆ ว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม ถ้าโยงเข้ามาหาการศึกษาที่เรียกได้ว่าเป็นรุ่งอรุณของการศึกษา

รุ่งอรุณของการศึกษา เป็นชุดองค์ธรรม 7 ประการ เหมือนดังลำแสงที่กระจายรัศมีเป็นสีทั้ง 7 กล่าว คือ

1) **กัลยาณมิตร** ความกัลยาณมิตร หมายถึงการมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งการได้แหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

2) **ศีลสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยศีล หรือการทำศีลให้ถึงพร้อม หมายถึง การมีวินัยในการดำเนินชีวิต และในการอยู่ร่วมในสังคม

3) **ฉันทสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ หรือการทำฉันทะให้ถึงพร้อม หมายถึงการรักความจริง รักความดีงาม ที่แสดงออกเป็นแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์

4) **อัตตสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยความเห็นความเข้าใจ หรือการทำตนให้ถึงพร้อม หมายถึงการพัฒนาตนให้เต็มที่ จนถึงความสมบูรณ์แห่งศักยภาพ

5) **ทัญญูสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยความเห็นความเข้าใจ หรือการทำ ความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม หมายถึงการมีความเชื่อแนวความคิด ความเข้าใจ ทศนคติ และ ค่านิยม ที่ดีงามถูกต้อง

6) **อัปปรมาทสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือการทำ ความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม หมายถึงความตื่นตัวที่จะกระตือรือร้นเร่งรัดจัดการต่าง ๆ ด้วยจิตสำนึก ต่อกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลงไม่ปล่อยปละละเลยทอดธุระ หรือนิ่งเฉยเฉื่อยชาปล่อยเวลาว่างเปล่า

7) **โยนิโสมนสิการสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ หรือการทำ โยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม หมายถึงความรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักสำเหนียก กำหนดมองสิ่ง ทั้งหลายให้ได้คุณค่า คิดเป็น แก้ปัญหาได้ รู้จักคิดวิเคราะห์สืบสาวให้เข้าถึงความจริง

ในบรรดาคณะประกอบ 7 ประการ ข้อที่ท่านให้ความสำคัญเป็นพิเศษ มี 2 ข้อ คือ ความมีกัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นข้อต้นและข้อสุดท้าย เรียกได้ว่าเป็นตัวคุมหัว คุมท้ายขบวน

เมื่อองค์ประกอบ 7 ประการข้างต้นนี้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ก็คือรุ่งอรุณของ การศึกษา และแสงเงินทองของชีวิตที่ดีงามได้เริ่มต้นแล้วถึงจะไม่เพียรพยายามและไม่ปรารถนา การศึกษาและการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ก็จะต้องเกิดมีตามมาอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542 : 8-23) ยังกล่าวถึงการแสวงหา ปัญญาไว้ดังนี้

จิตใจของนักวิชาการ

วิชาการต้องมีชีวิตชีวา จึงจะมีการแสวงปัญญาอย่างแท้จริง

ได้บอกแล้วว่า ปัญญาเป็นคุณสมบัติเยี่ยมยอดของมนุษย์ เพราะมนุษย์นั้นเป็นอยู่ ด้วยอาศัยสัญชาตญาณได้น้อย ไม่เหมือนสัตว์ชนิดอื่น มนุษย์ต้องอาศัยปัญญาที่รู้เข้าใจจึงจะดำเนิน ชีวิตให้ดีได้ ในเมื่อปัญญาเป็นคุณสมบัติสูงสุด มันก็โยนไปหาคุณสมบัติอื่นในกระบวนการพัฒนา มนุษย์ ถ้ามีการประสานหรือสัมพันธ์กับคุณธรรมหรือคุณสมบัติอื่นอย่างถูกต้อง ตัวปัญญา และ

กระบวนการพัฒนาปัญญาที่แหละ จะทำให้คุณธรรมเกิดขึ้นมาเอง หมายความว่า ถ้ากระบวนการพัฒนานั้นถูกต้อง มันจะเป็นไปเองโดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ตาม บางทีเหมือนกับว่าจะไม่เป็นเช่นนั้น แต่กลายเป็นว่า กระบวนการแสวงหาปัญญาในวงวิชาการ บางครั้งกลับทำให้เกิดมีปัญหาทางคุณธรรม การที่เป็นอย่างนั้น แสดงว่า กระบวนการพัฒนาปัญญานั้น ไม่ถูกต้องถ้าเป็นกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้องคุณธรรมจะเกิดขึ้นมาเองโดยอัตโนมัติ แล้วก็ทำให้เกิดผลดีทั้งแก่ชีวิตและสังคม พุดง่าย ๆ ว่าผลดีที่เราต้องการ ก็เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาปัญญาที่ถูกต้องนี่เอง

เริ่มต้นขอให้ลองมองดูปัญหาในปัจจุบัน เมื่อพูดถึงเรื่องวิชาการ บางทีเรเกิดความรู้สึกทำนองว่า เป็นเรื่องแห้งแล้ง ไม่ค่อยมีชีวิตชีวา บางทีก็ได้แต่รูปแบบ ขอบค้วอย่างในทางวิชาการมีข้อกำหนดว่าจะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานอย่างนั้นๆ เช่น เราจะทำงานวิจัย หรือทำวิทยานิพนธ์ ก็จะต้องมีขั้นตอน มีลำดับ มีองค์ประกอบ มีวิธีการอ้างอิงอะไรต่างๆ ซึ่งจะต้องทำให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานอย่างนี้ ๆ เป็นรูปแบบ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ ที่จะทำให้งานมีคุณภาพ แต่ถ้าเรายู่กับรูปแบบ เช่น กฎเกณฑ์ เป็นต้น อย่างเดียว ขาดองค์ประกอบที่จะสร้างความมีชีวิตชีวาที่แท้จริง รูปแบบก็เป็นเพียงรูปแบบ คนก็ทำพอให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ มันก็คล้ายๆ กับเป็นต้นไม้เทียม

ต้นไม้เทียมก็เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานว่าใบต้องมีรูปร่างอย่างนี้ มีดอก กิ่ง สีสันอย่างนี้ มองดูก็สมเป็นต้นไม้ แต่มันไม่มีชีวิตชีวา มันไม่สามารถผลิตดอกผลขึ้นมาจริง ๆ เพราะชีวิตมันไม่มี วิชาการก็เหมือนกัน ถ้ามีรูปแบบ ก็แห้งแล้ง ไม่มีชีวิตชีวา จะได้ผลเพียงระดับหนึ่ง แต่ไม่ได้คุณค่าที่แท้จริง

ทีนี้จะทำอย่างไรให้วิชาการมีชีวิตชีวา ไม่แห้งแล้ง ไม่เป็นแต่เพียงรูปแบบ เช่น เพียงเป็นไปตามกฎเกณฑ์กติกา แต่ให้รูปแบบมาเป็นตัวหนุน เป็นตัวเสริม ช่วยให้เกิดดอกผลที่เราต้องการเกิดขึ้นมาจริง ๆ คือมาช่วยเป็นหลักประกันเพิ่มขึ้น แต่หลักประกันที่แท้ที่จะให้เกิดผลจริง พร้อมด้วยชีวิตชีวา จะต้องมาจากตัวคน อะไรทำให้วิชาการมีชีวิตชีวา ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาที่แท้จริง

เมื่อเราพูดถึงวิชาการในปัจจุบัน เรามักจะมองอย่างหนึ่งว่าการศึกษาค้นคว้าจะต้องมีลักษณะที่เรียกว่า เป็น Objective โดยเฉพาะวิชาการทางวิทยาศาสตร์ อันนี้เป็นจุดที่อาจจะพลาด คือต้องระวังความเป็น Objective นี้ บางทีก็ทำให้เราแยกออกจากชีวิตชีวาไปสู่รูปแบบ กฎเกณฑ์ กติกา อย่างเดียว แล้วความเป็น Objective นั้น ก็เลยเป็นการขาดชีวิตชีวาไปด้วย ลักษณะที่เป็น Objective นี้ จะเห็นชัดในเรื่องของวิทยาศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์เป็นการศึกษาหาปัญญาที่

เน้นความเป็น Objective มาก คือ ไม่ขึ้นต่ออัตวิสัย ไม่ขึ้นต่อตัวเอง ไม่ขึ้นต่อเรื่องคุณค่า แต่เอาความจริงที่น่าสังเกต พิสูจน์ ทดลองได้

แต่ความเป็น Objective ที่ว่านี้ ซึ่งจะใช้ภาษาไทยว่าเป็น ปรวิสัย หรือสภาวะวิสัย หรืออะไรก็แล้วแต่ ความจริงมันไม่ได้แยกจากคุณค่าในใจของคน ความมีชีวิตชีวาที่อยู่ในจิตใจคน นี้มีความสำคัญ แต่ทำอย่างไรจะให้สองอย่างนี้มาสัมพันธ์เอื้อต่อกันได้

ศรัทธาสร้างชีวิตชีวาให้แก่วิชาการ

ลองไปดูนักวิทยาศาสตร์เอง ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงานทางวิทยาศาสตร์ที่ว่าเป็น Objective ในการที่จะศึกษาหาปัญญา ให้รู้วิชาการที่เป็น Objective นั้น ตัวผู้ศึกษาเป็นอย่างไร เขาก็ต้องมีคุณสมบัติในตัวเอง ลองยกไอน์สไตน์เป็นตัวอย่าง

ไอน์สไตน์มองว่า นักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง ผู้หาความรู้วิทยาศาสตร์ หรือค้นคว้าหาความจริงของธรรมชาติ นั้น จะไม่ประสบความสำเร็จถ้าขาดคุณสมบัติภายในที่ถือว่าสำคัญมาก คือ ศรัทธา ไอน์สไตน์ จึงเน้นศรัทธามาก และ ณ จุดนี้เขาได้โยงศาสนาเข้ากับวิทยาศาสตร์ แต่หมายถึงศาสนาในความหมายที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่ในความหมายที่ออกมาเป็นสถาบัน คือหมายถึงศาสนาที่เป็นสภาพจิตใจ เป็นตัวสภาวะทางธรรมชาติ ในจิตใจมนุษย์และจิตใจมนุษย์ นั่นก็เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง

ในด้านคุณสมบัติ คือสภาพจิตใจที่เป็นธรรมชาตินี้ มาดูกันว่าจิตใจอย่างไรที่จะแสวงหาความรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งถ้าไม่มีสภาพจิตใจนี้ การหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะไม่เกิดขึ้น ไอน์สไตน์บอกว่าจะต้องมีจิตใจที่ประกอบด้วยศรัทธา ซึ่งเป็นคุณสมบัติด้านศาสนาของมนุษย์ แต่ย้ำอีกครั้งว่าเป็นศาสนาในความหมายที่แท้ทางนามธรรม ไม่ใช่ศาสนาในความหมายที่เป็นรูปแบบ

ศรัทธา ที่ต้องการในการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์คืออะไร ไอน์สไตน์บอกว่า คือความเชื่อในระบบของธรรมชาติว่า ต้องความเป็นไปที่แน่นอนแห่งความเป็นเหตุเป็นผล คือต้องมีกฎเกณฑ์ด้วยความเชื่อนี้ จึงทำให้เขาแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ไอน์สไตน์ (Einstien, 1954, p. 46) บอกว่า "... ความเชื่อ (Faith) ในความเป็นไปได้ว่า กฎเกณฑ์ที่มีผลจริงต่อสากลพิภพนี้เป็นสิ่งที่มีเหตุผล คือสามารถเข้าใจได้ด้วยปัญญาที่ไตร่ตรองพิจารณาข้าพเจ้ามองไม่เห็นนักวิทยาศาสตร์ที่แท้คนใดเลย ที่จะไม่มีศรัทธาอันลึกซึ้งที่ว่านั้น (That profound faith)"

ถ้าไม่มีความเชื่อนี้ คนก็ไม่ค้นหาความรู้ วิทยาศาสตร์ก็ไม่เกิดขึ้น ศรัทธาหรือความเชื่อนี้แยกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 เชื่อว่า ในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ มีความเป็นเหตุเป็นผล

ชั้นที่ 2 เชื่อว่า กฎเกณฑ์ คือความเป็นไปในธรรมชาตินี้ สามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญามนุษย์ที่ว่านี้ หมายความว่า เชื่อทั้งในธรรมชาติ หรือความจริงของธรรมชาติ และเชื่อใน

ศักยภาพของมนุษย์ด้วย คือเชื่อว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงนี้ได้ด้วยปัญญา ความเชื่ออย่างมั่นคง ก็ยิ่งทำให้ค้นคว้าหาความรู้จริงจัง ฉะนั้นไอน์สไตน์จึงย้ำว่า นักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงทุกคน มีตัวความเชื่ออย่างลึกซึ้ง ที่เรียกว่าศรัทธา¹ และยังเขียนต่อไปอีกตอนหนึ่ง ซึ่งเป็นการอธิบายที่ยิ่งชัดขึ้นไปอีกว่า “บุคคลที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในทางสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ทางวิทยาศาสตร์ทุกคน มีความเชื่อมั่นทางศาสนาอย่างแท้จริง (Truly religious conviction – ศาสนาในความหมายของไอน์สไตน์นะ ไม่ใช่ความหมายอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ) ว่าสากลจักรวาลของเรานี้เป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ และสามารถรับรู้ได้ด้วยการแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผล ถ้าศรัทธา(Conviction) นี้ไม่เกิดเป็นความรู้สึกอันแรงกล้าขึ้นมาแล้ว....บุคคลเหล่านั้น ก็คงยากที่จะเกิดมีความมุ่งมั่นอุทิศตนอย่างไม่ลดละถดถอยซึ่ง (เป็นคุณสมบัติ) เอกอันเดียวที่ทำให้คนสามารถบรรลุผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่สุดของเขาได้” (Einstein, 1954, p. 52) นี่เป็นวาตะของไอน์สไตน์

เราจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติในตัวมนุษย์ คือศรัทธาที่นำไปสู่การแสวงหาปัญญา อันนี้คือความสัมพันธ์ที่น่าสังเกตระหว่าง ศรัทธา กับ ปัญญา ขอแทรกนิดหนึ่งว่า เราจะต้องเห็นความสำคัญของศรัทธาในกระบวนการพัฒนาปัญญา ซึ่งหมายถึงกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งหมด เพราะปัญญาไม่สามารถพัฒนาแยกต่างหากจากด้านอื่น ๆ ของชีวิต

ศรัทธาเป็นไฟชนวนกระบวนการพัฒนาปัญญา

การพัฒนาปัญญาอาศัยศรัทธาอย่างไร ? ศรัทธาอย่างของไอน์สไตน์นี้คือความเชื่อมั่นในความจริงของกฎธรรมชาติ ว่าต้องกฎเกณฑ์ความเป็นระเบียบในธรรมชาติและปัญญาของมนุษย์ก็เข้าถึงความจริงนั้นได้

ในวิชาการอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเรามีศรัทธาเราเชื่อว่าการที่เรากำลังศึกษาจะทำให้เราได้ปัญญา และจะทำให้เกิดความดีงามในสังคมได้จริง คือสามารถสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมมนุษย์ได้ จะทำให้เด็กของเราเป็นคนดีได้ ถ้านักการศึกษา²มีศรัทธา คือความเชื่อมั่นอันนี้ว่า สิ่งที่เขาเรียนจะทำให้เขาเกิดปัญญาที่สามารถมาจัดสรร สั่งสอน อบรมให้เด็กเป็นคนดีได้ซึ่งเป็นจุดหมายในการพัฒนามนุษย์ หรือการศึกษาเล่าเรียนนั้น ถ้าเขามีความเชื่ออันนี้ เขาจะตั้งใจศึกษาค้นคว้าวิชาการอย่างจริงจัง แต่ถ้าไม่มีศรัทธา³ เขาก็จะเรียนอย่างแห้งแล้งกฎเกณฑ์ว่าอย่างไรก็ทำไปพอให้ได้ตามกฎเกณฑ์ และเป็นครูอาจารย์เพียงรูปแบบ ฉะนั้นศรัทธาจึงสำคัญอย่างยิ่ง แต่จะต้องระลึกไว้ว่าศรัทธามี 2 แบบ

แบบที่ 1 คือศรัทธาที่ปิดกั้นปัญญา

แบบที่ 2 คือศรัทธาที่เกื้อหนุนปัญญา

ศรัทธาที่ปิดกั้นปัญญาหรือขัดขวางการพัฒนาปัญญา ได้แก่

1) ศรัทธาแบบงมงาย หรือศรัทธาตาบอด คือ ความเชื่องมงายแล้วแต่เขาจะบอกยอมเชื่อไปเสียหมด ตามข้อที่เขากำหนดมาให้ โดยไม่ต้องคิด ไม่ต้องค้น ไม่ต้องสอบ ไม่ต้องถาม ไม่ได้ใช้ปัญญาของตนเอง

2) ศรัทธาแบบบังคับ หรือศรัทธาปิดตา คือ ศรัทธาที่ถามไม่ได้ ห้ามสงสัย บังคับให้เชื่อ ด้วยอำนาจที่มองเห็นก็ตาม มองไม่เห็นก็ตาม เช่น ชูว่าเป็นบาป ถ้าสงสัยว่าอันนี้นั้นมีจริงหรือเปล่า ก็เป็นบาปไปหมด จะตกนรก หรือถูกลงโทษ ถามไม่ได้เลย อย่างนี้ก็เป็นศรัทธาที่ปิดกั้นขัดขวางปัญญา

ศรัทธาที่แท้จริงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างปัญญา เป็นตัวเกื้อหนุนและจำเป็นในกระบวนการพัฒนาปัญญา อย่างศรัทธาของอินส์ไคน์

ตามหลักพระพุทธศาสนา กระบวนการของการศึกษา เริ่มต้นด้วยศรัทธาพื้นฐานที่เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา หรือเรียกสั้นๆ ว่า “โพธิสัทธา” แปลว่า ความเชื่อในปัญญาตรัสรู้ กล่าวคือ ความเชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นพุทธะ ได้แก่ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่เรียนรู้ได้ ฝึกฝนพัฒนาได้ จนสามารถบรรลุสัจธรรมและมีชีวิตที่ดั่งงามสูงสุดที่เรียกว่า “พุทธะ” บุคคลผู้ที่มีศรัทธานี้จะสามารถก้าวหน้าต่อไปในกระบวนการการศึกษาแห่งการพัฒนาตนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิกรรม จิตใจ และปัญญา ที่เรียกว่าไตรสิกขา

จะเห็นได้ชัดว่า โพธิสัทธา เป็นศรัทธาที่เชื่อมต่อกับปัญญาโดยตรง เพราะเป็นความเชื่อในตัวปัญญานั้นเอง โดยโยงสู่จุดหมายคือ การบรรลุความเป็นพุทธะ ผู้รู้ความจริงและมีชีวิตที่ดั่งงามสมบูรณ์โดยนัยนี้ ศรัทธาที่เกื้อหนุนปัญญา จึงแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ

1) ศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์ คือ เชื่อว่ามนุษย์ที่เรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาได้ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาปัญญาของตน จนเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ และดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดั่งงามมีความสุขสมบูรณ์

2) ศรัทธาในความจริงของธรรมชาติ คือ เชื่อว่าธรรมชาติ หรือสรรพสิ่งมีภาวะและความเป็นจริงแท้ที่มนุษย์ควรจะรู้ และด้วยปัญญาที่รู้ความจริงของธรรมชาตินั้น จะทำให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดั่งงามมีความสุขที่สมบูรณ์

เมื่อมีศรัทธาขั้นพื้นฐานนี้แล้ว ก็ก้าวไปสู่ศรัทธาในระดับปฏิบัติการ โดยมีศรัทธาที่เกื้อหนุนปัญญา หรือเอื้อต่อการพัฒนาปัญญา ซึ่งจะทำหน้าที่ที่สำคัญ คือ

1) ศรัทธาเป็นตัวจับจุดให้ พอเรามองเห็นว่าในบรรดาสิ่งที่เราพบเห็น หรือได้ยินมากมายนี้ อันไหนมีค่าที่จะทำให้เราบรรลุผลที่ประสงค์ ที่เราต้องการ เช่นจะทำให้ได้ผลสำเร็จในการที่จะไปพัฒนาเด็กให้เป็นคนดี ศรัทธาที่จับจุดที่จุดนี้ คือเกิดความเชื่อว่ามันจะให้ผลที่ต้องการได้ พอเกิดความเชื่อนี้ตั้งค้ำขึ้นมาดิ้นรนน้อยท่านเรียกว่าเป็น “อาการวพี สทฺธา” แปลว่า

ศรัทธาที่มีเค้า ศรัทธาก็จับจุดเป็นเป้าให้แก่ปัญญาแล้วก็เจาะที่นี้ แต่ถ้าไม่มีศรัทธา ศรัทธาไม่จับจุดให้ ปัญญาที่จับจุด อันโน้นก็เอา อันนี้ก็เอา ไปเรื่อย ๆ ไม่เจาะลึกลงไป แต่พอศรัทธาจับปั๊บปัญญาก็เจาะที่นั่นเลย

2) ศรัทธาช่วยให้ปัญญามีทิศทางและเดินหน้าไปในทิศทางสู่เป้าหมายที่ต้องการ เพราะเชื่อว่าอันนี้แหละจะให้ผลที่เรามุ่งหมายให้เกิดความสำเร็จ เช่นอย่างนักวิทยาศาสตร์เชื่อว่า ถ้าค้นไปถึงนั่นได้ เราจะเข้าใจธรรมชาติได้ เราจะสามารถตอบปัญหา หรือคลายปมที่เราติดอยู่ได้อันนี้แน่แล้ว เราค้นมุ่งหน้าไปให้ถึงนั่นเถอะศรัทธาก็กำหนดทิศทางให้ เราก็แนวไป

3) ศรัทธาทำให้เกิดพลัง เป็นธรรมดาว่าคนมีศรัทธา มีความเชื่อมั่น จะเกิดกำลัง การที่จะแสวงปัญญาได้สำเร็จจะต้องมีพลัง มีความเข้มแข็งในการที่จะเอาจริงเอาจัง ถ้าไม่มีความจริงจัง ไม่มีความเข้มแข็งอันนี้ ความเพียรพยายามก็ไม่มา ไม่อยากจะไปเคลื่อนไหวทำการต่าง ๆ แต่พอมีศรัทธาว่า อันนี้แหละคือสิ่งที่ให้คุณค่าหรือความหมายสูงสุดแก่ชีวิต หรือว่าอันนี้แหละจะให้บรรลุจุดหมายที่ใฝ่ปรารถนา ก็เกิดแรงใจ เป็นพลังยิ่งใหญ่ แม้แต่จะข้ามน้ำข้ามทะเลไป บุกป่าไป ไปขั้วโลก ก็เอาหมด สละชีวิตให้ก็ยิ่งได้เลยฝรั่งเขาไปปลูกฝังคุณสมบัติไว้ได้มาก เขาต้องการความรู้อะไรสามารถที่จะยอมสละชีวิตให้ทั้งชีวิต สามารถที่จะเดินทาง บุกป่าฝ่าดงกันดาร ถึงจะมีภัยอันตรายก็เสี่ยงไปได้ เพื่อความรู้ด้วยศรัทธา ฉะนั้น คุณสมบัติในใจที่ว่าเป็นตัวสร้างพลัง ก็คือศรัทธานี้แหละ

ตกลงว่า ศรัทธาให้ทั้งจุดที่ปัญญาจะเจาะ ทั้งให้ทิศทางที่ปัญญาจะเดินก้าวไปสู่จุดหมาย และทั้งให้พลังในการที่จะเดินหน้าไปด้วย แต่ก่อนอื่นต้องแยกได้ ระหว่างศรัทธา 2 อย่างคือในทางที่ถูกต้อ้นั้น ศรัทธาเป็นองค์ประกอบและเป็นคุณสมบัติที่สำคัญมากในกระบวนการพัฒนาปัญญา

ความใฝ่รู้คืออรุณของการพัฒนาปัญญา

อย่างไรก็ดี ลึกลงไปศรัทธายังต้องอาศัยคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่ง ทำไมไอน์สไตน์จึงต้องก้าวมาสู่การมีความเชื่อมั่นในความเป็นจริงของธรรมชาติ และศรัทธาในศักยภาพของตัวเอง โดยเชื่อมั่นว่าตนจะเข้าถึงความจริงนั้นได้ ก่อนที่จะมาถึงขั้นศรัทธานั้น เขามีอะไร ตอบว่าเขามีความอยากรู้ในความจริง เมื่อเขามีความอยากรู้แล้วศรัทธาจึงมาเสริมช่วย เมื่ออยากรู้ หรือใฝ่รู้แล้ว จึงต่อมาสู่ขั้นที่เชื่อว่าจะสามารถรู้ได้ ความอยากรู้หรือใฝ่รู้ไม่ใช่อยากรู้เฉย ๆ แต่อยากรู้ให้ถึงความจริงแท้ของสิ่งนั้น ๆ อยากรู้ความจริงว่ามันเป็นอะไรกันแน่

ความอยากรู้ความจริง อยากรู้เข้าถึงความจริงนี้เช่นแหละที่สำคัญอย่างยิ่ง นักวิทยาศาสตร์ต้องมีคุณสมบัตินี้ก่อน คืออยากรู้ความจริงของธรรมชาติ แล้วศรัทธาก็มาช่วยเสริมว่ามีนะความจริง มีนะกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ศรัทธาความเชื่อมั่นในความจริงนั้นและเชื่อว่าเรามี

ศักยภาพที่จะพัฒนาให้รู้ความจริงนั้นได้ แต่ความอยากรู้ที่เป็นแรงในตัวเองต้องมีก่อน ความอยากรู้นี้เป็นพลังขึ้นมาข้างใน ส่วนศรัทธาเป็นเครื่องเชื่อมตัวเรากับสิ่งที่ต้องการรู้ข้างนอก

ความอยากรู้ความจริง หรืออยากเข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น ๆ นี้ ถ้ามีกำลังแรงก็จะถึงขั้นที่ทำให้บอกว่า ฉันจะต้องรู้ความจริงของสิ่งนั้น ๆ ให้ได้ ถ้าไม่รู้ถึงความจริงจะไม่ยอมหยุด ต้องขนาดนี้ นักวิทยาศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ต้องมีคุณสมบัตินี้ในใจ คือมีความปรารถนาความอยาก ความใฝ่รู้ต่อความอยากจริงอย่างแรงกล้า (อย่าทิ้ง “ใฝ่รู้” ไว้เลยๆ)

ใฝ่รู้ความจริงคือ ปรารถนาจะเข้าถึงความจริงให้ได้ ถ้าไม่ถึงความจริงไม่ยอมหยุด พอมีความใฝ่รู้แล้ว ศรัทธาก็มาช่วย คือเชื่อมั่นว่าในสิ่งที่ต้องการนั้นมีความจริง มีกฎเกณฑ์ที่รู้ได้ และตัวเองก็มีความสามารถที่จะรู้ ก็จึงค้นคว้าต่อไป อย่างที่ไอน์สไตน์มุ่งหน้าหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ตัวความใฝ่รู้ หรืออยากจะรู้นี้ เรียกว่า **ฉันทะ** เราไม่ค่อยเห็นศัพท์ตัวนี้ ฉันทะเป็นศัพท์ที่ค่อนข้างจะหายไป หรือถูกมองข้าม ฉันทะนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เรียกว่าเป็นแสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดี ฉันทะนี้มาเมื่อไร ชีวิตที่ดีเริ่มต้นเมื่อนั้น ถ้ามีฉันทะก็มั่นใจได้เลยว่าชีวิตที่ดีงามจะมา หรือถึงรุ่งอรุณของการศึกษา

ฉันทะ คือความใฝ่รู้ อยากจะรู้ความจริง อยากเข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น ๆ เรื่องนั้น ๆ ฉันทะนี้เป็นตัวเริ่ม เป็นจุดตั้งต้น หรือเป็นพลังเริ่มแรกที่ผุดขึ้นมาภายใน แล้วจึงอาศัยศรัทธา มาโยงออกไปหาสิ่งที่ต้องการ ศรัทธามาเป็นพลังหนุนหรือผลักดันปัญญา ช่วยให้เดินหน้าไป แต่เราต้องมีฉันทะนี้มาเป็นตัวเริ่มงาน เพราะฉะนั้นไอน์สไตน์จึงไม่ได้พูดแค่ศรัทธาหรือความเชื่อ แต่พูดต่อไปถึงความใฝ่รู้ เขาบอกว่าวิทยาศาสตร์จะได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ก็โดยบุคคลที่เต็มเปี่ยมด้วยความใฝ่ปรารถนาต่อสัจธรรมและต่อปัญญาที่เข้าใจความจริง อันนี้ คือ ฉันทะ ตัวนี้สำคัญที่สุด เป็นฐานก่อนศรัทธา เมื่อพูดมาถึงฉันทะ จึงครบที่ไอน์สไตน์พูดไอน์สไตน์ (Einstein, 1954, p. 46) พูดไว้ว่า “วิทยาศาสตร์นั้นจะรังสรรค์ขึ้นมาได้ ก็จำเพาะแต่โดยที่เต็มเปี่ยมด้วยความใฝ่ปรารถนา (Aspiration) ต่อสัจธรรมและต่อปัญญาที่เข้าใจถึงความจริง อย่างไม่รู้ดี แหล่งที่มาของความรู้อันนี้ เกิดจากแดนของศาสนาและในแดนของศาสนาด้วยเช่นกัน ก็มีความเชื่อ (Faith) ในความเป็นไปได้ว่า กฎเกณฑ์ที่มีผลจริงต่อสากลพิภพนี้ เป็นสิ่งที่มีเหตุผล คือสามารถเข้าใจได้ด้วยปัญญาที่ไตร่ตรองพิจารณาเข้าพินิจมองไม่เห็นนักวิทยาศาสตร์ที่แท้คนใดเลยที่จะไม่มีศรัทธาอันลึกซึ้งที่ว่านั่น (That profound faith)”

คำกล่าวนี้ระบุชัดทั้ง **ฉันทะ** และ **ศรัทธา** แล้วก็โยงมาสู่ **ปัญญา** ที่เราต้องการที่พูดถึงไอน์สไตน์ก็เพื่อให้เห็นตัวอย่างของการแสวงหาความรู้แสวงหาปัญญา หรือการพัฒนาวิชาการในยุคสมัยใหม่ ที่ใกล้ชิดของนักการศึกษาและนักวิชาการปัจจุบัน และเพื่อแสดงให้เห็นว่า

ทัศนคติของนักแสวงหาปัญญาและนักค้นพบที่ยิ่งใหญ่ในยุคปัจจุบันท่านที่นี้ก็ตรงกันกับหลักการที่กำลังพูดถึงในที่นี่ เพราะเป็นความจริงตามธรรมชาติของธรรมชาติ

พูดอีกสำนวนหนึ่งว่า ที่ยกมาของไอน์สไตน์มาอ้างที่นี้ มิใช่เพราะเป็นคำพูดของไอน์สไตน์ แต่ยกมาอ้างเพราะไอน์สไตน์เป็นตัวอย่างของนักวิชาการยุคปัจจุบันที่มองเห็นหลักการแห่งความจริงตามธรรมชาตินี้ นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงให้เห็นด้วยว่า แม้แต่บุคคลที่สำคัญยิ่งในวงการวิทยาศาสตร์ที่ถือว่าเป็นวิทยากรนำสุดในการแสวงหาความรู้ว่าเป็น Objective ได้รู้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมหรือคุณค่าทางจิตใจต่อการแสวงหาความจริงนั้นอย่างไร

อย่างไรก็ตาม เรื่องคงไม่จบเท่านั้น นักวิทยาศาสตร์มุ่งหาความจริง เป้าหมายของเขายู่นั้น แต่คนที่รู้และเห็นความจริงแล้ว ยังมีการก้าวต่อไป พอเรารู้ว่านี่เป็นอะไรความรู้ นั้นจะทำให้เราแยกได้ ว่าสิ่งนี้อยู่ในภาวะที่ควรจะเป็นของมันไหม เมื่อเรารู้ว่าภาวะที่เต็มหรือดีงาม สมบูรณ์ของมันเป็นอย่างนี้ เรารู้ต่อไปว่า ภาวะที่มันเป็นอย่างนี้ยังไม่สมบูรณ์ยังไม่เต็ม มันยังไม่อยู่ในภาวะที่ดี เช่นเราจะแยกได้ว่าต้นไม้ต้นนี้อยู่ในภาวะที่ไม่อุดมสมบูรณ์ไม่อยู่ในภาวะที่ดีงาม ที่ควรจะเป็น พอเราแยกออกตอนนี้ได้ เราเห็น เรารู้ความแตกต่าง ความรู้นั้นก็จะทำให้เราก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง คือเราจะนึกถึงภาวะที่ควรจะเป็น ว่ามันควรจะเป็นอย่างไรคือมันควรจะมีภาวะที่เต็ม สมบูรณ์ดีงามอย่างไร

เมื่อเรามีความใฝ่อยากรู้ความจริง ตอนนี่เมื่อเราเกิดมีความรู้แล้ว เราก็จะอยากอีกขั้นหนึ่ง คือ อยากจะให้มันเป็นอย่างที่ควรจะเป็น ภาวะที่ควรจะเป็นนี้ เราพูดสั้น ๆ ว่า “ภาวะที่ดีงาม” หรือภาวะที่เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ก็แล้วแต่ พอเราอยากให้สิ่งนั้นอยู่ในภาวะที่ดีงามกระบวนการทางจิตก็เดินหน้าต่อไปว่า ทำอย่างไรมันจึงจะกลายเป็นสิ่งที่ดีงาม เราก็ต้องทำ การกระทำก็เกิดขึ้น การกระทำที่ดีงามนี้เราเรียกว่า “การสร้างสรรค์” เป็นอันว่า จากความใฝ่รู้ ก็ตามมาด้วยความ ใฝ่ดี คืออยากให้สิ่งทั้งหลาย ดีงาม จากใฝ่ดีก็ไปสู่การทำให้ดีงาม ซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า การสร้างสรรค์ มันโยงกันไปหมด เพราะเป็นกระบวนการเดียวกัน อันเป็นไปตามธรรมชาติ ตามกันมาเอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542 หน้า 99-122) ยังกล่าวถึงการสร้างชุมชนแห่งการศึกษาอีกครั้งนี้

ความเป็นกัลยาณมิตรของครูอาจารย์ และผู้บริหารคือสาระของการสร้างชุมชนแห่งการศึกษา

ผู้บริหารและครูอาจารย์นั้น อยู่ในฐานะเป็นผู้นำ ที่เอื้อการศึกษาแก่ศิษย์และคนอื่น ๆ ในชุมชน จึงเป็นแกนกลางของการสร้างชุมชนแห่งการศึกษา หรือชุมชนวิชาการซึ่งเป็นชุมชนแห่งกัลยาณมิตร ดังนั้น ผู้บริหารและครูอาจารย์ จึงควรมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตร

ที่ทางพระเรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ เมื่อผู้บริหารและครูอาจารย์มีเมตตา กรุณา และมุทิตา ที่พูดไปแล้ว โดยแสดงออกมาอย่างถูกต้องในความสัมพันธ์ภายในชุมชนก็จะมีคุณสมบัติของกัลยาณมิตรข้อแรก คือ

1) **ปิโย** แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” หรือ “น่ารัก” หมายความว่า เป็นผู้รู้จักเอาใจใส่ในตัวบุคคลและสุขทุกข์ของเขา เข้าถึงจิตใจ ให้ความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

อย่างไรก็ตาม ปิโย เท่านั้นไม่พอ ปิโย นั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มุทิตา จึงต้องมีอุเบกขามากุมให้อยู่ในขอบเขตที่สมดุล คือพอดี ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือ การปฏิบัติต่อกัน หรือช่วยเหลือกัน จะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ขอบธรรม ไม่ให้เสียความรับผิดชอบไม่ละเลยหรือมองข้ามความถูกต้องสมควรตามเหตุผล นี่ก็คือการที่ผู้นำจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างถูกต้องทั้งกับคนและกับงาน ทั้งกับคนและกับธรรม หรือทั้งกับคนและกับหลักการ คือต้องเอาทั้งคนและทั้งงาน หรือเอาทั้งคนและหลักการ

ถ้าเอาคนอย่างเดียวก็จะเอียงสุด ไปข้างหนึ่ง และจะเกิดปัญหาหรือเกิดความเสียหาย เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา จนไม่มีขอบเขต แม้จะปิโย คือเป็นที่รัก แต่ก็เสียหลักการและทำให้เสียความเป็นธรรม นอกจากนั้น เมื่อพยายามทำตัวให้เป็นที่รักโดยไม่เป็นกันเองเกินไปอย่างไม่มีขอบเขต ก็อาจจะเลยเถิดไปกลายเป็นเพื่อนเล่น หรือกลายเป็นที่ล้อเล่น จนกระทั่งคำพูดไม่มีความหมาย ไม่มีน้ำหนัก พูดอะไรเขาก็ไม่ฟัง อย่างนี้ก็หมดความหมาย พร้อมกันนั้นก็อาจจะกลายเป็นว่า แทนที่ตัวเองจะไปนำเขา ก็กลับถูกเขาชักพาออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง ไปเลยหมดความ เป็นผู้นำ

เพราะฉะนั้น ปิโย “เป็นที่รัก” ซึ่งเกิดจากคุณสมบัติในข้อเมตตา กรุณา มุทิตา ที่เอาคน จึงต้องมีขอบเขตโดยมีความสมดุลกับอุเบกขา ที่เอาธรรม เอาหลักการ เอาเหตุผล และเอาตัวงานที่นี้ถ้าเอาตัวงาน เอาหลักการ หรือเอาธรรม ก็จะได้ลักษณะซึ่งเป็นคุณสมบัติของกัลยาณมิตรข้อต่อไปคือ

2) **ครุ** แปลว่า “นำเคารพ” คือ เป็นคนมีหลัก หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย เป็นที่พึ่งได้

ในการทำงานเดียวกัน ถ้าเอาหลักการอย่างเดียว แม้จะนำเคารพก็แห้งแล้งบางทีไม่มีใครกล้าเข้าหน้าเลย อย่างนี้ก็ห่างเหิน เสียผลเหมือนกัน ครุ ก็จะเอียงข้างไป เพราะฉะนั้นจึงต้องพอดี ถ้าได้พรหมวิหารทั้งข้อ 1-2-3 แล้วมาสมดุลกับข้อ 4 ก็จะได้ทั้ง ปิโย เป็นที่รักหรือน่ารักด้วย และครุ เป็นที่เคารพด้วย หมายความว่า ได้ทั้งคนได้ทั้งงาน ได้ทั้งคนได้ทั้งหลักการ และได้ทั้ง

คนได้ทั้งธรรม อันนี้เป็นหลักการสำคัญแห่งคุณภาพเป็นอันว่า คนที่น่าเคารพเป็น ครู นั้นจึงยึดถือหลักการเป็นใหญ่เอางานเป็นสำคัญ เอาธรรมนำหน้า เมื่อเอาใจใส่ดูแลคนให้ดี ก็เป็น ปิโย ด้วย ก็คุณภาพอย่างที่ว่ามานี้

คุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของผู้ที่ เป็น “ครู” ซึ่งถือธรรมหรือหลักการเป็นใหญ่ก็คือเป็นผู้ที่เที่ยงตรง ไม่มีอคติ ไม่มี ความลำเอียงซึ่งเป็นแกนกลางของการรักษาคุณภาพและความสามัคคี พร้อมทั้งความมั่นคงของหมู่ชนที่ไปด้วยกัน เพราะถ้าเสียความเป็นธรรมแล้วแม้แต่จะมีความรักใคร่กันอยู่ หรือแม้แต่จะเอาอกเอาใจกัน ก็จะเกิดความกินแหนงแคลงใจกันสูญเสียเอกภาพ แต่เมื่อรักษาธรรมไว้ได้ ก็ไม่มีอคติ และไม่เสียสามัคคี อคติ คือ ความลำเอียงหรือการเขวออกไปนอกทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ มี 4 ประการด้วยกันคือ

ลำเอียงเพราะชอบ เรียกว่า ฉันทาคติ

ลำเอียงเพราะชัง เรียกว่า โทษาคติ

ลำเอียงเพราะขลาด เรียกว่า ภยาคติ

ลำเอียงเพราะเขลา เรียกว่า โมหาคติ

ต่อจาก 2 ข้อนี้แล้วยังมีคุณสมบัติของกัลยาณมิตรเหลืออยู่อีก 5 ประการคือ

3) ภาวนีโย แปลว่า “น่าเจริญ” คือ นายกษัตริย์ เป็นต้นแบบอย่างได้ ทำให้ผู้ที่ร่วมอยู่ร่วมไป คือ คนทั้งหลายในชุมชนนั้น มีความภูมิใจ พอนึกถึงก็มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตัวผู้บริหารและครูอาจารย์ ว่าเป็นผู้ที่มีการศึกษาจริง ได้พัฒนาตนแล้วเป็นผู้มีสติปัญญา มีความสามารถ รู้จริง เก่งจริง และมีคุณธรรม ความดีงามอย่างแท้จริง นำเอาอย่างคุณสมบัติข้อนี้ อาจแยกได้อย่างน้อย 2 ด้าน ซึ่งจะต้องนำไปอธิบายขยายความต่อไป คือ

3.1) ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

3.2) ด้านปฏิบัติ หรือ ด้านการดำเนินชีวิต เช่น ความประพฤติทั่วไป ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการทำรงคนในสังคม เป็นต้น

4) วัตตา “รู้จักพูด” หมายความว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้ว่าในสถานการณ์ไหน และกับใคร ควรพูดอะไร อย่างไร เป็นต้น พูดง่าย ๆ ว่าพูดเป็น สอนเป็น เป็นนักสื่อสารที่ดี และเอาใจใส่สื่อสารกับผู้ร่วมไปด้วยอยู่เสมอ เพื่อให้รู้เข้าใจกัน และรู้เข้าใจในสิ่งที่ทำ เป็นต้น

ที่จริง รู้จักพูดนั้น บางทียิ่งกว่าสื่อสารเก่งอีก คนที่รู้จักพูดนั้น จะพูดให้เขาเข้าใจก็ได้ พูดให้เขาเห็นใจก็ได้ พูดให้เขาเชื่อก็ได้ พูดให้เขาเห็นด้วยหรือคล้อยตามก็ได้ พูดให้เขาร่วมมือด้วยก็ได้ พูดให้เขาร่วมกำลังกันได้ แต่ที่ทำงานมุ่งหมาย ก็คือ พูดให้เขาเข้าใจ พูดให้เขาได้

ประโยชน์ และพูดให้เขาช่วยกันกันสร้างสรรค์ประโยชน์ ต่างจากจิตวิทยานิยมที่เน้นในแง่การพูดให้ตนเองได้ผลประโยชน์ หรือพูดหาผลประโยชน์ให้แก่ตน

พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของนักสื่อสารหรือนักสั่งสอนที่ดีไว้ 4 อย่าง คือ

4.1) พูดแจ่มแจ้ง คือ ชี้แจงอธิบายให้เข้าใจชัดเจน มองเห็นเหตุผล แจ่มแจ้ง หมดสงสัย เหมือนจูงมือไปเห็นกับตา (สันทัตสนา)

4.2) พูดจูงใจ คือ พูดให้เห็นคุณค่าและความสำคัญ จนเกิดความซาบซึ้งยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ (สมทพนา)

4.3) พูดเร้าใจ คือ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความแข็งขันมั่นใจและมีกำลังใจหาญกล้า กระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จ โดยไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก (สมุดเตชนา)

4.4) พูดให้ร่าเริง คือ ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งเมตตา ไมตรี ความหวังดีและความรู้สึกที่สดชื่นร่าเริง เบิกบานผ่อนคลาย เข้มชื่นใจด้วยความหวังในผลดี และทางที่จะสำเร็จ (สัมปหังสนา)

ในเรื่องการพูดเป็น สอนเป็นนี้ สิ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง คือ การรู้จักใช้วิธีสอน ที่เหมาะสมและได้ผล ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ ที่จะต้องแยกออกไปอธิบายต่างหาก

5) **วจนักขโม** คือ รู้จักฟัง ท่านใช้คำว่า วจนักขโม แปลว่า “ทนหรือควรต่อถ้อยคำ” (ของคนอื่น) ไม่ใช่ว่าเอาแต่พูดแก่เขาอย่างเดียวโดยไม่ยอมรับฟังใคร ต้องยอมรับฟังเพราะการรู้จักรับฟังเป็นส่วนหนึ่งของการที่จะสื่อสารให้ได้ผล แม้ว่าเขาพูดมาจะไม่ถูกใจอะไรก็ตามได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้งานการและประโยชน์ที่จะทำนั้นสำเร็จ เช่น ครูอาจารย์ถูกลูกศิษย์ซักไซ้ไต่ถาม ถามจุกจิก ถามเรื่องที่ครูกิดว่าน่าจะรู้แล้ว ถ้าครูอาจารย์ไม่มีความอดทนในการรับฟัง เดียวก็จะเบื่อ หรือรำคาญ ท่านว่าต้องมีคุณธรรมข้อนี้จึงจะแก้ไขได้ ต้องทำใจให้สบาย อดทนรับฟังเขา เพื่อให้เข้าใจเขาและช่วยเขาได้ดี

6) **คัมภีร์รัฐจะ** **กะถัง กัตตา** แปลว่า “รู้จักแถลงเรื่องราวต่างๆ ที่ลึกซึ้ง” ปัญหาอะไรที่หนักและยาก ก็เอามาชี้แจงอธิบาย ช่วยทำให้ศิษย์เป็นต้นมีความกระฉ่างแจ่ม เรื่องที่ลึกที่ยากก็ทำให้ต้นให้ง่ายได้ และพาเขาเข้าถึงเรื่องที่ยากและลึกลงไป ง่ายๆ ได้ผล

7) **โน จัญฐาเน นิโยชะเย** แปลว่า “ไม่ชักนำในอฐานะ” คือ เรื่องที่ไม่ใช่เรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่สาระ ออกนอกเรื่อง นอกราว เหลวไหล ไม่เกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย

ธรรมของกัลยาณมิตร 7 ประการนี้ เป็นคุณสมบัติที่มาประกอบกัน และมาประสานเข้ากับพรหมวิหาร 4 ประการ ที่พูดไปก่อนแล้ว ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารและครูอาจารย์ทำหน้าที่สำเร็จผลอย่างแท้จริง

การปกครองที่แท้ คือเครื่องมือของการศึกษา

โดยเฉพาะการบริหารที่ถูกต้อง จะเป็นการ โยงและประสานและเกื้อหนุนให้สิ่งแวดล้อมและภาวะแวดล้อมที่เราต้องการนั้นเกิดขึ้น การบริหารแบบนี้จะเป็นการบริหารเชิงบวก ไม่ใช่บริหารเชิงลบที่ตั้งใจไปควบคุม และการปกครองที่เป็นส่วนสำคัญของการบริหารก็จะดำเนินไปในทางที่ถูก

การปกครองในยุคปัจจุบันนี้จะกำลังพลาด แม้แต่การปกครองของพระสงฆ์ก็เขวออกไป การปกครองได้กลายเป็นการปกครองเพื่อการปกครอง คือการปกครองเพื่อมุ่งความเรียบร้อยให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์กติกาที่วางไว้ เป็นต้น ถ้าคนอยู่กันเรียบร้อย สังคมสงบเรียบร้อยก็คิดว่าบรรลุจุดหมายของการปกครอง ซึ่งที่จริงยังไม่ใช่ และเมื่อเน้นการปกครองเพื่อการปกครอง ก็จะต้องมีการบังคับควบคุมให้อยู่ในกฎเกณฑ์กติกา และใครละเมิดก็ต้องลงโทษการปกครองก็จะเน้นอำนาจ

การปกครองที่แท้จริงนั้น มีขึ้นเพราะอะไรและเพื่ออะไร เรามีชุมชนขึ้นมาแล้วต้องการให้คนในชุมชนนั้นมีชีวิตที่ดีงามมีความสุข แต่ชีวิตที่ดีงามนั้นคืออะไร เพื่ออะไร พูดสั้น ๆ ว่า ชีวิตที่ดีงามเป็นชีวิตแห่งการฝึกฝนพัฒนา เพราะมนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตที่ดีงามขึ้นมาได้เลย ๆ ลอย ๆ มนุษย์แม้แต่นั่ง แม้แต่จะนอน แม้แต่จะขับถ่าย กิน เดิน พูด ก็ต้องเรียนรู้ฝึกฝน หรือฝึกหัดพัฒนาขึ้นมาทั้งนั้น หมายความว่า ชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ไม่ได้มาเปล่า ๆ ไม่เกิดขึ้นเพียงจากสัญชาตญาณ แต่ได้มาด้วยการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา เราต้องการให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีงาม เราจึงสร้างชุมชนและสังคมขึ้นและสร้างสรรค์ให้สังคมนั้นเป็นสภาพเอื้อต่อการที่ชีวิตของแต่ละคนจะได้มีโอกาสพัฒนาขึ้นไปเป็นชีวิตที่ดีงาม

ในเมื่อชีวิตที่ดีงามต้องอาศัยการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา เราจึงต้องสร้างสังคมหรือชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมและระบบความเป็นอยู่ เป็นต้น ที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของแต่ละคนด้วยเหตุนี้แหละพระพุทธเจ้าจึงทรงตั้งสังฆะเป็นชุมชนขึ้นมา เพื่อให้พระภิกษุทุกรูปที่เข้ามาในชุมชนนี้ได้พัฒนาชีวิตของตนเข้าสู่จุดหมายที่จะเป็นชีวิตที่ดีงาม

แกนกลางของความเป็นอยู่ในชุมชนนั้น ก็คือการศึกษา ทุกคนมีหน้าที่พัฒนาชีวิตของตนเองให้เข้าถึงความดีงาม และเราก็สร้างชุมชนหรือสังคมขึ้นมาเพื่อจะได้เป็นสภาพเอื้อต่อการศึกษา ของแต่ละชีวิตนั้น ถ้าคนไม่มีชุมชนนี้ หรือไม่มีสังคมนีเขาก็จะไม่ได้โอกาสสภาพแวดล้อมจะไม่เอื้อ เช่นมีการเบียดเบียนกัน มัวแต่เคียดริ้นวุ่นวาย แต่เมื่อมาอยู่ในชุมชนนี้

แล้วสภาพแวดล้อมทุกอย่าง และระบบความเป็นอยู่ ได้จัดวางไว้เพื่อเอื้อต่อการที่แต่ละคนจะได้พัฒนาชีวิตของตนเข้าสู่ความดีงาม เพราะฉะนั้นสังคมจึงเป็นสภาพเอื้อในแง่นี้

ตามหลักการที่ว่านี้ การปกครอง มีขึ้นเพื่ออะไร การปกครองนั้นเป็นสื่อประสานความร่วมมือร่วมทุนร่วมแรงร่วมใจสามัคคี เป็นต้น เพื่อจัดสรร โอกาส จัดสรรบรรยากาศ จัดสรรระบบความสัมพันธ์ของคน จัดสรรกิจการ จัดสรรสภาพแวดล้อมทุกอย่าง ให้เอื้อต่อการที่มนุษย์จะได้ดำเนินชีวิต กิจกรรม และกิจการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมของตน ให้แต่ละคนเข้าถึงความมีชีวิตที่ดีงาม เพราะฉะนั้นชุมชนที่ดีจึงเป็นชุมชนแห่งการศึกษา และมีการปกครองเพื่อเอื้อต่อการศึกษานั้น

พูดสั้นๆ ว่า การปกครองมีไว้เพื่อจัดสรร โอกาส คือเพื่อสร้างสภาพเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของคนเข้าสู่ความดีงามสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นสาระที่แท้จริงของชีวิต และของสังคม ขออย่าด้วยการถามใหม่อีกครั้งหนึ่งว่า การปกครองมีเพื่ออะไร เพื่อการศึกษานี้เป็นคำตอบรวบยอด ฉะนั้นการที่พระพุทธเจ้าจัดการปกครองขึ้นมา กิจกรรมทุกอย่างในการปกครองนั้น ในขั้นสุดท้าย จะโดยตรงก็ตาม โดยอ้อมก็ตามก็เพื่อเกื้อหนุนการศึกษาทั้งสิ้น

จะตั้งชุมชนแห่งการศึกษา ต้องสถาปนาระบบกัลยาณมิตรให้ได้

เราพูดได้ว่า เมื่อตั้งสังฆะคือชุมชนขึ้นมาก็ต้องมีการปกครองแต่สังฆะนั้นโดยพื้นฐานก็คือชุมชนที่เอื้อ ซึ่งผู้คนที่ต้องการพัฒนาตนเอง ต้องการชีวิตที่ดีงาม จะได้เข้ามาอยู่ร่วมกันแต่ละคนก็เป็นตัวเอื้อต่อกัน เช่น ท่านที่พัฒนาแล้วหรือผู้ที่พัฒนามากกว่า เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้า ก็ทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ มาช่วยแนะนำสั่งสอนคนที่ใหม่กว่า ส่วนคนที่อยู่ในระดับเดียวกันซึ่งมีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ก็มาเอื้อต่อกันด้วยลักษณะการเป็นอยู่และกิจการ เช่นการปรินิพพานหรือสนทนา เป็นต้น พร้อมทั้งเป็นชุมชนที่เป็นแหล่งการศึกษาแก่คนภายนอกที่ต้องการ แม้แต่ที่เข้ามาชั่วคราว รวมทั้งเป็นแหล่งของผู้พัฒนาแล้ว ที่จะออกไปช่วยแนะนำให้การศึกษแก่ผู้คนที่ข้างนอกกว้างขวางออกไป ว่าโดยสรุป ชุมชนแห่งการศึกษา มีบรรยากาศแห่งความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อกัน ดังนี้

- 1) ครูอาจารย์หรือผู้ที่ศึกษามากกว่า ช่วยเอื้อการศึกษาแก่ผู้ที่ยังศึกษาน้อยกว่า
- 2) ศึกษาทั้งหลายในระดับต่างๆ มีความเป็นอยู่และกิจกรรมที่เอื้อการศึกษาแก่กันและกัน
- 3) ชุมชนเป็นแหล่งเอื้อการศึกษาแก่คนภายนอก ที่จะเข้ามาแสวงการศึกษาทั้งระยะสั้นและระยะยาว
- 4) ชุมชนเป็นแหล่งชุมชนผู้มีการศึกษา ที่จะออกไปเอื้อการศึกษาแก่คนทั่วไปในสังคม
- 5) ชุมชนการศึกษาต่างแห่ง เอื้อการศึกษาแก่กันและกัน

ชุมชนมหาวิทยาลัยและชุมชนทางวิชาการทั้งหลายก็ควรเป็นอย่างนี้ใช้หรือไม่ มหาวิทยาลัยควรเป็นชุมชนที่ทำหน้าที่ไม่เฉพาะแต่วิชาการ คือไม่ใช่ศึกษาในความหมายจำกัดทาง วิชาการล้วนๆ แต่ทุกคนเข้ามาแล้วจะได้พัฒนาชีวิตของตนไปสู่ความดีงาม รวมทั้งอาจารย์ก็พัฒนา ชีวิตตนเองไปสู่ความดีงาม และมีความสุขในการแสวงหาความรู้ ในการทำงานสร้างสรรค์ ในการ สอน ในการให้วิชาความรู้แก่ศิษย์ ช่วยเอื้อแก่ชีวิตของลูกศิษย์ ลูกศิษย์ก็พัฒนาตนขึ้นไปและเอื้อต่อ เพื่อนศิษย์ในการแสวงปัญญาและพัฒนาชีวิต ผู้บริหารก็ปกครองด้วยการสร้างสภาพเอื้อ เพื่อช่วย ให้อาจารย์ และช่วยให้ลูกศิษย์พัฒนาตัวของเขาและช่วยกันพัฒนาตนขึ้นมา ถ้าอย่างนี้ก็เป็นชุมชน กัลยาณมิตร ที่มีบรรยากาศทางวิชาการ หรือพูดให้ตรงยิ่งกว่านั้นว่ามีบรรยากาศแห่งการศึกษา ซึ่ง สมาชิกของชุมชนเอื้อต่อกัน เริ่มตั้งแต่มีไมตรี มีเมตตา กรุณา มีแต่การปฏิบัติในเชิงสร้างสรรค์หรือ ทางบวก

ในระบบความสัมพันธ์ที่โยงส่งต่อกันสู่จุดหมายที่ชัดเจนนี้ คุณสมบัติและข้อ ปฏิบัติต่าง ๆ จะประสานกลมกลืนกัน เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา เมื่อมาเข้าระบบนี้ ก็สอดคล้องกัน หมด โดยจะมีอุเบกขาคอยคุมว่าต้องให้อยู่ในขอบเขต ครูอาจารย์ปรารถนาดี มีความรักเอาใจใส่ และมีน้ำใจช่วยเหลือส่งเสริมศิษย์ทั่วไปเสมอกันทุกคน แต่จะไม่ช่วยเขาเกินเหตุผล

นี่เธอจะมาหาความรู้เรื่องนี้หรือ เธอต้องรับผิดชอบตัวเองด้วยเธอจึงจะได้ ความรู้คือเธอจะต้องทำตามเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติ ฉันทมีเมตตากรุณาคือช่วยแนะนำเธอให้ไป อ่านหนังสือเล่มนั้น ไปอ่านไปค้นเอา ไม่ใช่ฉันเขียนให้ ถ้าฉันเขียนให้ก็เมตตากรุณาเลยขอบเขตเสีย คุล ถ้าฉันไม่มีอุเบกขา เธอก็ไม่พัฒนา

เพราะฉะนั้น เมตตาก็แสดงน้ำใจว่า เอ้อ ฉันจะช่วยแนะนำให้แต่ปัญญาจะ เกิดขึ้นได้ด้วยการที่เธอพัฒนาตนเอง เพราะฉะนั้นฉันชี้แนะให้เธอไปทำที่ ทำนั่น ทำโน่น อุเบกขาก็ มาต่อคอยดูให้เธอทำงานให้ถูกต้อง แล้วเธอก็ประสบความสำเร็จ

ในการบริหารหรือการอะไรก็ตาม องค์ประกอบในการปฏิบัติจะเข้าประสานกัน หมด การบริหารเป็นต้น จึงจะมาช่วยเอื้อรวมความว่าต้องครบทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

ในการสร้างบรรยากาศแห่งการศึกษา ในชุมชนทางวิชาการถือได้ว่าระบบ ความสัมพันธ์ของคนที่เป็นกัลยาณมิตรให้แก่กัน โดยมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่ครบสี่เป็น คุณสมบัติพื้นฐาน และมีกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ เป็นคุณสมบัติเฉพาะเชิงปฏิบัติการ ดังกล่าว มานี้ เป็นองค์ประกอบข้อที่ 1 พุคสัน ๆ ว่า ระบบกัลยาณมิตรวินัยคือการจัดสรร โอกาส การจัดสรร โอกาสสัมฤทธิ์ เมื่อคนมีศีล

อะไรจะเป็นหลักประกันหรือเครื่องเกื้อหนุนในทางรูปธรรมที่จะให้เกิดความมั่นคงแก่ชุมชนแห่งกัลยาณมิตร ที่ทุกคนเอื้อต่อการศึกษาของกันและกัน ที่ระบบทั้งหมดเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของแต่ละคน และเอื้อต่อกิจกรรมในการศึกษา สิ่งนั้นก็คือ วินัย

วินัย คือการจัดสรรสภาพแวดล้อม ระบบการเป็นอยู่ และระบบความสัมพันธ์ที่จะมาเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตนี้แหละพูดสั้นๆ ว่าวินัยคือการจัดสรร โอกาส วินัยมีความหมายเชิงบวกไม่ควรมองวินัยเป็นเครื่องบังคับ

คนที่ไม่มีการศึกษาจะมองวินัยเป็นเครื่องบังคับ คนที่เริ่มศึกษาจะมองเป็นวินัยเป็นเครื่องฝึก ถ้ามองเป็นเครื่องฝึก ก็รู้สึกว่าเป็น “ได้” แทนที่ แต่ถ้ามองเป็นเครื่องบังคับก็ “เสีย” แทนที่ การกระทำด้วยความจำใจจะเกิดขึ้น แต่พอมองเป็นเครื่องฝึกว่า อ้อ วินัย คือการจัดสรร โอกาส จัดสรรสภาพแวดล้อมและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมทุกอย่าง ให้เอื้อต่อการที่แต่ละคนจะได้พัฒนาสู่การบรรลุจุดหมายของชีวิต ความพร้อมและความเต็มใจสุขในการปฏิบัติตามจะเกิดขึ้น

ยกตัวอย่าง เราจัดวินัยในบ้านทำไม เราวางของเป็นที่ทำไม แก้อ้อเราวางไว้ตรงนั้นให้เป็นระเบียบ ให้มีวินัยทำไม เพราะว่าถ้าเราไม่มีวินัย ขี้นางวางของไว้เกะกะ เอาเก้าอี้มาวางกระจัดกระจายเต็มไปทั้งบ้าน เราจะเดินจากนี้ไปแค่ประตูก็จะเดินไปถึงที่หลายนาที่แล้วก็เดิน เตะโน่น เตะนี่ ดีไม่ดีก็จะล้มเจ็บ อย่างน้อยก็เสียเวลา แต่พอเรามีวินัย ของเหล่านั้นอยู่ในที่ที่ควรอยู่ เราเดินปรืดเดียวถึงประตูเลย ฉะนั้นวินัยจึงเป็นการจัดสรร โอกาส

เมื่อสังคมมีวินัยอย่างมีความมุ่งหมาย วินัยก็จัดสรร โอกาสด้วยการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ จัดระเบียบความเป็นอยู่ของคน และจัดสภาพแวดล้อมทุกอย่างให้เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของแต่ละคน ที่จะเข้าถึงความดีงาม เมื่อวินัยจัดสรร โดยมีจุดหมายอย่างนี้ ถ้ามันยังไม่ถูกใจเราหรือขัดใจเราก็เพราะว่าปัญญาของเรายังไม่พอที่จะเข้าใจ และจิตใจของเรามีความปรารถนาไม่ถูกต้อง เช่นมองวินัยในแง่ลบว่าเป็นเครื่องบีบบังคับ โดยไม่รู้เข้าใจความมุ่งหมาย และเรามีความเห็นแก่ตัว อยากทำอะไรตามใจชอบ

เราต้องมองวินัยในแง่บวกว่ามันมาช่วยสร้างโอกาส ให้เราแล้วเราก็จะมองวินัยว่าเป็นเครื่องฝึก พอมองวินัยเป็นเครื่องฝึก เราก็รู้สึกว่าเป็น “ได้” พอรู้สึกว่าเป็น “ได้” เราก็มีความสุขที่จะปฏิบัติตาม เพราะคนที่รู้สึกอยากฝึกตนก็จะมีมีความสุขในการฝึกตัวเอง เขาจึงประพฤติวินัยด้วยความสุข

เมื่อมีวินัย หรือตั้งอยู่ในวินัย ก็เรียกว่า “มีศีล” ไม่ใช่ “มีวินัย” ที่จริงเราพูดถึงความมีวินัยไม่มีศัพท์ วินัยมีความหมายว่า

หนึ่ง การจัดตั้งวางระเบียบระบบ

สอง ข้อกำหนดที่วางไว้เป็นแม่บทสำหรับจัด และ

สาม การฝึกให้คนปฏิบัติตามข้อกำหนดที่วางไว้

นี่คือความหมายของวินัย โดยเฉพาะความหมายที่สามนั้น คือ การปกครอง พูดอีก ครั้งว่า

1) วินัย คือ การจัดระเบียบความเป็นอยู่ ระบบสังคม และสภาพแวดล้อม เป็นต้น ให้เกิดโอกาส

2) วินัย คือ ตัวข้อความ หรือข้อกำหนดที่วางไว้ เพื่อให้รู้ว่าจะจัดอย่างไร เพื่อให้การจัดนั้นเกิดผลเป็นจริงในทางปฏิบัติ เช่น ที่เรียกว่า กฎหมาย

3) วินัย คือ การจัดการให้คนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาหรือระบบระเบียบที่วางไว้ นั่น ข้อนี้ก็คือ การปกครอง การปกครองก็เป็นความหมายอย่างหนึ่งของวินัย

วินัยทั้งสามความหมายอยู่นอกตัวคนทั้งนั้น ที่นี้เมื่อคนปฏิบัติตามวินัย ซึ่งอาจจะเรียกว่าตั้งอยู่ในวินัยนั้น ก็เกิดเป็นคุณสมบัติของคนที่เราเรียกว่า คีล คีลก็คือ การที่คนนั้นตั้งอยู่ในวินัย ปฏิบัติตามวินัย

ในภาษาไทยเวลานี้สับสน คือ เราแยกวินัยกับคีลไม่ออก วินัยนั้นอยู่ข้างนอกคีล อยู่ที่ตัวคน ทันทีที่คนปฏิบัติตามวินัย ก็เกิดคีลทันที คือคนตั้งอยู่ในวินัยลงตัวจนกลายเป็นพฤติกรรมปกติของเขา คีลเป็นพฤติกรรม วินัยไม่ใช่เป็นตัวพฤติกรรม วินัยเป็นตัวที่ฝึกพฤติกรรม หรือตัวนำพฤติกรรมเป็นอย่างไร วินัยก็ว่าอย่างนั้น ส่วนพฤติกรรมของคนนั้นเป็นคีลเป็นการปฏิบัติ นี่ข้อสองแล้วนะ ชุมชนต้องมีวินัย คือคนต้องมีคีลนั่นเอง

เมื่อการปฏิบัติตามวินัยกลายเป็นคุณสมบัติในตัวคน คือคนมีคีล ก็เหมือนกับว่าวินัยของชุมชนเข้าไปอยู่ในตัวคนแล้ว ระเบียบระบบที่จัดตั้งวางไว้เพื่อจัดสรรโอกาส ก็บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และระบบความสัมพันธ์ของชุมชนกัลยาณมิตรก็เกิดมีขึ้น

คุณสมบัติสำคัญของผู้ร่วมสร้างชุมชนแห่งการศึกษา และพัฒนาบรรยากาศแห่งวิชาการ

คุณสมบัติ 2 อย่างที่พูดมาแล้ว คือ ความมีกัลยาณมิตร และความตั้งอยู่ในวินัยที่เรียกว่าคีลนั้น เป็นสองข้อแรกในคุณสมบัติ 7 ประการ ที่เรียกว่า “รุ่งอรุณของการศึกษา” เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลก้าวไปอย่างมีชีวิตชีวา เพราะเป็นการศึกษาตัวแท้ตัวจริง คนที่มีคุณสมบัติเหล่านั้น จึงเป็นส่วนร่วมที่จะสร้างชุมชนแห่งการศึกษา และพัฒนาบรรยากาศแห่งวิชาการให้สำเร็จได้

รุ่งอรุณของการศึกษาอีก 5 ข้อ ที่เหลือ จะพูดถึงไว้เพียงให้ทราบหัวข้อหรือพอให้เห็นความหมาย

ข้อสาม คือมีแรงจูงใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่สร้างสรรค์ ได้แก่ จันทะ ที่ว่ามาแล้ว ซึ่งเป็นพลังภายในที่จะต้องสร้างให้ได้

จากนั้นก็สี่ ต้องเป็นคน มีจิตสำนึกในการฝึกตน หรือจิตสำนึกในการศึกษาอยู่เสมอ หมายความว่ามีความต้องการที่จะฝึกฝนตน โดยตระหนักรู้ว่าชีวิตที่ดีงามจะเกิดขึ้นได้ด้วยการเรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนาตน พร้อมทั้งมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนให้ถึงความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์แห่งศักยภาพของมนุษย์ จิตสำนึกจะทำให้เราพลัดความยากเป็นความสุขได้

คนที่ต้องการฝึกตนเมื่อเจออะไรก็อยากใช้ เป็นเครื่องฝึกตนเมื่อรู้ว่าชีวิตดีงามจะได้อะไรมาด้วยการฝึก เราก็อยากฝึกตนอยู่เสมอ อะไรจะทำให้เราฝึกตนได้เราก็ชอบ อยากจะทำ เช่น พอไปเจอปัญหาเราก็ได้ฝึกตัวเอง ฉะนั้นคนพวกนี้ก็จะพัฒนาไปถึงจุดที่จะมีคนดีว่ายิ่งเจอสิ่งที่ยากก็ยิ่งได้ฝึกตนมากหรือ ยิ่งยากยิ่งได้มาก

ตรงข้ามกับคนที่ไม่มีจิตสำนึกในการฝึกตน พอไปเจออะไรก็ต้องทำหน่อยก็ถอย ถ้าจำเป็นก็ต้องจำใจทำด้วยความทุกข์ หนึ่งตัวเองก็ทุกข์เพราะฝืนใจ สอง งานก็ไม่ได้ผล เพราะไม่เต็มใจทำ ส่วนคนที่มีความสำนึกในการฝึกตน พอเจอสิ่งที่ต้องทำก็ชอบ เพราะจะได้ฝึกตนเองมากก็ยิ่งมีความสุขมากจากสิ่งที่ยาก ทั้งที่เจอสิ่งที่ยาก แต่สุขภาพจิตก็ดี แล้วตั้งใจทำจึงได้ผลสมบูรณ์ นี่แหละการศึกษาช่วยคนอย่างนี้ เพราะฉะนั้น คนยิ่งพัฒนาในการศึกษาก็ยิ่งมีความสุขเพิ่มมากขึ้นทุกที

ต่อไปก็ ข้อห้า มี แนวคิดที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษาสืบค้น แนวความคิดบางอย่างไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น มีแนวความคิดความเชื่อถือว่า อะไรจะเป็นอย่างไร จะเกิดอะไรขึ้น ก็แล้วแต่โชค คนที่คิดและเชื่ออย่างนี้จะไม่คิดสืบแสวงหาความรู้ แต่ถ้ามีแนวความคิดว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย พอเกิดอะไรหรือเจออะไร แนวคิดความเชื่อนั้นก็จูงเราไปสู่การสืบค้นเหตุปัจจัย คือหาความรู้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีแนวคิดที่จะมาส่งเสริมการเรียนรู้หรือการศึกษาก็คือ เริ่มด้วยแนวความเชื่อ ในหลักการแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้แหละ

ต่อไปข้อหก **ความไม่ประมาท** ซึ่งพ่วงมากับการเห็นคุณค่าของเวลา และการมีจิตสำนึกในความเปลี่ยนแปลง ความไม่ประมาทนี้ทำให้เรากระตือรือร้นอยู่เสมอ

จะต้องระลึกไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติทำสิ่งที่ดีงามต่าง ๆ จะไม่ใช่เพียงเพื่อแสวงหาผลของมันเป็นจุดหมายแล้วก็จบเท่านั้น เช่นว่า ได้ความสุขแล้วก็หยุด หรือบรรลุความสำเร็จแล้วก็หยุด หรือทำได้ดีแล้วก็หยุด

ความดี ความสุข ความสำเร็จเป็นหลุมดักที่มักทำให้คนประมาทเราจะต้องไม่ยอมให้ความดี ความสุข ความสำเร็จ มาหยุดยั้ง ทำให้เราเพลินเพลินมัวเมา หลงละเริง ลืมตัวเมื่อดี สุข สำเร็จแล้ว จะต้องไม่ยอมหยุด ต้องก้าวต่อไป ต้องไม่ตกหลุมล่อของความดีงาม ความสุข

ความสำเร็จ ถ้าใครเพลิดเพลิน ขอนดี ภูมิใจ แล้วหยุด เรียกว่าประมาท ต้องไม่ประมาทหรือก้าว
ต่อไปจนตลอด

สุดท้ายข้อเจ็ด ก็มี โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา มีวิถีคิด เช่นคิด
ตามหลักการแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย พอเจออะไรก็ถามว่า คืออะไร ประกอบด้วยอะไรเป็น
อย่างไร ทำไมเป็นอย่างนี้ จะเอาไปใช้อะไรได้ มีแต่ดีแถมเสียอย่างไร มีส่วนเสียก็อย่าง ส่วนดีก็อย่าง
 ฯลฯ ยิ่งตั้งคำถามมาก ๆ โยนิโสมนสิการ ก็ยิ่งเกิด จนมีนิสัยในการสืบค้น อย่างน้อยเมื่อเจออะไรก็
ไม่ติดอยู่กับความชอบในหรือไม่ชอบใจ แต่คิดตามแนวทางของเหตุปัจจัย

คนเรานี้มีท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายหรือต่อประสบการณ์ที่ได้พบแยกเป็น 2 พวก คือ
พวกหนึ่ง อยู่กับความชอบใจไม่ชอบใจ พวกนี้ตัน วนเวียน เป็นนักเสพ สุขทุกข์จับอยู่กับความชอบ
ใจไม่ชอบใจเท่านั้น ไม่ไปไหน ส่วนอีกพวกหนึ่งมองตามเหตุปัจจัย พอเจออะไรก็มีเรื่องต้องค้น
ทันที เพราะเหตุปัจจัยอะไรถึงเป็นอย่างนี้ มันเกิดเพราะอย่างนี้ มีแต่ความรู้ มีแต่เรื่องของสิ่งที่ทำ
ทุกข์ก็ไม่มี ปัญญาที่เกิด พอได้เรียนรู้ ได้ทำ ได้เกิดปัญญา ก็ยังมีความสุข จึงพัฒนาเรื่อยไป

โยนิโสมนสิการ นี้มีวิธีการมาก เช่น มองตามเหตุปัจจัย มองในแง่วิเคราะห์ มอง
แบบจำแนกแยกแยะ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยวิธีแห่ง โยนิโสมนสิการ นี้ พระองค์ไม่ใช่ นั่งเฉยๆ เช่น
พระองค์เล่าว่า เราเกิดเพราะอะไร อะไรมีจึงเกิดอันนี้ขึ้นมา ศึกษาสืบค้นไปจนพบความจริงว่า อ้อ
เพราะอันนี้มี อันนี้จึงมี แล้วอันนี้ละ ฯลฯ ก็ถาม และสืบค้นต่อๆ ไป ปัญญาที่ยังพัฒนาจนในที่สุดก็
ถึงจุดที่เป็นโพธิ์

การศึกษาเป็นการพัฒนาคน เป็นการเรียนรู้ ฝึกฝน ให้เกิดคุณสมบัติต่างๆ
มากมาย และจุดยอดของคุณสมบัติเหล่านั้นก็คือปัญญา เมื่อพูดถึงปัญญาในฐานะที่เป็นคุณสมบัติที่
เยี่ยมยอดของมนุษย์ ก็จึงโยงไปหาคุณสมบัติอื่นๆ ที่มากมายเหล่านั้นด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อเราพูด
กันถึงมหาวิทยาลัย ในฐานะเป็นแหล่งวิชาการที่ยิ่งใหญ่ และโยงไปหาปัญญา เรื่องการแสวงหา
ปัญญา ก็จึงโยงไปหาคุณสมบัติต่าง ๆ ของมนุษย์อีกเป็นอันมาก

คุณสมบัติทั้งหลายที่ว่ามากมายนั้น โดยเฉพาะสำหรับผู้อยู่ในวงการแห่ง
การศึกษา หรือวงวิชาการ ทั้งผู้บริหารและครูอาจารย์ตลอดจนนิสิตนักศึกษาและนักเรียน ในที่นี้ได้
พูดไว้ไม่ก็อย่างเฉพาะที่ถือว่าเป็นคุณธรรมหรือคุณสมบัติหลัก ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานและจำเป็น

การที่ได้พูดเฉพาะคุณธรรมพื้นฐานก็เพราะว่า คุณธรรมทั้งหลายเป็นส่วนย่อย
อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย เมื่อเราจับจุดถูก คือพัฒนาคุณสมบัติที่เป็นแกนหรือเป็น
มูลฐานขึ้นมาได้แล้ว คุณธรรมปลีกย่อยต่างๆ ก็เกิดตามมาเอง หรือเกิดพ่วงมาได้ง่าย เช่น เมื่อพัฒนา
คนให้มีฉันทะ ซึ่งเป็นคุณธรรมมูลฐานแล้ว ก็มั่นใจได้แทบจะสมบูรณ์ว่า ความขยัน ความอดทน
ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ฯลฯ จะเกิดตามมาชนิดวางใจได้

ที่พูดนี้ มิใช่หมายความว่า จะไม่มีปัญหาจริยธรรมอีกเลย แต่ปัญหาจะเหลือน้อย
อย่างยิ่ง ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่พัฒนาคุณธรรมมูลฐานนี้ขึ้นมา เช่น คนสอน คนทำงาน คนเรียน
ไม่มีฉันทะ ถึงจะพยายามอบรมสั่งสอนคุณธรรมต่างๆ มากมาย ก็ยากที่จะสำเร็จ วันเวลาจะหมดไป
ตัวงานที่เป็นสาระไม่เดินหน้า มัวแต่สรวนกับการแก้ปัญหานั้นแทบไม่เป็นอันทำอะไร

บางที่เราพูดกันถึงจริยธรรมทางวิชาการ เช่น จริยธรรมในการทำงานวิจัย แต่ไม่
มองจริยธรรมนั้นในความหมายแคบๆ ดั้งๆ เช่น ความซื่อตรงที่จะเขียนงานที่เป็นของตนเองและ
อ้างหลักฐานที่มาที่ไปให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่โกงผลงานของผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งเป็นคุณธรรม
และพฤติกรรมในระดับผลข้างปลาย ไม่ลงไปถึงรากฐานหรือแก่นแท้ของการศึกษา ที่เป็นเหตุปัจจัย
ของจริยธรรมเหล่านั้น ถ้าอยู่กันด้วยจริยธรรมแค่ระดับนี้ ก็จะต้องยุ่งอยู่กับการสร้างมาตรการ
ควบคุมและลงโทษ เป็นต้น และแม้จะควบคุมได้ ก็จะไม่สามารถสร้างงานวิชาการที่มีคุณภาพเป็น
เลิศซึ่งบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาและการสร้างสรรค์ที่แท้จริง

ถึงจะรำร้องและเรียกร้องอย่างไรๆ ให้คนมีจริยธรรม ถ้าไม่สร้างฉันทะที่เป็น
รากเหง้าต้นตอของมันขึ้นมา ก็อย่าพึ่งหมายว่าจะสำเร็จ

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อมองโดยภาพรวมทั้งหมด การพัฒนาคุณสมบัติทั้งหมดที่
ได้พูดมาก็ตาม ไม่ได้พูดก็ตาม ก็อยู่ที่การพัฒนาชีวิต 3 ด้านของมนุษย์ คือ การพัฒนาพฤติกรรม
พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา

ถ้าเราโยงการพัฒนา 3 ด้านนี้ให้มาประสานกัน และให้เป็นปัจจัยเอื้อต่อกัน ก็จะ
เกิดผลที่ต้องการถึงจุดสูงสุดคือ ปัญญา และในระหว่างที่พัฒนาปัญญาไปนั้น ถ้าเราพัฒนาถูกต้อง
คุณสมบัติอื่นก็จะเกิดพ่วงมาด้วย แต่สิ่งที่จะต้องมองให้ชัดก็คือความเป็นปัจจัยต่อกัน ระหว่าง 3
ด้าน ของชีวิต คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กันเป็นระบบในกระบวนการพัฒนา
มนุษย์ ดังที่ได้พูดแล้วข้างต้น

สรุปได้ว่า จิตสำนึกสำหรับผู้บริหารตามหลักศาสนามีอยู่หลายประการ
โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมทุกหมวดสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการบริหารปกครองได้เป็นอย่างดี
อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภาได้กำหนดไว้
ด้วย

4) แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านพฤติกรรม

พฤติกรรมที่เป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงามอย่างน้อย
พึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูล โดยเน้น

4.1) พฤติกรรมทั่วไป ให้ความสำคัญพิเศษแก่พฤติกรรมเลขชินที่เคยพูดมามากแล้ว
ข้างต้น โดยใช้แบบอย่างที่ดีวินัย และวัฒนธรรมถ้าพฤติกรรมเลขชินที่ไม่เกื้อกูลเกิดขึ้นแล้วจะแก้ไข

ยากมาก เช่นเรื่องของวินัยในท้องถิ่นเป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงให้การสร้างพฤติกรรมเคยชินเป็นจุดเน้นข้อแรก และจุดเน้น โยงไปหาเป้าแรกคือเด็ก สำหรับคนโตแล้วก็พยายามทำไป ได้เท่าไรก็เท่านั้น บางเรื่องอาจจะต้องปล่อยทิ้งไปทั้งรุ่น แต่สำหรับเด็กต้องทำให้ได้ทั้งในวัยและทั้งในโรงเรียน

โดยเฉพาะในยุคที่ต้องเร่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีข้อปฏิบัติอะไรที่ควรกระทำ เป็นกิจวัตรเป็นนิสัยในการช่วยสิ่งแวดล้อม ก็ช่วยกันคัดเลือกสรรหา (ในเมืองฝรั่งที่รู้ปัญหาหนักมาก มีการตื่นตัวเอาจริงเอาจังกัน มีการพิมพ์หนังสือแนะนำข้อปฏิบัติต่าง ๆ ออกเผยแพร่ เช่นหนังสือของ The Earthworks Group เป็นต้น) แล้วเอามาจัดเข้าระบบวินัยแห่งชีวิตประจำตัว ต่อไประยะยาว ถ้าสำเร็จก็จะลงตัวยืนตัวเป็นวิถีชีวิตของสังคมจนกระทั่งเป็นวัฒนธรรมเมื่อจริยธรรมลงตัวกลายเป็นวัฒนธรรมแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนก็จะสำเร็จได้

4.2) พฤติกรรมในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นส่วนใหญ่ของเวลาและชีวิตของแต่ละบุคคล จึงควรพุ่งเป้าการพัฒนาคนมาที่การทำมาหาเลี้ยงชีพ ให้เป็นสัมมาอาชีพะ โดยเป็นการหาเลี้ยงชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำลายผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม แต่ให้เป็นการหาเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหา สร้างสรรค์เกื้อกูลสังคมและประเทศชาตินอกจากพัฒนาความรู้ความสามารถความมีฝีมือชำนาญชำนาญในการอาชีพนั้น ๆ แล้ว ข้อสำคัญต้องให้พฤติกรรมในการประกอบอาชีพเป็นไปในทางที่มุ่งให้เกิดผลที่เป็นวัตถุประสงค์ของอาชีพนั้น ๆ อย่างแท้จริงพร้อมทั้งใช้พฤติกรรมในการประกอบอาชีพนั้นเป็น โอกาสหรือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาชีวิตของคนผู้นั้นเอง

4.3) นอกจากการทำมาหาเลี้ยงชีพแล้ว พฤติกรรมเศรษฐกิจทั่วไป เช่น การกิน การใช้ จ่ายซื้อหา การเตรียมอาหาร การกำจัดของเสียทิ้งขยะ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมมากจึงควรฝึกฝนพัฒนาให้มีพฤติกรรมเศรษฐกิจทุกอย่างในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเกื้อกูลสภาพแวดล้อม เช่น ความรู้จักประมาณในการบริโภค การซื้อหาปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้ โดยมุ่งเอาคุณค่าแท้การไม่เสพล้างเสพลิดมีนเมา เป็นต้น

4.4) พฤติกรรมในการหาความสุขก็เป็นที่มาสำคัญของปัญหาการพัฒนา คนที่ไม่พัฒนามักหาความสุขด้วยการเบียดเบียนก่อทุกข์หรือให้ทุกข์แก่ผู้อื่นและทำลายสิ่งแวดล้อม จึงควรพัฒนาให้คนรู้จักหาความสุขด้วยพฤติกรรมที่เกื้อกูล ความสุขที่อิงธรรมชาติ หาความสุขแบบประสาน และความสุขจากการให้ความสุข ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาด้านจิตใจสูงขึ้นไป

4.5) ส่งเสริมพฤติกรรมที่เกื้อหนุนการพัฒนาคน หรือพัฒนาชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เป็นฐานของการพัฒนาของจิตใจและปัญญา ซึ่งจะทำให้ชีวิตห่างเหินจากการเบียดเบียนอย่างเป็นไปเอง เช่น การไปค้นคว้าหาความรู้ เป็นต้น

4.6) ชีวิตของคนทั่วไป มีเป้าสำคัญอยู่ที่วัตถุประสงค์ และเป็นความสัมพันธ์ในแง่การแสวงหาและการเสพ โดยมุ่งได้มุ่งเอา พฤติกรรมจึงโน้มเอียงไปในทางเบียดเบียนได้มาก การพัฒนาคนขั้นต้นมุ่งสร้างคุณภาพ โดยฝึกคนให้มีการให้คู่ไปด้วยกับการให้ และการเอา คือไม่ได้มุ่งจะได้จะเอาอย่างเดียว แต่ให้มีการให้ด้วย คุณภาพก็จะเกิดทั้งแก่ชีวิตและสังคม การเบียดเบียนก็จะลดน้อยลง โดยมีการถือถือขึ้นมาเคียงคู่ในวัฒนธรรมไทยแต่เดิมมีการฝึกพฤติกรรมให้มีมากโดยไม่รู้ตัวแม้แต่ในวันเกิด วันสำคัญ วันมงคลต่าง ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องวันเกิดหรือวันมงคลนั้นทำ จะเป็นเรื่องของการให้เป็นหลักสำคัญ ไม่ใช่เป็นการรอที่จะได้รับจากผู้อื่นเหมือนอย่างในวัฒนธรรมสมัยใหม่(พระธรรมปิฎก, 2549, หน้า 232-235)

จรรยาบรรณของวิชาชีพ

คำว่า จรรยาบรรณของวิชาชีพ เป็นคำที่นำมาใช้ เพื่อเป็นข้อบังคับให้บุคคลในวิชาชีพหนึ่งพึงประพฤติปฏิบัติตาม โดยนำความหมายของคำว่า จริย ซึ่งแปลว่า การประพฤติดี และความหมายของคำว่า บรรณ คือ ข้อความที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรบันทึกที่กำหนดไว้ มาใช้เพื่อสร้างบรรทัดฐานของวิชาชีพนั้นๆ

คุรุสภาได้ออกข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษามีมาตรฐานวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย 3 มาตรฐาน ดังที่กล่าวไปแล้วในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 คือ มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน

คำว่า มาตรฐานการปฏิบัติตน ตามข้อบังคับคุรุสภามีความหมายถึง จรรยาบรรณของวิชาชีพที่กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนในการประพฤติตน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคม อันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

คุณธรรมจริยธรรมตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของบุคลากรทางการศึกษา

1) มาตรฐานวิชาชีพครู

1.1) ความเป็นครู

สาระความรู้

- 1.1.1) ความสำคัญของวิชาชีพครู บทบาท หน้าที่ ภาระงานของครู
- 1.1.2) พัฒนาการของวิชาชีพครู
- 1.1.3) คุณลักษณะของครูที่ดี
- 1.1.4) การสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู

- 1.1.5) การเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถภาพความเป็นครู
- 1.1.6) การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และการเป็นผู้นำทางวิชาการ
- 1.1.7) เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู
- 1.1.8) จรรยาบรรณของวิชาชีพครู
- 1.1.9) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

สมรรถนะ

- 1.1.1) รัก เมตตา และปรารถนาดีต่อผู้เรียน
- 1.1.2) อุดมและรับผิดชอบ
- 1.1.3) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็นผู้นำทางวิชาการ
- 1.1.4) มีวิสัยทัศน์
- 1.1.5) ศรัทธาในวิชาชีพครู
- 1.1.6) ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู

1.2) มาตรฐานการปฏิบัติตน ของครู

จรรยาบรรณต่อตนเอง

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อยู่เสมอ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อวิชาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

1.2.1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

1.2.2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

1.2.3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

1.2.4) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ

1.2.5) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจ และเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาพึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

จรรยาบรรณต่อสังคม

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ ของส่วนร่วมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

2.1) คุณธรรมและจรรยาบรรณสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

สาระความรู้

2.1.1) คุณธรรมและจรรยาบรรณสำหรับผู้บริหาร

2.1.2) จรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

2.1.3) การพัฒนาจรรยาบรรณผู้บริหารให้ปฏิบัติตนในกรอบคุณธรรม

2.1.4) การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good governance)

สมรรถนะ

2.1.1) เป็นผู้นำเชิงคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

2.1.2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

2.1.3) ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้ร่วมงานมีคุณธรรมและจรรยาบรรณที่

เหมาะสม

2.2 มาตรฐานการปฏิบัติตน

จรรยาบรรณต่อตนเอง

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ คลินิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

2.2.1) ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจแก่ศิษย์และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

2.2.2) ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2.2.3) ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

2.2.4) ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำความผิดเป็นอุปสรรคต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ

2.2.5) ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจ และเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษาพึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

จรรยาบรรณต่อสังคม

ผู้ประกอบการวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3) มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

3.1) คุณธรรมและจรรยาบรรณสำหรับผู้บริหารการศึกษา

สาระความรู้

- 3.1.1) คุณธรรมและจรรยาบรรณสำหรับผู้บริหาร
- 3.1.2) จรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา
- 3.1.3) การพัฒนาจรรยาบรรณผู้บริหารให้ปฏิบัติตนในกรอบคุณธรรม
- 3.1.4) การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance)

สมรรถนะ

- 3.1.1) เป็นผู้นำเชิงคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
- 3.1.2) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา
- 3.1.3) ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้ร่วมงานมีคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสม

เหมาะสม

3.2 มาตรฐานการปฏิบัติตน

จรรยาบรรณต่อตนเอง

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

3.2.1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

3.2.2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

3.2.3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

4) มาตรฐานวิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์)

4.1) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับศึกษานิเทศก์

สาระความรู้

- 4.1.1) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับศึกษานิเทศก์
- 4.1.2) จรรยาบรรณของวิชาชีพศึกษานิเทศก์
- 4.1.3) การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance)

สมรรถนะ

- 4.1.1) ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพศึกษานิเทศก์
- 4.1.2) มีหลักธรรมในการนิเทศและประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี

4.2) มาตรฐานการปฏิบัติตน

จรรยาบรรณต่อตนเอง

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

4.2.1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

4.2.2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

4.2.3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

4.2.4) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ

4.2.5) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจ และเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาพึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

จรรยาบรรณต่อสังคม

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ ของส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (วิระ สุภากิจ และคณะ, 2550)

การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาล

1. ความหมายของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลเป็นหลักในการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดี และนอกจากนี้ยังมีผู้ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลไว้หลากหลาย ดังนี้

ธีรยุทธ บุญมี (2541, หน้า 17) อธิบายว่า ธรรมรัฐคือกระบวนการความสัมพันธ์ (Interactive relation) ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้ การบริหารประเทศที่ดีควรเป็นความร่วมมือแบบสื่อสาร 2 ทาง ระหว่างรัฐบาล ประชาธิปไตยและฝ่ายสังคม เอกชน องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานรัฐ (NGOs) โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วม (Participation) ความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การร่วมกันกำหนดนโยบาย (Shared policy making) และการจัดการตนเอง(Self-management) ของภาคสังคมเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมมากขึ้น

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2542, หน้า 17-19) ได้ให้คำอธิบายว่า ธรรมาภิบาล มาจากคำว่า “ธรรม” หมายถึง คุณงามความดี ความถูกต้อง และ “อภิบาล” หมายถึง การบำรุงรักษา ปกครอง ดังนั้น “ธรรมาภิบาล” จึงหมายถึง การปกครองบำรุงรักษาด้วยคุณงามความดี ความถูกต้อง ตรงกับคำว่า Good governance ในภาษาอังกฤษ ซึ่งธรรมาภิบาล หมายถึง ระบบโครงสร้าง กระบวนการ และความสัมพันธ์ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนในการบริหารจัดการเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของรัฐ ซึ่งเป็นหลักในการบริหารจัดการที่ดี

ประเวศ วะสี (2542, หน้า 4) กล่าวว่า ธรรมาภิบาล คือ ความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความถูกต้องของการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน อันนำมาซึ่งการตรวจสอบได้ จักเห็นได้ว่า ธรรมาภิบาลเป็นเสมือนพลังที่จะผลักดันไปสู่การแก้ปัญหาของประเทศชาติอย่างแท้จริง

อานันท์ ปันยารชุน (2542, หน้า 12) กล่าวว่า ธรรมาภิบาล มาจากคำว่า ธรรม และ อภิบาล หมายถึง ผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรม ซึ่งภาคประชาชน และสถาบันทั่วไปภาครัฐ และภาคเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกัน มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับส่วนรวม ได้มีการกระทำลงไป ในหลายทาง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานประโยชน์ที่หลากหลายได้

อานันท์ ปันยารชุน (2546, หน้า 63) ได้ให้ความหมายของธรรมรัฐไว้ว่า คือ ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรม ซึ่งบุคคล และสถาบันทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้ กระทำลงไปในหลายทาง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจ

นำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้ โดยธรรมชาติ หรือ Good governance คือ องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้จะได้ผล

สุดจิต นิमितกุล (2543, หน้า 13) United Nations and Development Programme: UNDP ได้ให้นิยามคำว่า ธรรมนูญ หมายถึง การดำเนินงานของภาคการเมือง การบริหาร และภาคเศรษฐกิจที่จะจัดการกิจการของประเทศในทุกระดับ ประกอบด้วยกลไก กระบวนการ และสถาบันต่างๆ ที่ประชาชนและกลุ่มสามารถแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย และแสดงความเห็นที่แตกต่างกันบนหลักการของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การส่งเสริมหลักนิติธรรม เพื่อให้มั่นใจได้ว่าทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค

อมรา พงศาพิชญ์ (2543, หน้า 7) องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น – JICA กล่าวถึง ธรรมนูญใน “Participatory Development and Good Governance Report of the Aid Study Committee (1995)” ว่า ธรรมนูญเป็นรากฐานที่จะนำองค์กรก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยวางอยู่บนหลักของการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ภาครัฐต้องให้ความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เพื่อนำองค์กรก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนพึ่งพาตนเอง และสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้

ธนาคารโลก (World Bank) ได้นำหลักธรรมนูญไปใช้ครั้งแรกเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1989 ซึ่งใช้ในรายงานเรื่อง “Sub-Sahara : From Crisis to Sustainable Growth” โดยได้ให้ความหมายว่า Good Governance เป็นลักษณะและวิถีทางของการที่มีการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เพื่อการพัฒนา โดยนัยของความหมายของธนาคารโลกจะเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีธรรมนูญเพื่อช่วยในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้รัฐบาลสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพมีระบบ และวางอยู่บนความยุติธรรม มีกระบวนการกฎหมายที่อิสระ ที่ทำให้มีการดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญา อีกทั้งระบบราชการฝ่ายนิติบัญญัติ และสื่อที่มีความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และตรวจสอบได้ (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, 2544, หน้า 7)

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี (2544, หน้า 10) ได้สรุปไว้ว่า ธรรมนูญ ทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายว่า ธรรมนูญคือ การดำเนินการที่ภาคประชาชนและสังคมมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน และมีคำตอบพร้อมเหตุผล ที่สามารถตรวจสอบและชี้แจงได้ ดังนั้น ธรรมนูญจึงมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพราะธรรมนูญเป็นหลักพื้นฐานในการสร้างความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมทุกประเทศให้มีการพัฒนาเท่าเทียมกัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งการดำเนินการนี้ต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน เพื่อกระจายอำนาจให้เกิดความโปร่งใส (สถาบันพระปกเกล้า, 2544, หน้า 7)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2544, หน้า 13-14) ให้ความหมายของคำว่า ธรรมนูญ หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี อันเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกัน หรือแก้ไขวิกฤติที่หากจะมีในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทยรัฐธรรมนุญ และกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

เกษม วัฒนชัย (2546, หน้า 23) ให้ความหมายของธรรมนูญว่า ธรรมนูญเป็นหลักการคิดสำหรับการบริหารจัดการที่ดีเพื่อเป็นการรับรองว่า ในองค์กรจะไม่มีกรณีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพในการบริหารงาน ธรรมนูญของสถานศึกษาก็คือสิ่งที่รับรองว่าสถานศึกษาไม่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพในการพัฒนา แต่เป็นการประกันว่าสถานศึกษานั้นมีการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพ และตรวจสอบได้

จรัส สุวรรณเวลา (2546, หน้า 5-40) กล่าวว่า ธรรมนูญ หมายถึง การปกครองที่ดี (ธรรม = ดี ความถูกต้อง อภิบาล = คุ้มครอง ปกป้อง ดูแล บำรุงรักษา อภิ = สูง เหนือ ยิ่ง บาล = รักษา ปกครอง) ซึ่งเป็นหลักและวิธีการที่ใช้ได้กับประเทศ ชุมชน และองค์กร และธรรมนูญต้องมีหลักสำหรับยึดเหนี่ยว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการวัดผลสัมฤทธิ์ของการปกครองที่ดีสำหรับองค์กรมหาชนที่เป็นอิสระ ซึ่งมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม และต่อประชาคมเฉพาะในแต่ละกรณี เหนือหรือข้อกำหนดการปกครองที่ดี ได้แก่ การเกิดสัมฤทธิ์ผลตามพันธกิจ ประกอบกับการดำเนินงานโดยมีประสิทธิภาพ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ถูกต้อง สมเหตุสมผล โปร่งใส และซื่อสัตย์สุจริต โดยมีการกระจายอำนาจ และการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน

ทั้งมีส่วนร่วมของประชาคมในองค์กร และมีดุลแห่งอำนาจในองค์กร

ออกัส (2546, หน้า 15) กล่าวว่า ธรรมาภิบาล เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต คือ ธรรม กับ อภิบาล ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำนิยามไว้ว่า

ธรรม หมายถึง คุณงามความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรม กฎ กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งทั้งหลาย สิ่งของ

อภิบาล หมายถึง บำรุงรักษา ปกครอง ปกป้อง หรือคุ้มครอง

ดังนั้น ธรรมาภิบาล จึงมีความหมายตามนัยนี้ว่า วิธีการปกครองที่จะนำไปสู่ความดีงามที่ยั่งยืน อันได้แก่ ความรุ่งเรืองและความผาสุกของปวงชนทั้งปวง

ชวลิต น้าพา (2547, หน้า 53) ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารงานตามหลัก ธรรมาภิบาล ไว้ว่า หมายถึง กติกา หรือกฎเกณฑ์การบริหารงานการปกครองที่ดี เหมาะสมและเป็น ธรรมที่ใช้ในการธำรงรักษาสังคมบ้านเมืองและสังคม อันหมายถึงการจัดการบริหารทรัพยากรและ สังคมที่ดีในทุกๆ ด้านและทุกระดับรวมถึงการจัดระบบองค์กรและกลไกของคณะรัฐมนตรี ส่วน ราชการองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน ชมรมและสมาคมต่าง ๆ นิติบุคคล เอกชน ภาคประชาสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 17) กล่าวว่า การ บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี เป็นแนวทางการ จัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกัน ได้อย่างสงบสุขมีความถูกต้องและเป็นธรรม

เชื้อ อันจินดา (2547, หน้า 122) ได้กล่าวถึง พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และ วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในมาตรา 6 ระบุไว้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการให้บรรลุเป้าหมาย เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อ การกิจของรัฐมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงาน เกินความจำเป็นมีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการ อำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ และมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการ อย่างสม่ำเสมอ

จากการศึกษา คำนิยามของธรรมาภิบาลจากหน่วยงาน และนักวิชาการที่ได้ให้คำ จำกัดความต่างๆ กัน ทำให้สรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล หมายถึง กระบวนการการบริหารจัดการ บ้านเมืองที่ดี โดยการร่วมมือจาก ภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมใน การดำเนินการเพื่อการพัฒนาอย่างจริงจัง และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการดำเนินการ ต้องแสดงให้เห็นถึง ความชอบธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และยังคงตรวจสอบได้ ทั้งนี้เพื่อ การพัฒนาองค์กรและประเทศให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จอย่างมีศักยภาพ

2. องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลนั้น เป็นกระบวนการการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการร่วมมือกันจัดการบริหาร ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติงานให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนต่อไป จึงเห็นได้ว่าธรรมาภิบาลนั้นเป็นหลักที่ทุกหน่วยงานควรนำไปพัฒนาสู่การปฏิบัติ ได้มีนักวิชาการและองค์กรต่างๆ กำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาลไว้หลากหลาย ดังนี้

สำนักนายกรัฐมนตรี (2542, หน้า 1) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการ บ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้น ระเบียบนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2542 โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรี และรัฐสภา ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีได้ระบุถึงความสำคัญของธรรมาภิบาล 6 หลัก อันเป็นกรอบในการกำหนดแนวทางให้แก่หน่วยงานราชการเพื่อถือปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมาย และกฏข้อบังคับ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม อันจะทำให้สังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมาย และกฏข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่อำนาจหรืออำนาจตัวบุคคล

2.2 หลักคุณธรรม เป็นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยตรงกล้าให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

2.3 หลักความโปร่งใส เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกในการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน

2.4 หลักความมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ

2.5 หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระทำความผิดในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

2.6 หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้มีประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยตรงกล้าให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์

สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันในเวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สุจิตต์ นิมิตรกุล (2543, หน้า 13-24) ได้สรุปถึงองค์ประกอบในการเสริมสร้างการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของกระทรวงมหาดไทย มี 11 องค์ประกอบ ทั้งนี้เพื่อกำหนดไปทางด้านการบริหาร การปกครอง การพัฒนา และการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นสายงานที่กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบโดยตรง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการมีส่วนร่วมทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐในการบริหารงาน เพื่อให้เกิดความริเริ่มและพลังการทำงานที่สอดประสานกันเพื่อบรรลุเป้าหมายในการบริการประชาชน

2. ความยั่งยืน (Sustainability) มีการบริหารงานที่อยู่บนหลักการของความสมดุลทั้งในเมืองและชนบท ระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติ

3. ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรม (Legitimacy) และให้การยอมรับ (Acceptance) การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน พร้อมยอมจะสูญเสียประโยชน์ส่วนตัวไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

4. มีความโปร่งใส (Transparency) ข้อมูลต่างๆ ต้องตรงกับข้อเท็จจริงของการดำเนินงาน และสามารถตรวจสอบได้ มีการดำเนินการที่เปิดเผยชัดเจนและเป็นไปตามที่กำหนดไว้

5. ส่งเสริมความเป็นธรรม (Equity) และความเสมอภาค (Equality) มีการกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ และมีระบบการรับเรื่องราวจุดข้อขัดแย้ง

6. มีความสามารถที่จะพัฒนาทรัพยากรและวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เจ้าหน้าที่ของทุกหน่วยงานต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้กับการทำงานได้ และมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อให้ทุกหน่วยงานยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน

7. การเป็นผู้กำกับดูแล (Regulator) แทนการควบคุม โอนงานบางอย่างไปให้องค์กรท้องถิ่นซึ่งใกล้ชิดกับประชาชนที่สุดหรืองานบางอย่างที่ต้องการแปรรูปให้เอกชนดำเนินการแทน

8. ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ (Promoting gender balance) เปิดโอกาสให้สตรี ทั้งในเมืองและชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น

9. การอดทนอดกลั้น (Tolerance) และการยอมรับ (Acceptance) ต่อทัศนคติที่หลากหลาย (Diverse perspectives) รวมทั้งต้องยุติข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล หากจุดร่วมที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้

10. การดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาล (Operating by rule of law) พัฒนาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมกฎหมายให้มีความทันสมัยและเป็นธรรม

11. ความรับผิดชอบ (Accountability) เจ้าหน้าที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติงานจะเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินความสำเร็จของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่

นิสวันต์ พิษณุดำรง (2546, หน้า 23) กล่าวไว้ว่า หลักการบริหารจัดการที่ดีตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ในแต่ละหลักมีลักษณะสำคัญที่นำมาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาตัวชี้วัดได้ดังนี้

1. หลักนิติธรรม มี 7 ประการ คือ

1.1 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

1.2 หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

1.3 หน่วยงานมีความผูกพันต่อกฎหมายของเจ้าหน้าที่

1.4 หน่วยงานได้ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักความชอบด้วยกฎหมายในทาง

เนื้อหา

1.5 ผู้มีอำนาจตัดสินใจในหน่วยงาน มีความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่

1.6 หน่วยงานยึดหลัก “ไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย”

1.7 หน่วยงานยึดหลักการทำงานภายใต้กฎ ระเบียบสูงสุด

2. หลักคุณธรรม มี 3 ประการ คือ

2.1 การปลอดจากการทุจริต

2.2 การปลอดจากการทำผิดวินัย

2.3 การปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ

3. หลักความโปร่งใส มี 4 ประการ คือ

3.1 ความโปร่งใสด้านโครงสร้างระบบงาน

3.2 ความโปร่งใสด้านระบบการให้คุณ

3.3 ความโปร่งใสด้านระบบการให้โทษ

3.4 ความโปร่งใสด้านการเปิดเผยของระบบงาน

4. หลักความมีส่วนร่วม มี 4 ประการ คือ
 - 4.1 การมีส่วนร่วมในระดับการให้ข้อมูลประชาชน
 - 4.2 การมีส่วนร่วมในระดับรับฟังความคิดเห็นและปรึกษาหารือ
 - 4.3 การมีส่วนร่วมในระดับวางแผน/ ตัดสินใจ
 - 4.4 พัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจให้กับสาธารณชน
5. หลักความรับผิดชอบ มี 6 ประการ คือ
 - 5.1 หน่วยงานมีการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน
 - 5.2 หน่วยงานมีเป้าหมายที่ชัดเจน
 - 5.3 หน่วยงานมีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ
 - 5.4 หน่วยงานมีระบบติดตามประเมินผล
 - 5.5 หน่วยงานมีการจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน
 - 5.6 หน่วยงานมีแผนสำรอง
6. หลักความคุ้มค่า มี 3 ประการ คือ
 - 6.1 การประหยัด
 - 6.2 การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด
 - 6.3 ความสามารถในการแข่งขัน

รณันชัย รัตน์ไตรแก้ว (2549, หน้า 84) กล่าวว่า องค์ประกอบของธรรมาภิบาลเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทาง หรือวิธีการปฏิบัติ ที่หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงประชาชน ควรถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติภายใต้องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลที่สำคัญๆ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า รายละเอียดปรากฏดังนี้

1. หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติงานโดยยึดระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับต่างๆ ให้เป็นที่ยอมรับของบุคลากรและสังคม และส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ ข้อบังคับเหล่านี้ และแนวปฏิบัติของทางราชการ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2. หลักคุณธรรม หมายถึง การปฏิบัติงานโดยการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมให้บุคลากรนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ การส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย จนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

3. หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากร การปรับปรุงกลไกการทำงานของทุกฝ่ายให้มีความโปร่งใส การเปิดเผย

ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก อีกทั้งมีกระบวนการตรวจสอบที่ถูกต้องและชัดเจน

4. หลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงาน และประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ เพื่อให้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ แก้ปัญหา รวมถึงดำเนินงานต่างๆ ของหน่วยงาน การประชาพิจารณ์ หรือการแสดงประชามติอื่นๆ

5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนเอง การสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การกระตือรือร้นในการทำงานหรือการแก้ปัญหา การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง ยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม

6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยธรรมาภิบาลให้บุคลากรมีความประหยัด ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า มีการทำงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพ มีการรายงานผลการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ รวมถึงการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก มีความแตกต่างกันระหว่างต่างประเทศและในประเทศไทย ในต่างประเทศเป็นการวิจัยที่มีลักษณะในการสำรวจความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นปัญหาของประเทศนั้นๆ ในประเทศไทยส่วนมากจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาการมีจิตสำนึกสาธารณะของคนไทยว่าเป็นลักษณะใด ทั้งนี้เนื่องมาจาก ความแตกต่างในด้านพื้นฐานในการศึกษา ศาสนา การปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ประกอบกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกผู้บริหารกับหลักธรรมาภิบาลเป็นเรื่องใหม่สำหรับการวิจัยแต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในลักษณะการศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเข้าร่วมกิจกรรม และศึกษาจิตสำนึกในด้านอื่น ซึ่งจำแนกซึ่งเฉพาะเป็นบางส่วน เช่น เศรษฐกิจสังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม การศึกษา แต่ยังไม่มีการศึกษาความสัมพันธ์ของจิตสำนึกผู้บริหารกับหลักธรรมาภิบาล ในภาพรวมโดยตรง

1. งานวิจัยในประเทศไทย

สุขุมพร ปุญญาคม (2541, หน้า 33) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการที่ดีกับหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลเอกสารผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมคำสั่งสอน และอาจนำไปประยุกต์ใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการที่ดีทางด้านทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ คือ อริยสัจ 4 สัพพัญญูธรรม อปปริหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 จักรวรรดิวัตร พรหมวิหาร 4 หลักอริยปทัศย์ 36 หลักกวีเคราะห์และหลัก

ประเคราะห์ ปฏิจักษ์สมุปบาท หลักภาวะผู้นำ สารานิชธรรม ราชวศิศธรรม ศีล 5 ปัจจยปฎเสวนา ไตรลิกษา พละ 5 อิทธิบาล 4 หิริโอดตปปะ ราชสังคหวัดตุ และสมณะ-วิปีสสนา

อภิวรรณ แก้วเล็ก (2542, หน้า 34) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ และภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนของผู้บริหาร โรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 1 ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 26 คน และครู 381 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนใช้ภาวะผู้นำทั้งสองแบบโดยจะใช้แบบเปลี่ยนสภาพและภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน จะส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนทั้ง 4 มิติ คือ

1. ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง
2. ความสามารถในการพัฒนานักเรียนที่มีทัศนคติในทางบวก
3. ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยน และพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

4. ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

สมเกียรติ พันธธรรม (2543, หน้า 34) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้วิธีสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 20 คน เครื่องมือวิจัย คือ ร่างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ มี 3 ด้าน คือ

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ ด้านร่างกาย และด้านคุณธรรม
2. คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ
3. คุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านความสามารถในการบริหารงาน

สมชาย ธีรพลกุล (2543, หน้า 34) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการที่ดี และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับระบอบประชาธิปไตย : ศึกษากรณีทัศนคติของพนักงานการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จำนวน 360 คน ผลการวิจัยพบว่า พนักงาน มีทัศนคติระดับปานกลางต่อการบริหารการจัดการที่ดี ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ และระบอบประชาธิปไตย ระดับตำแหน่งไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเรื่องการบริหารจัดการที่ดี และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ แต่อายุงานมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ดังกล่าว ทัศนคติต่อการบริหารจัดการที่ดีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตย ทัศนคติการบริหารจัดการที่ดีและทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนคติต่อความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

สรยา โฆสิระโยธิน (2543, หน้า 35) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดกลุ่มองค์การบริหาร ส่วนตำบลเพื่อวางแผนการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า ผลการจัดกลุ่มแตกต่างกันตามศักยภาพเชิง ธรรมชาติด้วยตัวแปรในหลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐาน มีแบบรูปของกลุ่มแตกต่างกันทั้งในเชิงปริมาณและเชิงพื้นที่ นอกจากนี้มีการ สํารวจข้อมูลปัจจัยจากกลุ่มตัวอย่าง และมีตัวแปรเฉพาะเชิงธรรมชาติ การทดสอบไคสแควร์เพื่อ หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรม ของบุคลากรภายในองค์การบริหารส่วนตำบล มีความสัมพันธ์กับงบประมาณ และการมีส่วนร่วม ของประชากรมีความสัมพันธ์กับการให้บริการนอกสถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

สุวรรณ ทองคำ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี พบว่าผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากเกือบทุกหลักยกเว้นหลักคุณธรรมที่บริหารงานตาม หลักธรรมาภิบาลมากที่สุด ผู้บริหารงานโรงเรียนเกือบทุกลักษณะและสถานภาพส่วนใหญ่ บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมาก ยกเว้นผู้บริหารโรงเรียน ที่มีคุณวุฒิทางการศึกษา สูงกว่าระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากที่สุด วิจัยคุณ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ การบริหาร และขนาดของโรงเรียน ที่ผู้บริหารดำรงตำแหน่ง อยู่กับสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน อย่างมี นัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ชาติชาย นรเศรษฐาภรณ์ (2545, หน้า 35) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ธรรมาภิบาลใน ความหมายของภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในกรณีโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” ผลการวิจัยพบว่า หลักนิติธรรมคือศูนย์กลางของหลักต่างๆ ในการสร้างธรรมาภิบาลในมุมมองของ ภาครัฐ หลักธรรมาภิบาลที่ภาคเอกชนยึดถือและให้ความสำคัญเป็นพิเศษมากกว่าหลักอื่นๆ คือ หลักนิติธรรม และหลักความคุ้มค่า ประสิทธิภาพในขณะที่หลักการมีส่วนร่วมคือหัวใจของภาค ประชาชนในการสร้างธรรมาภิบาล ภาคประชาชนเห็นว่าประชาชนควรได้รับโอกาสการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นการกำหนดนโยบายการพิจารณา ตลอดจนขั้นตอนการ ดำเนินการ โครงการ จากแบบจำลองที่ได้ จากการวิเคราะห์ปรากฏการณ์กรณีหินกรูดในทัศนะของ ภาคประชาชนแล้วหลักอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบของการสร้างธรรมาภิบาล เป็นแค่ส่วนประกอบที่ อยู่รายรอบหลักการมีส่วนร่วมเท่านั้น

ณรงค์ เกียรติศิริศิริ (2530, หน้า 34-35) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณธรรมสำหรับ ผู้บริหารความคิดเห็นของครูผู้สอน โรงเรียนประถมศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยแสดงว่าครูผู้สอนประถมศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เห็นว่าสิ่งสำคัญอันดับ

แรกที่ผู้บริหารจะยึดถือและปฏิบัติ คือ ยึดมั่นในสถาบันหลัก คือ รักษา ปฏิบัติตามอุดมการณ์ของ คนไทย ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา เทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณอันใหญ่หลวง และปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญของไทย เลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ นอกจากนี้ผู้บริหารจะอุทิศเวลาให้แก่หน้าที่การ งานเพื่อความสำเร็จของสถานศึกษาศึกษาปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมงานและชุมชน

พรพวรรณ ชุ่มเปี่ยม (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานของพระ สังฆาธิการ ในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ทางด้านบุคลากรมีการอบรมบุคคลที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนาประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม กิจกรรมของวัดด้านการควบคุมงานพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่าง เคร่งครัด

ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิ บาลในมุมมองของประชาคมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า ตัวบ่งชี้การบริหารกิจการที่ดีใน มหาวิทยาลัยในความคิดเห็นของประชาคมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้แก่

1. ด้านโครงสร้างองค์กรและการบริหารของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การมีส่วนร่วม ในการได้มาซึ่งผู้บริหาร การรับฟังความคิดเห็นจากประชาคมของอธิการบดี ผู้บริหารมีแผนงาน ตรวจสอบได้และได้รับการยอมรับจากประชาคม
2. ด้านการบริหารงานบุคคลควรมีการประชาสัมพันธ์ มีหลักเกณฑ์ในการ คัดเลือกพิจารณาความดีความชอบ สวัสดิการ การร้องทุกข์ การประเมิน การตรวจสอบ และการ กระจายอำนาจ
3. ด้านการบริหารการเงินและทรัพย์สิน ควรมีระบบการทำงานชัดเจนและมี ฐานข้อมูลที่สมบูรณ์

รัตนวรรณ รุณภัย และคณะ (2544) ศึกษาจิตสำนึกของนักศึกษาที่มีต่อสภาพการณ์ ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต บางเขนและวิทยาเขตกำแพงแสน จำนวน 744 คน ผลการศึกษาพบว่า จิตสำนึกของนักศึกษาใน ภาพรวมมีจิตสำนึกค่อนข้างไปทางเสรีนิยม นิสิตที่แตกต่างกันในเรื่องเพศ การเข้าร่วมกิจกรรม การได้รับข้อมูลข่าวสาร ชั้นปี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภูมิภาคที่พักอาศัย อาชีพบิดา มารดา และการนับถือศาสนา มีจิตสำนึกที่มีต่อสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไม่แตกต่างกัน ยกเว้น นิสิตที่เรียนต่างวิทยาเขตและต่างคณะ จะมีจิตสำนึกที่มีต่อสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน

สุวิมล ว่องวานิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย (2543) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย ใช้วิธีเก็บข้อมูลหลายวิธี (Multi - methods) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม การศึกษากรณีตัวอย่าง การจัดประชุมเพื่อระดมความคิดโดยใช้เทคนิคกลุ่มสมมติ นัย ในการศึกษาวิธีเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร ชั้นปีที่ 4 สังกัดรัฐบาลและเอกชนจำนวน 3,011 คน และอาจารย์สังกัดรัฐบาลและเอกชนจำนวน 933 คน การศึกษาจากกรณีตัวอย่างได้ทำการศึกษากับนิสิตนักศึกษา จำนวน 27 คน เป็นนิสิตนักศึกษาที่มีคุณธรรมอยู่ในกลุ่มสูง 10 คน กลุ่มปานกลาง 14 คนและกลุ่มต่ำ 3 คน การศึกษากับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิโดยการประชุมสัมมนา ประกอบด้วยกลุ่มอาจารย์ที่มีประสบการณ์ในการสอนและมีโอกาสพัฒนาคุณธรรมแก่นิสิตนักศึกษาจำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วยแบบวัดคุณธรรม ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณธรรมจากการรายงานตนเองของนักศึกษาไม่ค่อยสอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มอาจารย์ ภูมิปัญญาในกรุงเทพมหานคร และสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยมีแนวโน้มจะมีคุณธรรมต่ำกว่า เมื่อปัจจัยอื่นคงที่ คุณธรรมด้านความรับผิดชอบและไม่เห็นแก่ตัว นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์มีน้อยที่สุดในจำนวนสาขาวิชาทั้งหมด ตัวแปรที่สัมพันธ์ทางบวกกับการมีคุณธรรมคือ การปรับปรุงพัฒนาตนเอง การบำเพ็ญประโยชน์ การได้รับการอบรมเอาใจใส่จากครู ความอบอุ่นของครอบครัว การพึงพระธรรม การได้รับการอบรมความเป็นคนดีจากพ่อแม่ การมีเพื่อนที่ดี การทำบุญทำทาน การเข้าวัดฟังธรรม เพศ เกรดเฉลี่ยสะสม และจำนวนพี่น้อง ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางลบคือ ภูมิปัญญา สาขาวิชาที่ศึกษา สังกัดของมหาวิทยาลัยและสถานภาพของครอบครัว

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544) ทำการศึกษาจิตสำนึกของพลเมือง/สาธารณะ ในบริบทประชาสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขการก่อเกิดและปัจจัยเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีจิตสำนึกพลเมือง/สาธารณะในบริบทประชาสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาการและสังเกตการณ์อย่างต่อเนื่องและอย่างมีส่วนร่วมใน 2 ชุมชน ชมรมชีวเกษม ประชาคมสุขภาพองค์กรรวมพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม สำหรับชุมชนเมือง และชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอบางมั่ง จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับชุมชนชนบท และได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจกับกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกพลเมืองและ/หรืออยู่ในกระบวนการพัฒนาสังคมในแนวทางประชาสังคมอย่างต่อเนื่อง จำนวน 127 คน ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของการมีจิตสำนึกของพลเมือง/สาธารณะ ในบริบทประชาสังคมไทยมีหลายมิติ ได้แก่ การมีวินัยในตน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม เคารพกติกาที่ร่วมกันสร้าง ปฏิบัติสิทธิและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยจิตใจอาสา ให้ความสำคัญต่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจสาธารณะ การมี

ส่วนร่วมและการให้ความร่วมมือต่อประโยชน์สุขของชุมชน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ปกป้องความถูกต้องเพื่อความดี ความยุติธรรม และสันติภาพของสังคม การมีความผูกพันและยึดมั่นในอุดมการณ์ ประชาธิปไตย ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เงื่อนไขการก่อเกิดจิตสำนึกพลเมือง คือ การมีชีวิตของชุมชนทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในฐานะเท่าเทียม การปฏิบัติสำนึกพลเมืองอยู่ในวิถีชีวิต มีความเท่าเทียมและเสมอภาคในเชิงการเมือง มีความเป็นเอกภาพและความสามัคคี เชื่อถือและไว้วางใจกัน ผูกมัดตนเองกับหมู่คณะ การมีทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมืองและกระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง

สถาบันจัดลำดับความโปร่งใสนานาชาติ (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2544 : 38) ได้สำรวจและจัดลำดับความโปร่งใสของ 102 ประเทศทั่วโลก พบว่า ในปี 2545 ประเทศไทยได้คะแนนความโปร่งใสเพียง 3.20 จากคะแนนเต็ม 10 โดยอยู่ในลำดับที่ 64 จาก 102 ประเทศ นั้นหมายความว่า ประเทศไทยยังมีการทุจริตคอร์รัปชันอยู่ในเกณฑ์สูง

สุวรรณ ทองคำ (2545 หน้า 4 – 5) ทำวิจัยเรื่อง สภาพการบริหารงานตามหลัก ธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างวิวุฒิ คุณวุฒิทางการศึกษา ประสิทธิภาพการบริหาร และขนาดของโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนดำรงตำแหน่งอยู่ กับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 100 โรงเรียน โดยมีครูและผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนดังกล่าว จำนวน 423 คน ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายหลัก ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากเกือบทุกหลัก ยกเว้นหลักคุณธรรม บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากที่สุด

2.2 ผู้บริหารโรงเรียนเกือบทุกคน คุณลักษณะและสถานภาพส่วนใหญ่บริหารงาน ตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมาก ยกเว้น ผู้บริหารโรงเรียนที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากที่สุด

2.3 ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิวุฒิไม่เกิน 50 ปี ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิวุฒิมากกว่า 50 ปี ผู้บริหารโรงเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงกว่าระดับ

ปริญญาตรีส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าลงมา ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์การบริหารไม่เกิน 10 ปี ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์การบริหาร 11 – 20 ปี และมากกว่า 20 ปี ตามลำดับ และผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนขนาดกลาง ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ตามลำดับ

2.4 วิทยุติ คุณวุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์การบริหาร และขนาดของโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนดำรงตำแหน่งอยู่ กับสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน

ชนิตา ฐิติภากร (2546) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความโปร่งใส และศึกษาเปรียบเทียบถึงระดับความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม ประชากรที่ศึกษา คือ ข้าราชการประจำของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม จำนวน 191 คน ผลการวิจัย พบว่า ความโปร่งใสของเทศบาลตำบลอยู่ในระดับปานกลาง และองค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความโปร่งใสในการบริหารงานเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม พบว่าทั้ง 2 หน่วยงาน มีความโปร่งใสในแต่ละด้านดังต่อไปนี้ ไม่แตกต่างกัน คือ 1) การเปิดเผยข้อมูล 2) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐ 3) ความรับผิดชอบในการบริหาร งานอยู่ในระดับมาก แต่ในด้าน 4) การให้ประชาชนติดตามตรวจสอบการบริหารงานมีความแตกต่างกัน คือ เทศบาลตำบลได้ให้ประชาชนติดตาม ตรวจสอบการบริหารน้อยกว่าองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม ข้อเสนอแนะการวิจัย คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ผู้บริหารระดับสูงควรเพิ่มข้อบัญญัติในการส่งเสริมด้านความโปร่งใส และส่วนกลางควรกำหนดนโยบายในการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ คือ ควรแจ้งข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง จัดหาเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานประชาสัมพันธ์ เพื่อจัดทำโครงการฝึกอบรมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าถึงหลักธรรมาภิบาล และปรับปรุงระเบียบต่างๆให้มีความยืดหยุ่น เพื่อให้ประชาชนทราบข้อมูลของหน่วยงาน และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน และทำให้การบริหารงานของรัฐเกิดความโปร่งใสมากขึ้น

มลฤดี งามสมโสด (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวคิดธรรมาภิบาลในรัฐวิสาหกิจไทย” ศึกษาจากความคิดเห็นของพนักงานการรถไฟฟ้ายานส่งมวลชนแห่งประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้

นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็น และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของพนักงานโดยกลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานการรถไฟฟ้ายานขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย จำนวน 160 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดต่อแนวคิดธรรมาภิบาลในรัฐวิสาหกิจไทยอยู่ในระดับมาก สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อระดับความคิดเห็น ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และครอบครัว ตำแหน่งงาน ส่วนปัจจัยเพศ สถานภาพสมรส และการติดตามข่าวสารบ้านเมืองไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นแนวคิดธรรมาภิบาล นอกจากนี้ ยังได้เสนอแนะว่าผู้บริหารควรส่งเสริมและแรงจูงใจในการใช้หลักความคุ้มค่าในการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐวิสาหกิจบางส่วนที่ยังไม่มีรายได้เป็นของตนเอง จะต้องช่วยกันประหยัดงบประมาณของชาติให้มาก เนื่องจากประเทศเรายังมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจไม่เพียงพอ ดังนั้น การปลูกจิตสำนึกด้านตระหนักให้เห็นคุณค่าทรัพยากรขององค์กรของรัฐให้มากที่สุด ด้วยการกระทำโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการริเริ่มเกิดกระดาษ โครงการการประหยัดไฟ โครงการใช้อุปกรณ์ร่วมกัน เป็นต้น

หฤทัย อาจปรุ, เรือโทหญิง (2544 บทคัดย่อ) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง กับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล พบว่า ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัจฉรา โฉมแจ่ม (2544) ศึกษาจิตสำนึกของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อการรวมกลุ่มการทำกิจกรรมเพื่อสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะกิจกรรมที่ทำเพื่อสังคมซึ่งนักศึกษาปฏิบัติในปัจจุบัน เหตุผลที่นักศึกษารวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อสังคม หน้าที่ที่ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคม ปัจจัยผลักดันทำให้เกิดจิตสำนึก ปัญหาอุปสรรคและความต้องการแรงเสริมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาศรีอยุธยาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยและได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งในคณะกรรมการกิจกรรมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยและของคณะต่างๆ จำนวน 344 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ปัจจัยด้านความรักที่มีต่อผู้อื่น กลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกของนักศึกษาไม่แตกต่างกัน เพศและคะแนนเฉลี่ยสะสมมีความสัมพันธ์กับความต้องการแรงเสริมในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม คณะมีความสัมพันธ์กับลักษณะกิจกรรมเพื่อสังคม

ชัตติยา วรรณสุต และคณะ (บทคัดย่อ, 2546) ผลการวิจัย พบว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากแหล่งต่างๆ มีอิทธิพลต่อลักษณะทางจิตใจของเด็กนักเรียนที่นับถือแต่ละศาสนาแตกต่างกันไปใน 3 องค์ประกอบ คือ ลักษณะทางศาสนา การควบคุมตนเอง และทัศนคติต่อ ความ

ชื่อเสียง ซึ่งสำหรับพ่อแม่/ผู้ปกครอง จะรวมถึงทัศนคติในการทำงานอย่างซื่อสัตย์ด้วย การได้รับการอบรมสั่งสอนจากสถาบันศาสนาและจากโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนอิงสถาบันศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างลักษณะทางศาสนาให้แก่นักเรียน ในขณะที่การเลี้ยงดูแบบพึ่งตนเองเร็วและการได้รับแบบอย่างความประพฤติจากผู้ใหญ่มีส่วนสำคัญในการสร้างการควบคุมตนเองของนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะ 3 ลักษณะทางจิตใจที่มีผลต่อพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของบุคคลที่นับถือศาสนาตรงกันนั้น ทัศนคติต่อความซื่อสัตย์เป็นปัจจัยร่วมที่มีอิทธิพลสูงสุดไม่ว่าในเด็กนักเรียนหรือในพ่อแม่/ผู้ปกครองก็ตาม

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

Green berger (1984 อ้างถึงใน จันทรจิรา มูลเมือง, 2535) ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนระดับเกรด 11 จำนวน 2,143 คน พบว่า วิทยาลัยที่มีความสัมพันธ์อันดีกับครอบครัวและมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในระดับสูง เกี่ยวเนื่องกับความเป็นอิสระ (autonomy) และมีความสัมพันธ์สูง ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบต่อสังคม

Berkowitz and Ruteman (1968 อ้างถึงใน สุธิตา หงษาชาติ , 2539 หน้า 46) ศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพด้านความรับผิดชอบต่อสังคม กับกลุ่มตัวอย่างวัยผู้ใหญ่ จำนวน 766 คน ในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน โดยเปรียบเทียบระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นกรรมกร พบว่า ชนชั้นกลางมีความรับผิดชอบสูงกว่าชนชั้นกรรมกร และความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับการศึกษา อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อความรับผิดชอบต่อสังคม เพศหญิงมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าเพศชาย

Duncan (1983: 29-A อ้างถึงในบุญจันทร์ ประเสริฐสังข 2544 หน้า 36) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนในเมืองเบอร์มิวดา ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานบริหารโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น และผู้บริหารควรได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการบริหารโรงเรียนให้มากขึ้น

Kraft (1992) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการอบรมด้านการมีจิตสำนึกทางสังคม โดยการศึกษาด้านคริสต์ศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอบรมด้านจิตสังคมระหว่างประชาชนชาวอเมริกาเหนือที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปแตสแตนท์ ศึกษาในเชิงจริยธรรม สังคมวิทยา และใช้กรอบแนวคิดของ Neibuhr (1951) เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อว่ากระบวนการทางวัฒนธรรมทำให้เกิดความเชื่อ และความศรัทธาร่วมกัน และโครงสร้างของประสบการณ์เรียนรู้จะกระตุ้นความคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า ศาสนามีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะทางจิตสังคมและสิ่งที่มีผลต่อจิตสำนึกทางสังคมคือ การอบรมเกี่ยวกับภาวะผู้นำ การให้ความสำคัญต่อศาสนา การ

พัฒนาชุมชนโดยให้เน้นกระบวนการคิด การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และการมุ่งมั่นในการกระทำ

Guzman (1988 อ้างถึงใน ประธาน ศิริไพบูลย์, 2547, หน้า 45) ได้ศึกษาผลของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาการเป็นผู้นำในโคโลราโด งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาผลของการมีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นผู้นำ ได้ข้อสรุปดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมจะได้ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความรู้ และทักษะในการแก้ปัญหา
2. มีทักษะในการสื่อสารและความขัดแย้งในการบริหารเพิ่มสูงขึ้น
3. เกิดการพัฒนาทางด้านการบริหาร
4. มีบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่ดี
5. บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรจะได้รับการพัฒนา
6. เกิดการเปลี่ยนแปลง
7. สมาชิกกำหนดแหล่งที่มาของการศึกษา
8. มีกระบวนการวางแผนร่วมกันเพื่อให้เกิดการศึกษา
9. มีกระบวนการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการพัฒนาบุคลากรและโครงสร้างของคณะกรรมการ
10. มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน
11. สมาชิกมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
12. ความเป็นผู้นำไม่ได้ถูกกำหนดโดยบทบาททางกรงาน
13. สมาชิกเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพัฒนา
14. ผลลัพธ์ไม่ได้เกิดจากบทบาททางด้านหน้าที่การงานโดยไม่มีกรวางแผน

Putnam, (1993, pp. 156-162) อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2542, หน้า 44-45) ทำการวิจัยการปกครองท้องถิ่นในอิตาลี พบว่า แม้ในประเทศเดียวกันมีกฎหมายและการกระจายอำนาจเหมือนกัน แต่การบริหารท้องถิ่นในภาคใต้ของอิตาลีกลับมีปัญหาอิทธิพลและการทุจริตมาก ผิดกับการปกครองท้องถิ่นทางตอนเหนือที่ประสบความสำเร็จสูงกว่าและมีการทุจริตน้อยมาก โดยพัฒนามันได้แสดงผลการวิจัยไว้ว่า ความสัมพันธ์แนวราบที่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มและบุคคลต่างๆ ตลอดจนความร่วมมือกันและความเข้มแข็งของกลุ่มประชาคม(Civil) ในภาคเหนือ ทำให้การบริหารท้องถิ่นภาคเหนือของอิตาลีทั้งในการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนธรรมชาติบาลดีกว่าในภาคใต้ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง(Vertical relation) ระหว่างเจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพล

Ferrone (1995 , pp.56-82 อ้างถึงใน ประธาน ศิริไพบูลย์, 2547, หน้า 46) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ในการควบคุมและกระบวนการกลุ่มของคณะกรรมการบริหารในมหาวิทยาลัยเค็นท์ ผลการวิจัยพบว่า ตำแหน่งที่มีอำนาจควบคุม เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของการทำงานของคณะกรรมการบริหารและสมาชิก คณะกรรมการบริหาร ที่มีส่วนร่วมในบทบาทความเป็นผู้นำของผู้บริหารและการเข้าร่วมในการตัดสินใจของกลุ่ม จะทำให้ผลงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

Taff, (1998, p 2486- A อ้างถึงในบุญจันทร์ ประเสริฐสังข, 2544, หน้า 37) ได้ทำการศึกษาความเข้าใจของครูเกี่ยวกับบทบาทพฤติกรรมของผู้บริหารและความสำเร็จ ของโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน มีผลต่อการประสบความสำเร็จของโรงเรียน

Pei,(1999, pp. 1-33 อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อูรรณโณ, 2542, หน้า 40-41) ได้ศึกษาทางสถิติด้วยวิธี Multivariate regression จาก 83 ประเทศ พบว่า การเพิ่มขึ้นของเสรีภาพทางการเมือง 1 หน่วย หรือเสรีภาพทางเศรษฐกิจ 1 หน่วย มีผลโดยตรงที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของธรรมาภิบาลถึง 3 เท่า ซึ่งหมายถึงการลดลงของการฉ้อราษฎร์บังหลวงถึง 3 เท่า นั่นเอง และสรุปว่าหากจะวัดการฉ้อราษฎร์บังหลวงและธรรมาภิบาล จะพบว่า ประเทศที่มีเสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพทางเศรษฐกิจมากกว่า จะมีธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้นและการฉ้อราษฎร์บังหลวงลดลง

Anani (2000, Abstract) ได้ศึกษาการติดตามการเมืองของการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนเน้นการบริหารจัดการในประเทศกานา พบว่า ผู้นำของชนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในชนบทมีส่วในการจัดสรรทรัพยากร จึงทำให้มีความสนใจในธรรมาภิบาลในชุมชนชนบท และยุทธศาสตร์ ในการสร้าง ธรรมาภิบาล คือ ความคิดริเริ่มในการวิจัยสถาบัน มีการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่า หลักการวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชนในชุมชนในการออกแบบสถาบัน

Blumel (2000, Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการช่วยเหลือต่างประเทศ การประสานผู้ช่วยเหลือ และการติดตามธรรมาภิบาลในประเทศเคนยา พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนความร่วมมือในการช่วยเหลือในประเทศเคนยา ได้แก่ ความสามารถขององค์กรช่วยเหลือ การมีสถาบัน และการสร้างกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ

Brown (2001, p. 313 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กลุณภาคล, 2547, หน้า 34) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของคณะวิชา มีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จของมหาวิทยาลัย

Ross (2001, p. 89-90 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กลุณภาคล, 2547, หน้า 34) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกรณีศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในประเทศบัลแกเรีย การเปลี่ยนถ่ายจากคอมมิวนิสต์สู่ประชาธิปไตย

พบข้อสรุปที่เกี่ยวกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล คือ ในยุคคอมมิวนิสต์ ซึ่งการปกครองแบบรวมศูนย์ในลักษณะของระบบราชการ (bureaucracy) การทำให้สถาบันอุดมศึกษาขาดความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (accountability) ขาดการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ รวมทั้งขาดความเป็นอิสระ (autonomy) ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่บกพร่องของสถาบันอุดมศึกษา

Morren (2001, Abstract) ได้ศึกษาแนวคิดสังคมนิยมภายในธรรมาภิบาลและนโยบายทุนทาง สังคม พบว่า โดยภาพรวมแนวคิดทางสังคม พลเมืองจะช่วยเป็นอย่างมากในการช่วยปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาและประชาธิปไตย การแยกแยะระหว่างการเมืองมหาชนและเอกชน สถาบันจัดลำดับความโปร่งใสนานาชาติ (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2544 : 38) ได้สำรวจและจัดลำดับความโปร่งใสของ 102 ประเทศทั่วโลก พบว่า ในปี 2545 ประเทศไทยได้คะแนนความโปร่งใสเพียง 3.20 จากคะแนนเต็ม 10 โดยอยู่ในลำดับที่ 64 จาก 102 ประเทศ นั้นหมายความว่า ประเทศไทยยังมีการทุจริตคอร์รัปชันอยู่ในเกณฑ์สูง

Clarke (2001, p. 198) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง In Search of Good Governance : Decentralization and Democracy in Ghana เป็นการศึกษาการบริหารกิจการที่ดีในประเทศกานา ประเทศทวีปแอฟริกา โดยให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ โดยเชื่อว่าการกระจายอำนาจแบบประชาธิปไตย จะนำมาซึ่งเกิดการบริหารกิจการที่ดี โดยรัฐบาลกานาได้จัดตั้ง Provisional National Defense Council (PNDC) เป็นหน่วยงานดูแล โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม (Participation) มีประสิทธิภาพ(Efficiency) มีประสิทธิผล (Effectiveness) ตรวจสอบได้ (Accountability) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความมีเสถียรภาพ (Stability) และการพัฒนา (Development)

Wang (2001, p.74 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนภาดล, 2547, หน้า 34) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการปฏิรูปการอุดมศึกษาของประเทศจีนและเสนอว่า การศึกษาในประเทศจีนมีแนวโน้มจะมีการกระจายอำนาจมากขึ้น โดยสถาบันอุดมศึกษาจะมีโครงสร้างขององค์กรที่มีความเป็นอิสระมากขึ้น